

somut

11 MART 1983
50 LİRA

Yıl: 3 Sayı: 32

HAFTALIK SANAT VE KÜLTÜR DERGİSİ

Bu sayıda

3 Nasıl "Haberdar" oluyoruz?

4 Bütün kadınlar, her yerde

Yine "Mine" üstüne

5 "Kadrini kelek kesenler"

6 Eğitimin çağdaş boyutları

7 Reich ve cinsel ahlak

Beat kuşağı

8 İkinci Yeni üzerine:

Geçmişi kurcalarken

9 Sezer Tansuğ ile bir söyleşi

12 Bir çizgi ustasının 40. yılı: Turhan Selçuk

Dileriz İyileşesin Hasan Hüseyin

Ayrıca...

Kültür, mimarlık, dil, sinema, müzik plastik sanatlar, eğitim, cinsellik yazıları...

Okur İlişkileri, Sanat Çizelgesi, Bulmacalar, Satranç

Türk filmleri uluslararası başarıları neye "rağmen" kazanıyor

ARTIK SİNEMAMIZA SAHİP ÇIKALIM!

Ve bir Türk sineması var.

Yedi kollu mitoloji kahramanlarına dönüşüp. bir elindeki kılıçla sansüre, ötekindeki kılıçla, piyasa canavarlarına, bir ötekindeki kılıçla, senaryo yokluğuna bir başkasındaki kılıçla dört bir yandan gelen suçlamalara karşı koyup, son on yılda başarıları ipe dizen bir Türk sineması var.

Sansür duvarına her çarptığında alnından yara alan filmlerini, yurt dışında "tedavi" ettiren bir Türk sineması. Batı'nın birçok eleştirmenince "Son on yılın keşfedilen en başarılı sineması" olarak tanımlansa da, Türkiye'de bir türlü sahip çıkılamayan sinemamız...

Önce "Yol"un Cannes'daki başarısı ardından "Hakkari'de Bir Mevsim"in Berlin Film Festivali'ndeki başarısı, Türk sinemasının tüm sahipsizliğine karşın attığı adımların en önemlileriydi. Şimdi biraz geriye dönüp, özellikle son on yılda sinemamızın haline kısa bir bakışla, tablonun acıklılığını görelim.

Belgesel nitelikli filmlerimizin kazandıkları başarılardan sonra, uluslararası piyasada ilk önemli başarı "Susuz Yaz"a aittir. Berlin Film Festivali'nde "Altın Ayı", yani en büyük ödülü alır "Susuz Yaz." 1970'de Yılmaz Güney'in "Umut" filmi, Cannes'da "Yönetmenlerin onbeş günü"nde gösterilir, hemen peşinden Venedik'te ve Grenoble'da ödüllendirilir. Oysa "Umut", sonradan başarı kazanan birçok filmimiz gibi "netameli" görünümündedir. "Umut"tan sonra gelen 11 yıllık dönem, Türk sineması için çok önemlidir. Özellikle yurt dışında. Nasıl 1950'lerde Japon sineması, 1960'larda Çek sineması "patlama" göstermişse, kıyasıya bir sansür dikenliğinin içine batırırız onu.

Çok kaba bir göz atmayla, görürüz ki, Türk sinemasının uluslararası başarı gösteren neredeyse tüm ürünleri, sansürle başları belaya girmiş yapıtlardır.

Bir yandan sansür, "patlamayı" durdurmak için dikenlerini ver-yansın ederken, öte yandan Türk sinema piyasası da ticari kurallarını ver-yansın edip, gözü yaşlı konularını temcit pilavı gibi tekrarlar. Başarısı dünyaca kabul edilen filmlerimize, piyasa sahip çıkma eğilimi kesinlikle göstermez. Hatta, bazı filmler, mafyalaşma sürecinde hızla ilerleyen dağıtım ayaklarına girme şansını ancak, birkaç takla atarak elde edebilirler...

Denebilir ki, bu on yıllık süre içinde sinemamızın tek dostu Danıştay gibi görünür. Bir de çok kısa süren bir dönemde (1978-79) Türk filmlerinin devlet tarafından destek görüp yurt dışına gönderilmeleri... Başarılı filmlerin tümü, geleneksel prodüksiyon koşulları dışında gerçekleşir ve sansüre karşı kullandıkları kılıca, Danıştay kalkanının ekleyerek gösterime girebilirler.

Yılmaz Güney, Süreyya Duru, Zeki Ökten, Şerif Gören, Ali Özgentürk, Ömer Kavur, Erden Kıral, Yavuz Özkan, Sinan Çetin, Feyzi Tuna, Tunç Okan gibi yönetmenler de, Türk sinemasının geleneksel koşulları içinde yetişmiş değiller mi? Gökten mi indiler sinemamıza?

Bir sinema yapıtının sanat değeri üretildiği ülkenin turistik övgüsünü yapıp yapmadığı ile ölçülemez. Ölçülürse o zaman sinemamızın başarılı filmlerinin "ülkemizi kötü tanıtıyor" diye sansürce kıyılması sonucu ortaya çıkar elbette... Filmin sanat değeri varsa, içeriği o ülkeyle ilgili eleştiriler taşısa da, uluslararası sinema değerini artırıcı bir özelliktir bu. Özellikle Batı'da, demokratik eleştirinin bir göstergesi olarak algılanacak bir tavırdır.

Yeşilçam'ın şık apartmanlar, güzel giyimli, besili insanlar sergileyen ticari filmlerinin yurt dışında bir Türk filmi olarak başarı elde edemeyişleri bunun en iyi kanıtı değil mi? Bu çevrelerin sözcüklerinin, başarı kazanan filmlerimizi "bizi rezil ediyor" diye ihbar telaşına düşmelerine ne dersiniz?

Bir kez daha anımsamakta yarar var: Sinema, folklorik olduğu için uluslararası alanda başarı kazanacak bir "araç" değil, bir yaratı ürünü, bir sanattır. Türk filmleri, "kilim" alınır gibi alınacak şeyler olmadıklarını çoktan kanıtlamışlarken, folklorik ya da turistik öğeler aramak bahanesiyle sansür kıyımıyla onları başbaşa bırakmak, yenilir yutulur lokma olmaktan çıkmıştır.

Ve bir şey daha: Sinemamızda, yalnızca filmlerin değil, sinemaya gönül vermiş kişilerin başarıları da dünya sahnesinde artık. Sinema yazarlarımızın uluslararası etkinlikleri (Atila Dorsay, Onat Kutlar, Vecdi Sayar gibi), çok yakınlarda Fransa'da bir "Türk sineması" kitabının yayınlanıyor olması, değişik ülkelerdeki kültür ve sanat kurumlarınca "Türk sinema haftası" yanında açık oturum ve tartışmaların düzenlenmesi, kör gözlere bile Türk sinemasının ne durumda olduğunu gösterebilecek nitelikte...

Ama kim kavrayacak güçlü elleriyle bu olguyu?

Kim sahip çıkacak var gücüyle Türk sinemasını yüceltmek için çabalayanlara ve kim, ne zaman, sansür dikenlerinin bir patlamayı durduramayacak denli güçsüz olduğunu algılayabilecek?

Yabancı ödüllü Türk filmleri

1956 **"Hitit Güneşi"** Yönetmen: Sabahattin Eyüboğlu - Mazhar Şevket İpşiroğlu (Berlin Film Şenliği Gümüş Ayı)

1957 **"Siyah Kalem"** (Dokümanter) Yön. Sabahattin Eyüboğlu - Mazhar Şevket İpşiroğlu (Berlin Film Şenliği mansiyon)

1960 **"Renk Duvarları"** (Dokümanter) Yönetmen: Şakir Eczacıbaşı (Bergama Film Şenliği mansiyon).

1964 **"Susuz Yaz"** Yön. Metin Erksan (Berlin Film Şenliği Altın Ayı)

1970 **"Umut"** Yön. Yılmaz Güney (Venedik Uluslararası Sinema Yazarları Ödülü,

ERDEN KIRAL:

"Her türlü sansüre karşıyım"

Hakkari'de Bir Mevsim'in başarısında emeği geçen herkesin payı vardır. Gerçeği söylemek gerekirse, bu **genç Türk sinemasının başarısının sonucudur**. Daha öncekilerin devamıdır bu başarı. Bence en önemli nokta budur ve gösteriyor ki, bu sonuç çok iyi, çok dikkatli değerlendirilmelidir. Filminsenaryosunageçilmeden önce Onat Kutlar, Tezer Kıral, ben çok çalıştık. Senaryo bu çalışmalardan sonra yazıldı. **Hakkari'de Bir Mevsim**, sessiz ve yalın, büyük bir filmdir. Evrensel mesajında, insanların anlaşmaları için kelimelerin mutlaka gerekli olmadığını söyler.

Filmin sansürce yasaklandığını Festival sırasında öğrendim. Her türlü sansüre karşıyım. Yasal yollarımız açıktır. Danıştay'a başvuracağız ve filmin ülkemizde de gösterilmesini başaracağımıza inanıyorum. Film kendi savunmasını zaten yaptı.

ONAT KUTLAR:

"Berlin başarısı 'ticari

Turgut Özakman Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü'ne getirildi

Oyun yazarı Turgut Özakman, Cüneyt Gökçer'den boşalan Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğüne getirildi.

Turgut Özakman, Ankara Hukuk Fakültesini bitirdikten sonra avukatlık yaptı, Almanya'da Köln kentinde bir yıl süreyle Tiyatro Bilgileri Enstitüsü'nde tiyatro öğrenimi gördü, Devlet Tiyatrosunda, Ankara Radyosunda çalıştı. TRT

Merkez Program Daire Başkanı, sonra da Genel Müdür yardımcılığı görevinde bulundu. İzmir Güzel Sanatlar Fakültesi'nde öğretim görevlisi olarak çalıştı. Devlet Tiyatroları Genel Müdür Yardımcılığında bulundu. Bu görevden ayrıldıktan sonra Ankara Üniversitesi Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi Tiyatro Enstitüsü'nde **öğretim** üyeliği yapıyordu.

Turgut Özakman, bugüne dek şu oyunları yazdı **Masum Katiller, Pembe Evin Kaderi, Güneşte On Kişi, Tufan, Duvarların Ötesi, Kanaviçe, Ocak, Paramparça, Bulvar, Ulusal Kolej Disiplin Kurulu, Komşularımız, Sarıpınar 1914** (Reşat Nuri Güntekin'in Değirmen romanından sahneye uyarladığı bu oyunuyla, Ankara Sanatseverler Derneği tarafından yılın en iyi oyun yazarı seçildi. 1979 yılında da **Fehmi Paşa Konağı** oyunu ile Türkiye İş Bankası tiyatro oyunu yarışmasında birincilik ödülü aldı.)

Özakman'ın son yazdığı **Resimli Osmanlı Tarihi** adlı oyunu, Ankara Sanat Tiyatrosu'nda oynanmaktadır.

1970'lerde de Türk sineması, dünya çapında bir patlamayı gerçekleştirir. Oysa biz, ülkemizin harap edilen kıyılarına üşüşecek turistlerin birşeyler patlatmasını bekler dururuz o dönemde... Ve sinemamız "Aman patlamasın" diye,

nasılsınız

Şu dünyada özgürlüğünü yitirmiş olan hiç kimse yoktur ki, onu, savunmasını bilemediği için yitirmiş olmasın! Özgürlüğünü yitirmenin iki şekli vardır: Ya saf insanlar düzenbaz kimseler tarafından aldatılmıştır ya da güçsüz insanlar güçlüler tarafından boyunduruk altına alınmıştır. Bir halk meseli, savaşta yenik düşüp de düşmanları tarafından tek gözleri oyulan insanlardan söz eder. Oysa halklar vardır, tıpkı değirmen taşlarını çeviren yaşlı atlar gibi, iki gözleri birden oyulmuştur. Ve ben, gözlerim oyulmasın istiyorum.

VOLTAIRE

1971 Grenoble Film Şenliği Jüri Özel Ödülü)

1970-78 "**Otobüs**" Yön. Tunç Okan (Sicilya Teormina Film Şenliği Altın Charbye Büyük Ödülü, Karlovy Vary Film Şenliği Uluslararası Sanat Edebiyat Sinema Ödülü, Karlovy Vary Dünya Sineması Kulüpleri Federasyonu Don Kişot Ödülü, Strasbourg, Uluslararası İnsan Hakları Film Şenliği Ödülü, Portekiz Santarem Sinema Eleştirmenleri Özel Ödülü, Portekiz Santarem Şenliği Büyük Ödülü).

1976 "**Bedrana**" Yön. Süreyya Duru (Karlovy Vary Festivali CİDALC Ödülü)

1976 "**Endişe**" Yön. Şerif Gören (San Remo Festivali ikincilik ödülü, Erkan Yücel En İyi Erkek Oyuncu Ödülü)

1977 "**Ladik 76**" Yön. Güner Sarıoğlu (Krakow Kısa Film Yarışması 1. Ödülü)

1977 "**Yasak**" Yön. Ali Özgentürk (Moskova Film Festivali Uluslararası Gümüş İkincilik Ödülü)

1978 "**Maden**" Yön. Yavuz Özkan (Antalya Uluslararası Film Şenliği toplam 7 Ödül)

1979 "**Sürü**" Yön. Zeki Ökten (Berlin Film Şenliği Dünya Katolikler Birliği Ödülü, Inter Film Ödülü, 32. Locarno Film Şenliği Altın Leopar Büyük Ödülü, Altın Elma Kadınlar Ödülü, Londra Film Şenliği En İyi Film Ödülü, Belçika Kraliyet Film Arşivi Seçkin Filmler Yarışması Büyük Ödülü, Belçika 10. Uluslararası Film Şenliği En İyi Film Ödülü.)

1979 "**Bebek**" Yön. İhsan Yüce (Berlin Film Şenliği Jüri Özel Ödülü)

1979 "**Bizim Aile**" Yön. Ergin Orbey (Taşkent Film Şenliği Sendikalar Birliği Özel Ödülü)

1980 "**Düşman**" Yön. Zeki Ökten, (Berlin Film Şenliği Jüri Özel Ödülü . En İyi Senaryo Ödülü, Katolik Kiliseleri Büyük Ödülü.)

1980 "**Bereketli Topraklar Üzerinde**" Yön. Erden Kıral (Fransa Uluslararası Nantes Film Şenliği Jüri Özel Ödülü, AFCAE Fransa Sanat ve Deneme Ödülü, Avrupa Topluluğu Ödülü)

1980 "**Yusuf ile Kenan**" Yön. Ömer Kavur (Uluslararası Milano Fuarı Çocuk Konulu Film Yarışması Birincilik Ödülü, 1982 - Birleşmiş Milletler UNESCO Çocuk Ödülü)

1980 "**Hazal**" Yön. Ali Özgentürk (Uluslararası Prades Fransa Birincilik Ödülü, Hollanda Lahey Film Şenliği, Federal Almanya Mannheim Film Şenliği Altın Düka, Katolikler, Uluslararası Sinema Yazarları Ödülü - Fioresci)

1982 "**Yol**" Yön. Yılmaz Güney (Cannes Film Şenliği Altın Palmiye Büyük Ödülü, Paris Sinema Yazarları En İyi Yabancı Film Ödülü)

1982 "**At**" Yön. Ali Özgentürk (Valencia Uluslararası Film Şenliği - İspanya Üçüncülük Ödülü).

Hürriyet Gazetesi, 4 Mart 1983

kalıplara' karşı koyma isteminin ürünüdür"

Sinemamızı, esnafça bir eğlence metaı üretimi dışında, bir sanat üretimi düzeyine çıkarma, çabasının son başarısıdır Berlin ödülleri. Gerçekten sinemamızda, zorlu engellerle karşılaşmaktadır bu çaba. Bir yandan sansürün baskısı, öbür yandan adına ticari denilen, ama gerçekte ticari bile olmayan kaygılar, kültürel beslenme yetersizliği, sonunda en yetenekli sinemacılarımızı bile ne Isa'ya ne de Musa'ya yaranan yavanlıklar, ucuzluklar yapmaya itmektedir.

Oysa her gerçek başarı, bu çağdışı "conformisme"e karşı çıkıldığında elde edilmektedir. Üstelik işin tuhafı, ticari başarı da böyle elde edilmektedir. Ama bunu, çoğu kez yakın dostlara bile anlatmakta güçlük çekiyoruz. Berlin başarısı, tıpkı **Umut**'un, **Hazal**'ın, **Düşman**'ın ve daha nice filmin elde ettiği başarılar gibi "ticari kalıplara" karşı koyma isteminin ürünüdür. **Hazal**'ın, **Sürü**'nün, **Yol**'un yabancı ülkelerde büyük gelirler elde ettikleri, öbür yandan "gösterim olanağı" bulunduğunda kendi ülkemizde de büyük seyirci kitleleri çektikleri düşünülürse, geriliğe, geri zekâlılığa, esnaflığa boyun eğme tavrındaki inadı anlamak mümkün değildir.

Berlin'de "Hakkâri'de bir Mevsim"in, Uluslararası Sinema Eleştirmenleri Birliği'nin ödülünü, FIPRESCI'yi elde edişini bu söylediklerimin ışığında değerlendirmek gerekir. Gene en bilinçli sinemacılarımızın bile FIPRESCI'ye değil, Altın Ayı'ya önem verişlerini, bir filmimizin uluslararası sinema basınından çok Variety'de ve Champs-Elysée sinemalarında beğenilmesinden hoşlandıklarını düşündükçe de şaşırıyorum. Çünkü bu kaygılar, onları sadece yeni projelerini gerçekleştirme olanağı açısından ilgilendirir. Oysa bir Yılmaz Güney, bir Zeki Ökten, bir Ali Özgentürk ya da bir Erden Kıral için **Ecran**'da, M. Martin'in **Sight and Sound**'da J. Gillett'in, **Le Monde**'da L. Marcorelles'in, ülkemizde tüm ilerici ve bilinçli sinema yazarlarının beğenisi daha önemlidir. Sinema tüccarlarının nasıl olsa bizlere önem ve değer verdikleri yok. Onların değer yargılarına biz niçin önem veriyoruz, onu da anlamıyorum.

Erden Kıral'ın filminin Berlin'deki büyük başarısının, tıpkı daha önceki başarılar gibi, bizi bu konulardayeniden düşünmeye itmesini dilerim.

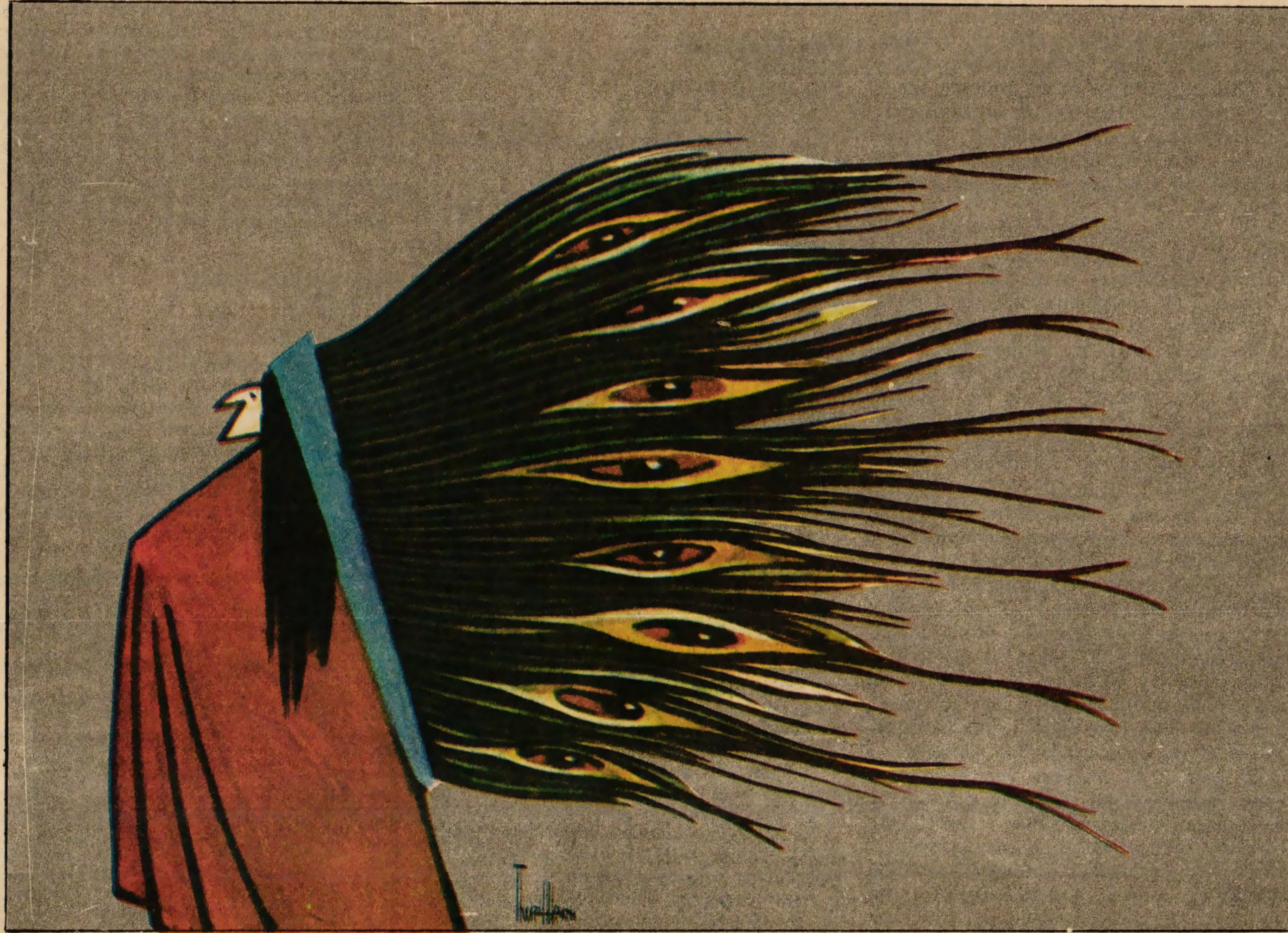
Stockholm'de Türk kültür etkinlikleri

DEMİR ÖZLÜ
STOCKHOLM

Bazı İsveçliler sormakta belki haklı: "Stockholm, İstanbul ve Ankara'dan sonra Türkiye'nin üçüncü kültür merkezi mi?"diye. Çünkü Stockholm'da yayınlanan Türkçe gazeteler yanında, kentin en işlek yerinde, Dram Tiyatrosu'nun hemen önünde, sahile yakın bir pavyonda bir Türk tiyatrosu da var: Tuncel Kurtiz yönetiminde Halk Oyuncuları, her gece, Türkçe ve İsveççe olarak ışıklarını yakan bir tiyatro. Güngör Dilmen'in **Kurban (Offret)** adlı oyunundan sonra bu tiyatro, İsveçli oyuncuların katılmasıyla **Sakarca** adlı, fantazilerle dolu ve geniş bir dekor zenginliği taşıyan (Dekorlar: Oya Temiz) bir çocuk oyunu da sundu: '**Tapper Tupp**' adıyla. Oyun İsveççeydi. Şimdi de aynı tiyatro Alman yazarı Karl Wittlinger'in, Türkiye'de '**Samanyolu**' adıyla uzun süre oynamış olan oyunun, "**Vet du var Vintergatan gar?**" adıyla sunuyor. Oyun İsveç dilinde. Oyuncular: Dan Bratt, Romana Apetrea, Curt Broberg.

Ingmar Bergman sinemayı bıraktı

Uluslararası üne kavuşmuş Isveçli sinema ustası Ingmar Bergman, büyük harcamalarla son filmi "**Fanny och Alexander**"ı yaptı ve sinemayı bıraktığını açıkladı. Bergman'ın son filmi üç saatten fazla sürüyor. Bergman sinemasına özgü motifleri taşıyan bu son yapıt, güney İsveç'te Götoborg kentinde yüzyıl başındaki bir burjuva ailesinin yaşamından kesitler de görüntülüyor.

40. sanat yılını kutlayan Turhan Selçuk'un yaşamına ve sanatına ilişkin ayrıntılı yazılar 12. sayfamızda.

FERİT EDGÜ:

"Başarı Erden Kıral'ındır"

İlkin şu noktayı belirteyim: Bir filmin başarısını (ya da başarısızlığını), yola çıktığı, esinlendiği romana, öyküye bağlamak, kanımca son derece yanlıştır.

"Hakkari'de Bir Mevsim"in başarısı, yönetmen Erden Kıral'ın başarısıdır. Kendisine bu çalışmasında yardımcı olan senaryo yazarının, oyuncularının, kameramanının montajcının başarısıdır, romancının değil.

"Kimse" ve "O", dile dayalı, dilin, bir tür" baş rolü" oynadığı romanlardır. Bu yazınsal dili, sinema diline aktarmak diye bir çaba, zaten söz konusu olamazdı. Erden Kıral da, senaryo yazarı Onat Kutlar da, ben de bunun bilincindeydik. Dolayısıyle, "Hakkari'de Bir Mevsim", "Kimse" ve "O"nun filmi değil, olsa olsa bu romanlardan esinlenmiş bir filmdir. Sözünü ettiğiniz yakınlık da ancak bu bağlamda vardır.

Her okur, bir sanat yapıtında kendince bir şeyler bulur. Sinema adamı da bir okurdur. Erden Kıral, ilkin bir okur olarak, bu romanlarda "gördüğünü" ön plana çıkardı. Bir başka sinema adamı aynı romanlardan çok daha başka bir film yapabilirdi.

Örneğin, Erden Kıral'ın filminde, ne "Kimse"deki entelektüel öğeler var, ne de "O"daki fantastik boyut. Film romanlardan çok daha yalın. Böyle olması da beni rahatsız etmedi. Çünkü film, romanların özüne "ihanet" etmediği gibi, insancıl, evrensel boyutunu da çok iyi yansıtıyor.

Acıbadem

Hüseyin Baş'a

Sürgünlerde bir sürgün görünce önünde eğil!
Bahara durmuş badem ağaçlarıdır acılar
Ağaran o dağlar ki yarın yeşilden de yeşil...
Sevinçten oynatacak tahtası eksik tahtacılar...

CAN YÜCEL

NİÇİN YADSIMAK?

GERÇEK SAYGISI

FETHİ NACİ

Romancılara en sık sorulan sorulardan biri şudur: "Eserlerinizdeki kişileri gerçek yaşamdan mı aldınız?"

Nasıl yanıtlar romancılar bu soruyu? İşte birkaç örnek:

"Yapıtlarınızdaki kişilerin tümü de gerçek hayattan mı alınma?" sorusunu Hemingway, "Değil tabiî. Ancak kimilerini gerçek hayattan aldım. Her insanın öteki insanlar hakkında edindiği bilgiler, bir insan deneyimi ve anlayışı vardır. Roman kişileri bu birikimden kaynaklanarak oluşur." diye yanıtlıyor.

Halide Edib Adıvar, "Eserlerinizdeki kahramanlar, hakikî midir, hayalî midir?" sorusunu, "Hem hakikîdir, hem de hayalîdir. Çünkü ekserisi bir tanenin değil, birkaç insanın yakından tetkikinden vücut bulmuştur." diye yanıtlıyor.

Adıvar'ın sözleri, Gorki'nin "tiplerin ve kişilerin oluşturulması" hakkındaki açıklamasını anımsatıyor: "Tiplerin ve kişilerin oluşturulmasıyla yakından ilintili olan yazınsal yaratıcılık sanatı, düş gücü ve buluş yetisi gerektirir. Yazar, tanıdığı bir bakkalı, bir memur ya da bir işçiyi anlatırken, o tek bir kişinin aslına az çok benzer ve 'kâğıttaki hayal' olmaktan öte gitmeyen bir fotoğrafını oluşturmuş, ama onun toplumsal ya da eğitsel özelliklerine hiç değinmemişse, insan ya da yaşam bilgimize hemen hemen hiçbir katkıda bulunmamış demektir. / Ama eğer, yazar o tek bir bakkal, memur ya da işçide yirmi, otuz ya da hatta yüz bakkalın, memur ya da işçinin sınıfsal özelliklerinin, alışkanlıklarının, tavır, hareket', inanç ve konuşma biçiminin en özgün örneklerini sergilemişse, bu özellikleri tek bir bakkal, memur ya da işçinin kişiliğinde özetleyebilmiş, toplayabilmişse, bir tip yaratmış demektir; işte bu, sanattır. Sanatçının zengin yaşam deneyimleri ve gözlemleri, ona olgular karşısında kendi özel tutumunu, yani başka bir deyişle özelliğini aşan tavırlar alma gücü kazandırır." (**Edebiyat Yaşamım**, Çeviri: Şemsa Yeğin, s. 32-33.)

Reşat Nuri Güntekin, **Çalıkuşu** ile **Yeşil Gece** adlı romanları hakkında konuşurken şöyle der: "... onların içinde kaynaşan, belki lüzumundan fazla sayıda küçük kişiler realist denen tiplere daha uyguncadırlar; pek çoğu yakından görmüş olduğum kimselerdir. Belki bunun için haklarında pek fazla hayal kurmamışımdır, ötekilerden çirkin göstermişimdir."

Yaşar Kemal, ünlü üçlüsü için **Ortadirek**'e yazdığı Önsöz'de, "Bu üçlü benim yaşantım ve tanıklığımdır." der.

Bir de Kemal Tahir gibi romancılar var. Biliyorsunuz, Kemal Tahir'in romancılığında iki dönem var: Birinci dönemde, yakından tanıdığı ya da başkalarından dinlediği kişileri anlatır; ikinci döneminde, yani romancılıkla yetinemeyip düşünürlüğe soyunduğu döneminde, gerçek kişilerden yola çıkarak değil, belirli bir "insan anlayışı"ndan yola çıkarak yazar romanlarını Mehmet Seyda'nın 27 Mayıs 1968'de düzenlediği bir açık oturumda "insan anlayışı"nı şöyle açıklar Kemal Tahir: "...Batılının idrak edemeyeceği kadar hür insanlar topluluğudur, bence, Doğu toplumları. (...) Bizde daha hür, daha kişiliği ilerlemiş fert var, buna karşılık, biz Batının tipini arıyoruz kendimizde. Düştüğümüz en büyük yanlışlık budur. Biz Türk dehasını eserlerimize koymak istediğimiz zaman, eğer özelliğimizde yanılmıyorsak, bu özellikten yola çıkmak zorundayız, diyorum. O zaman bizim aradığımız güven, Batılının ferdiyet anlayışı, hürriyet anlayışıyla anladığı güvenden başka bir güven oluyor, biz kendi insanlarımızı yazmaya başladığımız zaman onları hiçbir zaman Batılı insan gibi tek başına bir köşeye sıkışmış bulamıyoruz, diyorum." (Bu açık oturum, 1969'da, **"Türk Romanı"** adıyla yayımlandı. Alıntı için bkz. s.47.)

Selim İleri'nin tutumu Kemal Tahir'in tutumu gibi değil; bir "insan anlayışı"ndan değil "gerçek yaşamdaki insanlar"dan yola çıkarak yazıyor romanlarını. Sonra da şunları söylüyor:

"Öte yandan özellikle **Ölüm İlişkileri**'yle birlikte, bütün roman kişilerimin somut yaşamda aranmasını, aranmış olmasını bugün daha da yadırgayarak izliyorum. Sanat çevreleriyle içlidışlı olanlar; benim, binbir güçlükle türettiğim, kotarmaya, bütünlemeye, roman boyunca yazıda yaşatmaya çabaladığım düşsel ve tasarımsal roman kişilerimi tanıdıklarını sık sık ileri sürdüler. Basit dedikodular çalındı kulağıma." (Yazko Edebiyat, Ocak 1983)

Selim İleri, **Ölüm İlişkileri**'nde, zaman zaman, Gorki'nin deyişiyle, "tek bir kişinin aslına çok benzer ve 'kâğıttaki hayal' olmaktan öte gitmeyen bir fotoğrafını oluşturmuş"tur. İki örnekle yetineceğim.

Bu, birinci örnek:

"Zeynep'in çocuğu kiliselerdeki tül tutan, tüller tutan yavru melek tasvirleri kadar güzeldi. Hüzünle düşündü Emre; rakı sofralarında o kadar çok unutulmuştu ki bu çocuk, giderek düşman, yanlışbilinçli, hain, çocuk yüzünden saflık ve iyilik silinmişti. (...) Bülent ağbi, her yemeğin sonunda, durup dururken çocukcağıza birkaç tokat patlatırdı." (s.205)

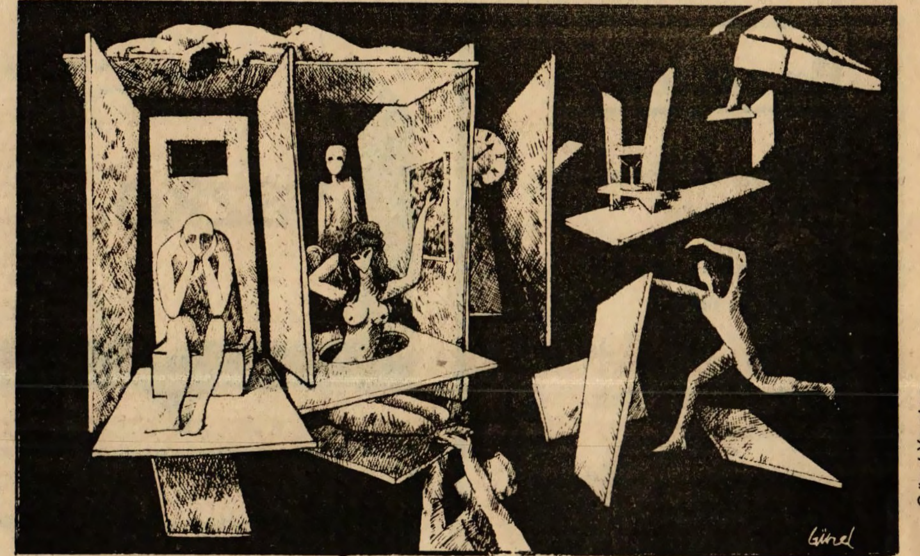
"...Pirzola yemesi istenen küçük erkek çocuğu ne olmuştu, görünmüyordu ortalıkta. Belkıs arandı. Çocuk yerde uyuyordu, taşa yatmış." (s.275)

Bu da ikinci örnek:

"...Bir de şair döküntüsü: yoo, şiirlerindeki işçiliği beğenirdi Belkıs, tekniği biliyordu adam. Berk'le karşılaşmak çok tatsızdı. Rimbaud taklidi şiirler yazardı genellikle, ellisini çoktan aşmıştı, hâlâ 'harika çocuk' oynuyordu." (s.254)

Şimdi, Selim İleri elini vicdanına koysun da söylesin ("Öz, biçimi belirler." derler, doğru, benim de yazış biçimim değişiverdi birden!), **Ölüm İlişkileri**'nde anlattığı bu çocukla bu şairin, "...yaşatmaya çabaladığım düşsel ve tasarımsal roman kişileri" sözleriyle ne ilintisi var?

Selim İleri, **Ölüm İlişkileri**'nde, sanat çevrelerince tanınan birtakım kişileri, herkesce ("herkesçe"den muradım, elbette, "sanat çevrelerince") bilinen birtakım özelliklerini vurgulayarak betimlemiştir. Bu, bir olgudur. Niçin yadsımak istiyor bunu Selim İleri? Bir yığın romancı - Hemingway'den Reşat Nuri Güntekin'e kadar - roman kişilerinin en azından "kimilerini" gerçek yaşamdan aldıklarını apaçık söylerken Selim İleri bir olguyu yadsımak gereğini niçin duyuyor?

Gürel Yontan

AYDIN HAVASI - 1

BİREYSELLİK DUYGUSALLIK

GENCAY GÜRSOY

Bugunkü orta yaşlı kuşakların görgü tanıklığını ettiği son yıllara yakından baktığımız zaman, bireylerin özgür istemlerine bağlı olmaksızın belirlenen yaşama biçimi yönünden ,birbirinden oldukça farklı dönemler görürüz. Şu hepimizin bildiği 10'ar yıllık, neredeyse "düzenli" tempo içinde konuşulup tartışılan, yazılıp çizilen konular, söylenen türküler, tiyatrolar, sinemalar, toplantılar, dergiler, gazeteler, bayramlar, seyranlar normal bir insan yaşamının kolay kaldıramayacağı kontraslarla dolu. Batılı toplumlarda bu boyutlardaki değişimlere tanık olmak, bir kuşağa bütün yaşam boyunca bir kez nasip olur ya da olmaz. Kurumlar, tıpkı insanlar gibi uzun ömürlüdür.

Bizim yakın tarihimizde ise hiçbir kurum kendi doğal yaşama sürecini tamamlamak olanağını bulamadı. Sürekli müdahalelerle ya şekil değiştirmeye ya vaktinden önce yok olmaya ya da yok olmuşken yeniden dirilmeye zorlandı. Toplumumuz maddi, manevi hiçbir kurumu sonuna kadar içine sindirmek, kendine maletmek, eskitmek, değiştirmek ya da dışlayıp ölüme terketmek fırsatına sahip olamadı.

Bu yüzden, nasıl olsa hiç bir şeyin fazla uzun ömürlü olamayacağını gören insanlarımız, geçmişten geleceğe doğru giden bilinçli ve kararlı çabalardan çok, kısa vadeli ve sınırlı seçişlere yönelirler.

Yarının neler getirip neler götüreceği pek belli olmadığı için her şeyimiz, çok değişik durumlara ayak uydurabilecek "seferi" ölçülerde tutulur. Kuşkusuz bu yönüyle bizim gibi toplumlar, belli bir dinamizmi de içinde taşırlar. Batılı toplumların insanı bıktıran ölçülülüğünü ve tekdüzeliğini bulamazsınız. Gelgelelim sanat, bilim vb, yaratıcı insan eylemlerinin gelişip kökleşebilmesi için dinamizm kadar sürekliliğe de gereksinim var.

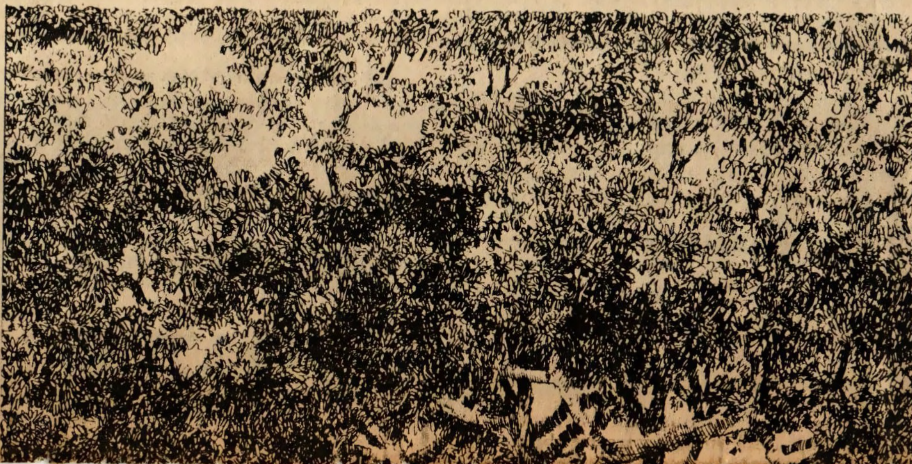
10 yılda bir, kılık kıyafetinden okuduğu kitaba, gördüğü eğitime, inanç sistemlerine, değer yargılarına, saçına sakalına ve kullandığı sözcüklere kadar tepeden tırnağa yeniden tornadan geçirilen kuşaklar hangi kültür, sanat ve bilim mirasını kendinden sonrakilere devredebilirler?

Bu soruya kestirme bir yanıt vermek elbette zor. Bize çok uzun gelen zaman dilimleri içinde olup bitenler, toplumların tarihinde akıp giden doğrultuyu belki pek fazla etkilemezler. Fakat bana öyle geliyor ki, bu gel-gitli ve kesintili yaşama biçimi, özellikle aydınlar arasında, kendine özgü bir kişilik yapısını yavaş yavaş gelenekleştiriyor. Nedir bu kişilik yapısı? Doğrusu tanımlamak hiç kolay değil. Bir tür "araziye uyma", yeni durumlarla "çaktırmadan" uzlaşma yeteneğinin belirginleşmesi diyelim isterseniz. Burada "teslimiyetçilik" deyimini bilerek kullanmıyorum. Çünkü sözünü etmek istediğim bilinçli bir uzlaşma değil. Adeta refleks bir mekanizma ile, yeni dönemlerin geçerli değer yargılarıyla, entellektüel yapısı arasında iğreti köprüler kurarak uyum sağlama yeteneği bu. Kurulan köprüler bir bakıma o kadar iğreti ki, köklü bir yapı değişikliğine neden olmuyor ve koşullar yeniden ve bir başka biçimde düzenlendiği zaman, yıkılıp yerine yenileri kolayca kurulabiliyor. Kuşaktan kuşağa aktarılarak bir cins genetik özellik haline dönüşmeye başlayan bu yeteneğin birçok yararları olduğu kuşku götürmez.

DİL

DİLBİLİMDE VE GÖSTERGE BİLİMDE YAPISAL YAKLAŞIM

MEHMET RİFAT

MİMARLIK

KÜLTÜR UĞRAŞISI İLE MİMARLIĞA DUYARLIK

CENGİZ BEKTAŞ

Nedir Kültür uğraşısı?

Ne olur kültür uğraşısının sonunda?

Bir çevre yaratılır

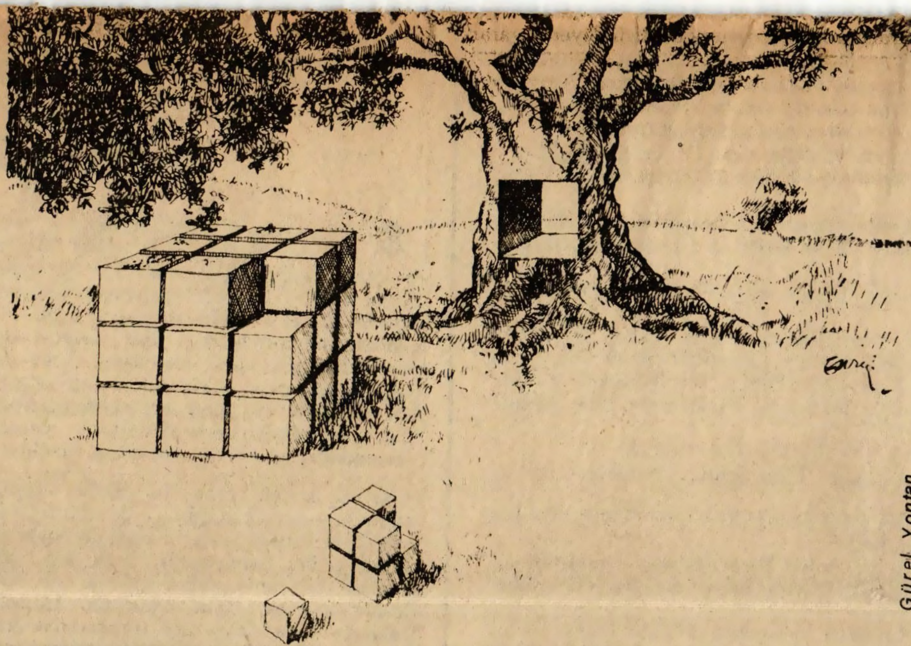
MEHMET RIFAT

"Bir çözümleme, bir açıklama yöntemi biçiminde geliştirilmiş olan **yapısalcılık** üstüne çeşitli ülkelerde tanıtıcı nitelikte birçok yapıt yayımlanmış ve bu yönteme özgü temel işlemler, değişik alanlara uygulanmaya çalışılmıştır. Söz konusu uygulamaların, birbirinden bağımsız olarak gelişen iki kuramsal doğrultudan birini şu ya da bu biçimde izlediği görülür. Ana çizgileriyle belirtecek olursak, bu doğrultulardan biri, ABD 'de L.Bloomfield'in öncülüğünde başlatılan ve Amerikan yapısalcılığı olarak da adlandırılan **dağılımsal dilbilim** akımıdır; öbürü ise, İsviçre'li dilbilimci F.de Saussure'ün temel kavram ve ilkeleriyle Rus Biçimcileri'nin görüşlerini geliştiren Prag Dilbilim Çevresi, Kopenhag Dilbilim Çevresi, Cl.Lévi-Strauss ve A.J.Greimas doğrultusudur.

Amerikan yapısalcılığı, dil olgusuna, anlam boyutunu dışlayarak, biçimsel açıdan (ses ve sözdizim açısından) yaklaşırken, Avrupa yapısalcılığı diye adlandırabileceğimiz öbür doğrultu, özellikle L.Hjelmslev ile başlayarak, çeşitli gösterge dizgelerine hem biçim, hem de anlam açısından yaklaşır. 1950 yıllarında yine ABD.'de ortaya çıkan ve N.Chomsky öncülüğünde yaygınlaşan **üretici-dönüşümsel dilbilim** akımı da, Avrupa yapısalcılığına değil, Amerikan yapısalcılığına bir tepkidir. Bu nedenle, Chomsky'ci kuramın, bazı kavram ve ilkeler açısından, Avrupa yapısalcılığıyla benzer özellikler sunduğu da söylenebilir.

Yapısalcılığın, 1960 yıllarında (özellikle Fransa'da), insan bilimleri alanında yaygınlık kazanmasından sonra, kimi yazar ve bilim adamlarınca, bir yöntem çizgisinden uzaklaştırılarak bir dünya görüşü, bir öğreti, hatta bir yaşam biçimine dönüştürülmeye çalışıldığı görülür. Ancak, bu "moda" dünya görüşü, 1970 yıllarına doğru, başta göstergebilimciler olmak üzere, birçok bilim adamı tarafından, çeşitli açılardan eleştirilerek geçerliğini yitirir. Ama bilimsel yöntem olarak yapısalcılık, 1970'ten sonra, en tutarlı, en verimli aşamasına ulaşır, özellikle de A.J. Greimas'ın öncülüğünde, dilbilimin dar çerçevesini aşan göstergebilimin temel yöntemi durumuna gelir."

Yapısal dilbilim, dilleri nasıl **kendisi için** ve **kendisi içinde** tümcelere ayrıştırarak inceliyorsa, dillerin dışındaki gösterge dizgelerini (yazın, resim, sinema, müzik, toplumsal ilişkiler, vb.) ele alan **yapısal anlatı çözümlemesi** (ya da göstergebilim) de çeşitli okuma birimlerini saptayarak çözümlemeye girişir. Her anlamlı bütünün nasıl çalıştığını, nasıl işlediğini araştıran bu yöntemin dayandığı öngerçek, insan düşüncesinin, her çağda ve her yerde, değişik biçimlerde gerçekleşmesine karşın, hep aynı mantıksal bağıntılarla kurulduğu görüşüdür. Değişik biçimlerde gerçekleşen gösterge dizgeleri, **değişmez** diye adlandıracağımız mantıksal bağıntılara, bazı temel öğeler arasındaki üretici dönüşümlere dayanır. Anlam, ancak, **aykırılıklar**dan ve **karşıtlıklar**dan doğduğuna göre, anlamlı bütünler de bu aykırılık ve karşıtlıkların eklemlenmesinden doğar. Her anlamlı bütünün eklemlenme süreci de bazı mantıksal ikilikler (ilişkiler ağı) üstünde yükselir. Yükselir diyoruz, çünkü, yapısal anlatı çözümlemesi, her gösterge dizgesinin mantıksal ilişkiler ağından kalkılarak oluşturulduğu savındadır. Böylece, soyuttan somuta, yalından karmaşığa, evrenselden tikele uzanan katmanların eklemlenişiyle gerçekleşen bir anlam üretiminin varlığına inanılır.

Yapısal anlatı çözümlemesinin, gelişim aşamasından sonra, değişik doğrultular izlediği, değişik kuramların oluşturulmasına katkıda bulunduğu bir gerçektir. Biz, şimdi burada, bu doğrultulardan yalnızca birini ele almak ve özelliklerini ana çizgileriyle ortaya koymak istiyoruz: V.Propp, Cl.Lévi-Strauss A.J.Greimas doğrultusu bu.

Olağanüstü masalların yapısını araştıran V.Propp, birbirinden farklı masal kişilerinin, temelde, belli sayıda eylemi gerçekleştirdiğini belirtir ve bu eylemleri **işlev** olarak adlandırır. Kişilerin işlevleri, olağanüstü masallarda sürekli varolan, hatta kişiler değişse bile varolan öğelerdir. Olağanüstü masalların anlatısal akışını oluşturan da bu işlevlerin eklemleniş biçimidir. V. Propp, yaptığı çözümleme sonucunda, 7 anlatı kişisinin çevresinde odaklaşan 31 işlev saptar. Böylece, olağanüstü masalların doğuşunu ve evrimini değil, anlatı düzlemindeki olaylar zincirinin düzenlenişini incelemiş olur.

Öte yandan, Cl. Lévi-Strauss, yapısal anlatı çözümlemesini, özellikle **söylen**lere (mitler) uygular ve öğelerin çizgisel olarak birbirini izleyişini değil de, söylenlerin temel yapısını oluşturan birimlerin **(söylenbirim)** mantıksal düzenini açıklar. Bir başka deyişle, anlatının derin düzlemindeki ilişkiler ağını, bu ilişkilerden doğan mantıksal anlamı değerlendirir. Anlam evrenin temel yapıları, ilk kez, Cl. Lévi-Strauss'un çalışmalarıyla ortaya konmuştur.

Söz konusu iki bilim adamının gerçekleştirdiği iki değişik çözümleme, A.J. Greimas'ın çalışmalarında, her çeşit anlamlı bütüne uygulanabilecek bir kuram içinde, çeşitli düzenlemeler sonucu kaynaştırılmıştır. Sözgelimi, V. Propp'un saptadığı işlevler, A.J. Greimas'ın kuramında Özne ve Nesne arasındaki mantıksal ilişkinin yarattığı **anlatı sözceleri**ne, bu işlevleri yerine getiren 7 anlatı kişisi de **eyleyen** diye adlandırılan 6 sözdizimsel birime (Gönderen/Gönderilen; Özne/Nesne, Yardım eden / Karşı çıkan) indirgenmiştir. Ayrıca, Cl.Lévi-Strauss'un çözümleme örneği de, anlam evreninin temel yapılarını daha soyut, daha mantıksal bir düzlemde ele alan hem **sınıflandırıcı**, hem de **işlemsel** bir örnekçeye dönüştürülmüştür.

Çözümleme açısından söz konusu iki yöntemden yararlanan A.J. Greimas, bir kuram oluşturma açısından da, L. Hjelmslev'in doğrultusunu izler. F.de Saussure'ün ortaya attığı kavram ve ilkeleri geliştiren L.Hjelmslev, doğrudan doğruya bilgi kuramsal temellere dayalı ve bütün gösterge dizgelerine yönelik **içkin bir dil cebiri** geliştirilmiştir. İlk tutarlı ve bütünlenmiş göstergebilim kuramı olarak da nitelendirilen bu yaklaşım, A.J.Greimas'ın 1960 yıllarından başlayarak ortaya koyduğu **genel göstergebilimin** (ya da **genel anlambilim**) bilgikuramsal açıdan kalkış noktasıdır.

A.J.Greimas'ın, özellikle, 1970 yılından sonraki araştırmalarıyla bütünlenen genel göstergebilim kuramı, **varsayımsal tümdengelimli** yaklaşımıyla tutarlı bir **kavramlar ve simgeler aygıtı** (üstdil) geliştirmiş ve en yalından, en karmaşığa, bütün gösterge dizgelerini çözümleyebilecek güçte olduğunu kanıtlamıştır.

Bugün artık, **anlatım** ve **içerik** düzlemlerinden oluşan gösterge dizgelerini inceleyecek araştırmacıların, içgüdüsel, sezgisel, izlenimsel bir doğrultu izlemek yerine, genel göstergebilimin sunduğu **çelişkisiz** (tutarlı), **tümükapsayıcı** ve **yalın** çözümleme yöntemine yönelmeleri, kanımızca, zorunlu bir gerçektir.

değil mi?

Şöyle de söylenebilir:

İnsanın çevresini yaratması kültür uğraşısıdır.

En başındanberi böyle olmamış mı bu iş?

İnsan, yaşamasının olanaklarını sağlamak için, içinde bulunduğu doğal ögeleri işlemiş. İster fiziksel, ister tinsel açıdan ya da ikisinden de görülsün, yaşanılır duruma soktuğu çevresi onun kültür evreni olmuş.

Hem de, kimi olanakları işleyerek, o günkü koşullarıyla sağladığı çevresiyle -ya da kültürüyle- yetinmemiş hiç...

Yetinebilir miydi?

Elinde miydi yetinmek?

İlkelliğinden bu yana durmadan işlemiş, değiştirmiş çevresini, evrenini, kültürünü... Değiştirdiği, daha iyiye doğru ilerlettiği çevresinde kendisi de daha iyiye doğru gelişmiş. Kısacası, hem daha iyi bir ortam için savaş vermek, hem de bu daha iyi ortamın içinde, kendisini bir sonraki savaşıma geliştirmek sorumluluğu, insanın kültürünün ilk koşulları olmuş.

Gürel Yontan

BASAMAKLAR BİRBİRİNE EKLENMEYİNCE...

Insanlar bu sorumluluğu tek tek kendi başlarına mı üstlenmişler?

Böyle yapabilirler miydi?

Bunu ancak öteki insanlarla birlikte kurdukları toplum becerebilirdi elbette...

Peki, her kuşak yalnız kendisi için, öncesinden kopuk bir çabayla yürütebilir miydi bu işi?

Gine "elbette hayır" değil mi?

Basamaklar birbirine eklenmeyince merdiven nasıl çıkılır?

Demek ki, insanın bu çabası, geçmişten geleceğe kesintisiz bir çizginin üzerinde ve elbette yüzü geleceğe dönüktür. Tarihseldir... Ama bu tarih, biz de anlaşıldığı gibi geçmişte kalan değil; yaşayan, üzerinde-içinde olunan, oluşumuna katılınan tarihtir.

Bu çaba önceki tümcelerden de anlaşıldığı gibi toplumsaldır.

Bu çabanın sonuçları - eninde sonunda- pratik yaşamda kullanılan değerlerdir...

Toplumsal çaba, çevreyi değiştirme gereğini duyunca, gereksinimlerini üretecek demektir. Daha değiştirme gereğini duyar duymaz bir karar oluşturma işlemi başlayacak; gereksinimlerin saptanması, planlanmaları alınacak kararlarla olacaktır. İşte bu kararları oluşturan, yürürlüğe sokan güçlerin -baştan bu güne- değişimlerini, bir bakıma, bize en iyi mimarlık ürünleri yansıtmaktadır.

İnsanın tarihsel, toplumsal -kültürünü, çevresini oluşturma- uğraşısının en önemli aşamalarından biri "kent"tir.

Kent, kentsel oylumları, ortak kullanım alanları, kamu ve sivil yapılarıyla, çevreyi yaratanların simgelerini içerir...

Evet gineleyeyim: Kentin fiziksel ögelerini yaratan mimarlık dalı, kültürün yalansız yansıtıcısıdır. Ve onun bu niteliği, iyi ya da kötü bütün ürünlerinde, ne denli uğraşılırsa uğraşılsın, değiştirilemez. Örneğin, kimi kamu yapıları, halkın koşulları dışındaki olanaklarla, onun gerçek gereksinimleri hiç düşünülmeden, hele hele düşüncesi hiç alınmadan, bir anlamda tepeden inme gerçekleştirilmişlerse, bu durumlarıyla, yalnızca, bunları gerçekleştiren düşüncenin, ya da daha açıkçası egemen güçlerin halkla ilişkisinin tanığı olurlar. (Doğal olarak, tersine de...) Bu gün kentlerimize bakınca, el parasıyla hovardalık edilişini, soygunu, hırsızlığı, beton kovukları, apartman kanserleşmesini görüyorsak, bunları bize elbette önce mimarlık dalının (iyiye ya da kötüye kullanılışı sonunda elde edilen) sonuçları gösteriyor..

MİMARLIĞA KARŞI DUYARSIZ KALINABİLİR Mİ?

Baştanberi söylediklerime bir karşı çıkışınız yoksa, kültürlü bir insan olarak ya da kültür bilincinde bir insan olarak, mimarlığa karşı duyarsız kalabilmenin olanaksız olduğu gerçeğine de sanırım karşı çıkamazsınız.

İnsanın, çevresini değiştirme çabası "kültür"se, çevresinin çarpık oluşumuna (özellikle yirminci yüzyılda) karşı çıkmaması bir kültürsüzlük sorunu olmuyor mu?

Herşeyden önce, "arsız otlar" gibi, aydınların bu türünün, her koşul altında varlıklarını sürdürmelerini sağlıyor. Öte yandan, bu yetenek, sahibini uyum yapa yapa günün birinde gerçekten (ve sadece) bir "arsız ot" haline dönüştürme tehlikesini de içinde taşıyor.

Öyle sanıyorum ki aydınlarımızın bir bölümü bu süreçin kritik bir evresini yaşıyor. Yakın tarihin tüm kesintilerine ve değişik biçimlerde sürüp giden elverişsiz koşullara karşın, hiçbir dönemde olmadığı kadar çok sayıda, sanatla, felsefeyle, bilimle uğraşan insanımız ve bunların çevresinde kümelenmiş geniş bir aydın tabaka var. Bu gelişme geleceğe umutla bakmamızı sağlıyor. Fakat kazaya uğramak endişesi altında eğilip bükülen, türlü kalıplara sokulan düşünce, söz, yazı ve sanat ürünü, giderek ürkek, duyarsız ve kunt bir atmosfer oluşturuyor çevremizde. Kendimize karşı bile kolay kolay dürüst davranamıyoruz. Dışa yansıyan ifade alanları bir yana, kendi başımıza kaldığımızda da dosdoğru düşünemez ve düşündüğümüzü açıkça ortaya koyamaz hale geliyoruz. Bireysel yaşamımız yavaş yavaş, bize uygun görülen entelektüel çerçeveye sığmaya başlıyor. Kolektif bir çocuklaşma, ciddi uğraşıları küçümseme, her şeye boşverme eğilimi yaygınlaşıyor. Yakın zamanlara kadar doğruluğundan kimsenin kuşku duymadığı değerler artık "demode" sayılıyor. Çevremizde tek tük tanık olduğumuz onurlu ve yürekli davranışlar, ortalamayı bozduğu için "duygusallık" ya da "bireysellik"le suçlanıyor. Oysa en büyük sorunumuz, bu bireysel ve duygusal dünyamızdaki sığlıktır. Geriye dönüp açık yüreklilikle baktığımız zaman, toplumumuzdaki en geri kalmış kurumun, duygu ve düşünce boyutlarıyla, bireyin ta kendisi olduğunu görürüz. Bugüne kadar attığımız her adım, bilinçli bir seçişten çok, o yöne doğru giden insan kalabalığına ayak uydurmaktan ibaretti. Hep birlikte belli bir yaşam biçimine kendimizi uydurup "aydın mertebesine" ermişiz. Hep birlikte "ilerici" ya da "gerici" olmuşuz. Kuramsal planda hep birlikte demokrasiyi savunmuşuz ama biraz farklı telden çalanı aramızda barındırmamışız.

Bireyin, dürüstlük, özgürlük, bağımsızlık, demokratlık gibi boyutlarını sadece toplumsal koşullar belirlemez. Gerçek aydın, belki de bunları koşullara tutsak etmemeyi becerebilen insandır. O mertebeye arkadan itilerek değil, bilinçli bireysel çaba ile, bir dönüşüm süreci aşılarak varılabilir.

Ciddi bir yalnızlığa doğru itildiğimiz bu dönemi, kendi kendimizle hesaplaşma doğrultusunda bir fırsat olarak düşünemez miyiz? Dürüst bir iç gözlemle yola çıkıp, yıllardır peşinden koştuğumuz demokrasi, bağımsızlık, barış, özgürlük gibi değerleri en yakın insan ilişkilerimiz içinde gerçekten sınamaya çalışamaz mıyız? Başaramasak bile, böyle bir çaba, bize kendimizle ilgili çok şeyler öğretecektir.

yazko somut

HAFTALIK SANAT VE KÜLTÜR DERGİSİ

Yıl : 3
Sayı : 32
Tarih : 11 Mart 1983
Fiyatı : 50 lira

S.S. Yazarlar ve Çevirmenler Yayın Üretim Kooperatifi - YAZKO adına Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni: Mustafa Kemal Ağaoğlu/Sayfa Yönetmenleri: Ahmet Cemal, Zeynep Avcı Karabey, Öner Ciravoğlu/Teknik Yönetmen: Oğuz Tan/Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Hayati Asılyazıcı/Yönetim Yeri:Türkocağı Caddesi, No: 17, Kat: 2, Cağaloğlu/Yazışma ve Havale Adresi: YAZKO, P.K. 442, Sirkeci, İstanbul/Telefon: 22 78 45/Abone Koşulları: 6 aylık: 1250 lira, 12 aylık: 2500 lira. Yurtdışı için iki katıdır./İlan Koşulları: İlan sayfalarında santim/sütun: 800 lira, diğer sayfalarda santim/sütun: 1000 lira. (İlanlar için sütun eni 3 cm'dir) Dizgi, film, ofset hazırlık: Pano Grafik Tel: 28 15 90/Baskı: Hürriyet Gazetecilik ve Matbaacılık A.Ş./Dağıtım: Hürriyet Holding A.Ş.

Emre Senan

Haberleşme yılında Türkiye

Nasıl "Haberdar" oluyoruz?

CELAL ÖZKAN

İnsanların birbirleri ile ilişki kurması, birbirlerinden 'haberdar' olmaları, bunu doğru ve sağlıklı bir biçimde yapmaları... Haberleşme yılında sıradan - bir insanın dileği bu olur herhalde. Bir de haberleşmenin olabildiğince çok insanı içine alması, olabildiğince ucuz olması, "Haberleşme Yılı"-nda gerçekleştirilmesi beklenen en doğal ve asgari istekler olarak duruyor.

Ülkemizde 'Haberleşme' kavramı içine giren araçların başında kitap, gazete-dergi radyo, TV geliyor. Haberleşmenin düzeyini saptamak için de bu araçların düzeyine bakmak gerekiyor. Sorunun bir yönü bu. Bir başka yönü, bu araçlardan yararlanacak insanlar ve yararlanabilme sınırları. Şimdi bunlara bakalım;

OKUR - YAZARLARIN GERÇEK ORANI

İstatistiksel olarak okuma-yazma oranı saptanması, sınırlıdır. Ya okullar ve okul bitirenler saptanır ki bu durumda 'okul dışı' okuma bilenler istatistik dışı kalır. Ya da genel nüfus sayımı içerisinde okuma-yazma oranı saptanır. Bu durumda da 'kişinin beyanı' esas olduğundan 'okuma-yazma biliyorum diyenler okur-yazar olarak kabul edilir.

Her iki yöntemin sonuçlarından da yararlanarak ülkemizdeki okur-yazarların durumuna bir göz atalım; Türkiye'de 6 yaşın üzerindeki nüfus, 37 milyon 601 bin. Okuma-yazma bilenlerin sayısı, 25 milyon 277 bin 939. Bu sayının 15 milyon 483 bini erkek (% 61). Kadın nüfus ise 9 milyon 796 bin 201. (% 39).

Bu oranlar, genel Türkiye ortalamasında biraz daha yükseliyor. Şöyle ki Türkiye'de toplam kadın nüfusun % 53,86'sı, erkek nüfusun ise % 79.92'si okuma - yazma biliyor. Bu fark okul bitirmeksizin okuma-yazma bilenlerden doğuyor. Bunların oranı azımsanmayacak bir düzeyde, 6 milyon 86 bin. Bu 19 milyon 401 bin 653 erkek nüfus içinde % 18.1 düzeyinde. Kadınlar için bu oran, 2 milyon 591 bin 910 ile % 14'ü buluyor. Okur-yazarlığın bu oranda 'kendiliğindenliği' gerçek okur-yazar oranını düşürmekte. Bir başka açıdan bunun önemi, bilenlerin yeniden unutma olayında ortaya çıkıyor. Öğrenenler kadar olmasa da, unutanların oranı kabarık. Bunlar içinde de kendi kendine öğrenenler çoğunlukta. Yani ülkemizde okur-yazar % 18, % 14'lerin yeniden 'okumaz' olma olasılıkları yüksek.

GİDEREK BOYNU BÜKÜLEN BİR OKUR YAZARLIK.

Okur-yazarlığın bir başka ilginç yanı, okur-yazar sayısı ile eğitim düzeyi arasında kurulacak ters korelasyonla ortaya çıkıyor. Ülkemizde okur-yazar oranı, yıllara göre giderek artış göstermesine karşılık, eğitim düzeyi yükseldikçe, düşüş kaydediyor. Yeniden istatistiklere dönüp bir bakalım: 1980 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre ilkokulu bitiren öğrenci sayısı 3 milyon 108 bin 399. Ortaokulu bitirenlerin sayısı 260 bin 529. Liseyi bitiren 197 bin 10 kişi. Bu sayı yüksekokula gelindiğinde 108.864 iniyor. Yıllar itibariyla baktığımızda ise durum daha da çapraşıklaşıyor.

Yıllara göre öğrenci sayıları şöyle gelişiyor:

1976-77:	İlkokul /5.503.000;	ortaokul/1.074.000 ;	Lise/865.000 ;	yüksekokul/344.000
1977-78:	ilkokul/5.548.000;	ortaokul/1.107.000 ;	lise/920.000 ;	yüksekokul/346.000
1978-79:	ilkokul/5.557.000;	ortaokul/1.110.000 ;	lise/969.000 ;	yüksekokul/333.000
1979-80:	ilkokul/5.622.000;	ortaokul/1.180.000 ;	lise/1.029.000 ;	yüksekokul/270.000
1980-81:	ilkokul/5.695.000;	ortaokul/1.148.000	lise 1.054.000;	yüksekokul/232.000

Not: Liseler, teknik ve meslek okullarını da içeriyor,)

Tablodan da anlaşılacağı üzere orta eğitim düzeyine kadar görece düzenli bir artış gösteren öğrenci sayısı, yüksek öğrenime gelindiğinde tersi bir eğilim göstermekte, düşmektedir.

Bunu daha açık görebilmek için son 1982-83 öğretim yılında öğrenci sayısına bakalım.
İlkokul: 6 milyon 560 bin.
Ortaöğrenim: 2 milyon 688 bin.
Yükseköğrenim: 526 bin.

Eğer ilkokulu100 kabul edersek, ortaokul % 41, yüksekokul % 8 olmaktadır. Eğitim düzeyi yükseldikçe, yararlananların oranı hızla düşmekte. Bu düşüşün bir sonucu da haberleşme araçlarından yararlanabilme dü-

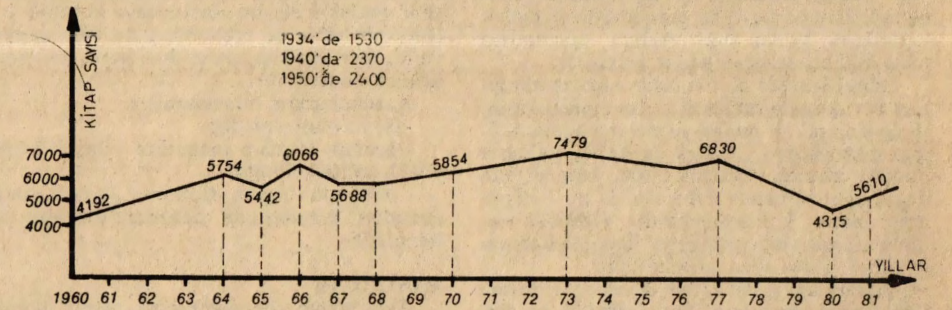
Bir sayımızda "ülkemizde kültür pahalılaşıyor" demiştik. Yukardaki veriler, kültürün sınırlandırılmış olduğunu da ortaya koymakta. Kültürün pahalı olması elbette bir sorun. Bu sorunun bir yönü. Pahalı-ucuz araçların **bulunması** da bir başka yönü. Çünkü ülkemizde her 10 kişiye bir gazete, bir radyo-TV düşmekte. Edinmek istesek bile, haberleşme araçları nesnel olarak sınırlı. Bu sınıra bir de yıllar boyu değişmeyen 'miktarlar' eklenince durum daha da somutlaşıyor.

Standartlaşma son yıllarda eğitim alanında popülerleşiyor olmasına karşın, kültürde yıllardır süregelen bir olgu. 1960 yılında basılan kitap çeşidi 4 bin 192. Yirmi yıl sonra bu rakam kaça ulaştı dersiniz? 4 bin 318! Yirmi yılda bir arpa boyu. Zaman zaman iniş-çıkışlara karşın, kitap ve dergi basımında bir standartlaşma olduğu söylenebilir. Bunun nedenlerinin biri de basım olanaklarının sınırlı oluşudur. Çünkü matbaa sayısında büyük bir artış olmadığı gibi, çok büyük bir bölümü de üç büyük ilimizde merkezileşmiştir.

Toplam matbaa sayısı: 2 bin 718. Bunun bin 648'i İstanbul, Ankara ve İzmir'de toplanmış.

Bir sonuç: Ülkemizde 25 milyon 277 bin 929 okur-yazara 2 bin 800 matbaada basılan, 5 bin 610 kitap çeşidi düşmekte. Oranlarsak 9 bin okur-yazara bir matbaa, 5 bin okura da bir kitap çeşidi düşmekte! Haberleşme Yılı'nda birbirimizden 'haberdar mıyız' dersiniz?

Çeşitli türlerde basılan kitapların yıllara göre dağılımı

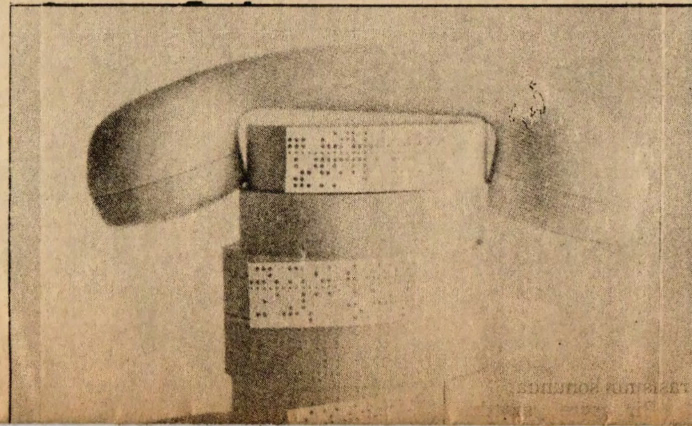

Dünyada tek yönlü haber akışı

Haber akışı, kuzey-güney ekseninde gerçekleşir. Kuzey Amerika ile Avrupa arasında, daha düşük düzeyde olmakla birlikte sosyalist ve batılı ülkeler arasında doğu-batı eksenli bir haber akışı vardır. Oysa kuzeyle güney arasındaki akışın aşırı dengesizliği, değiştokuş demeyi bile güçleştiriyor. Gelişmekte olan ülkeler içinde olsun, uluslararası alanda olsun, yığınsal iletişim araçlarını, tek yönlü akışın örtücü etkisini gidermekten alıkoyan çeşitli nedenler vardır kuşkusuz.

ÇOKULUSLU AJANSLARIN EGEMENLİĞİ

Bilgi dolaşımındaki bu dengesizlik, varolan altyapıların ve bağlı olarak, uluslararası iletişimde çalışanlarca oynanan rolün doğal sonucudur. Dengesizlik konusundaki çelişkiler, önce uluslararası haber akışı ile haber toplama ve yayımında büyük çokuluslu ajansların egemenliği sorunlarında keskinleşti.

KÖŞEDEN

GEÇMİŞ SANATA NASIL BAKIYORUZ

Dünya çapındaki işlemleri, uluslararası haber yayımında, çokuluslu ajanslara nerdeyse tekel sağlıyor. Öyleki, dünya yüzünde haberlerin % 80 kadarı Londra, Paris, New York'tan geçiyor. En başta, sanayileşmiş dünyanın gelişmekte olan ülkelere gönderdiği haberlerle, ters yönde akan haberler arasındaki nicel ayrım, haber dolaşımında bir dengesizliktir. Bugüne değin yapılan görgül çalışmalar, alan ya da zaman yönünden, yahut her iki yönden sınırlı kaldığından, haber akışına ilişkin ortalama sayılar bulmak olağanüstü güç. Yine de, büyük ajansların haberlerinde, bütün gelişmekte olan dünyaya ayrılan yerin ancak % 10 ile 30 arasında olduğu söylenebilir. Ayrıca, Asya, Afrika ve Latin Amerika alanlarıyla ilgili çarpıcı dengesizlikleri ortaya koyan bölük pörçük veriler de toplanmıştır.

İÇ NEDENLER DE VAR

Tek yönlü akış, büyük ölçüde , dünya çapındaki iletişim yapısınca belirlenirse de, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde iç nedenleri de vardır. Gelişmiş ülkelerde küçük kent ve bölge gazeteleri, çok dar çıkarlara göre davranır. Ulusal sisteme bağlı olmayan radyo-TV'ler için de aynı şey büyük ölçüde geçerlidir. "Yığıncıl" gazeteler (demek ki "nitelikli" olmayanlar), ünlü kişilerle ilgili ya da sansasyon yaratıcı haberler dışında, pek az dış haber verir okuyucularına. Dolayısıyla, yayın yönünden de, özellikle editörlerin oynadığı rolün düzeltimden geçirilmesi, önemli bir gereksinimdir.

AMAÇ: BÖLGESEL VE ÇOKULUSLU İŞBİRLİĞİNİN GELİŞTİRİLMESİ

Maddesel kaynaklarda ve yetişmiş insanlardaki eksiklikler yüzünden, gelişmekte olan ülkelerin iletişim olanakları çoğunlukla yetersiz, hatta ilkeldir. Gazeteler küçük, ülke içindeki haber toplam ve yayma sistemleri aşırı ölçüde sınırlıdır. Dış dünyanın haber kaynağı olarak zayıf, dıştan gelen haberlerin dağıtımında etkililikten uzaktır bu sistemler. Birçok yerde, ulusal haber ajansları, gazeteler ve radyo-TV yayımcıları, kendi muhabirleri olmadığından, yabancı haberlerde tümden uluslararası ajanslara bağımlıdır; tıpkı iç haberleri alırken temelde hükümet kaynaklarına bağımlı

oldukları gibi. Gelişmekte olan ülkelerin kimilerinde, uluslararası ajanslar, haberlerini doğrudan gazetelere vermeyip yalnızca hükümetler ya da hükümet denetimindeki ajanslar kanalıyla dağıtmak zorundadır; bu da, verimsizlik, gecikme yaratır. Kimilerinde ise bu, bir sansür yöntemidir. O halde, gelişmekte olan ülkelerde varolan iletişim yapılarının geliştirilmesi, yenilerinin kurulması için her tür çaba gösterilmelidir (gazeteler, radyo-TV hizmetleri, eğitim olanakları ve telekomünikasyon). Bu amaçla bölgesel ve çokuluslu işbirliğinin geliştirilmesi dirimsel önem taşımaktadır.

"Many Voices, One World" den, Çev: Harun Turgan

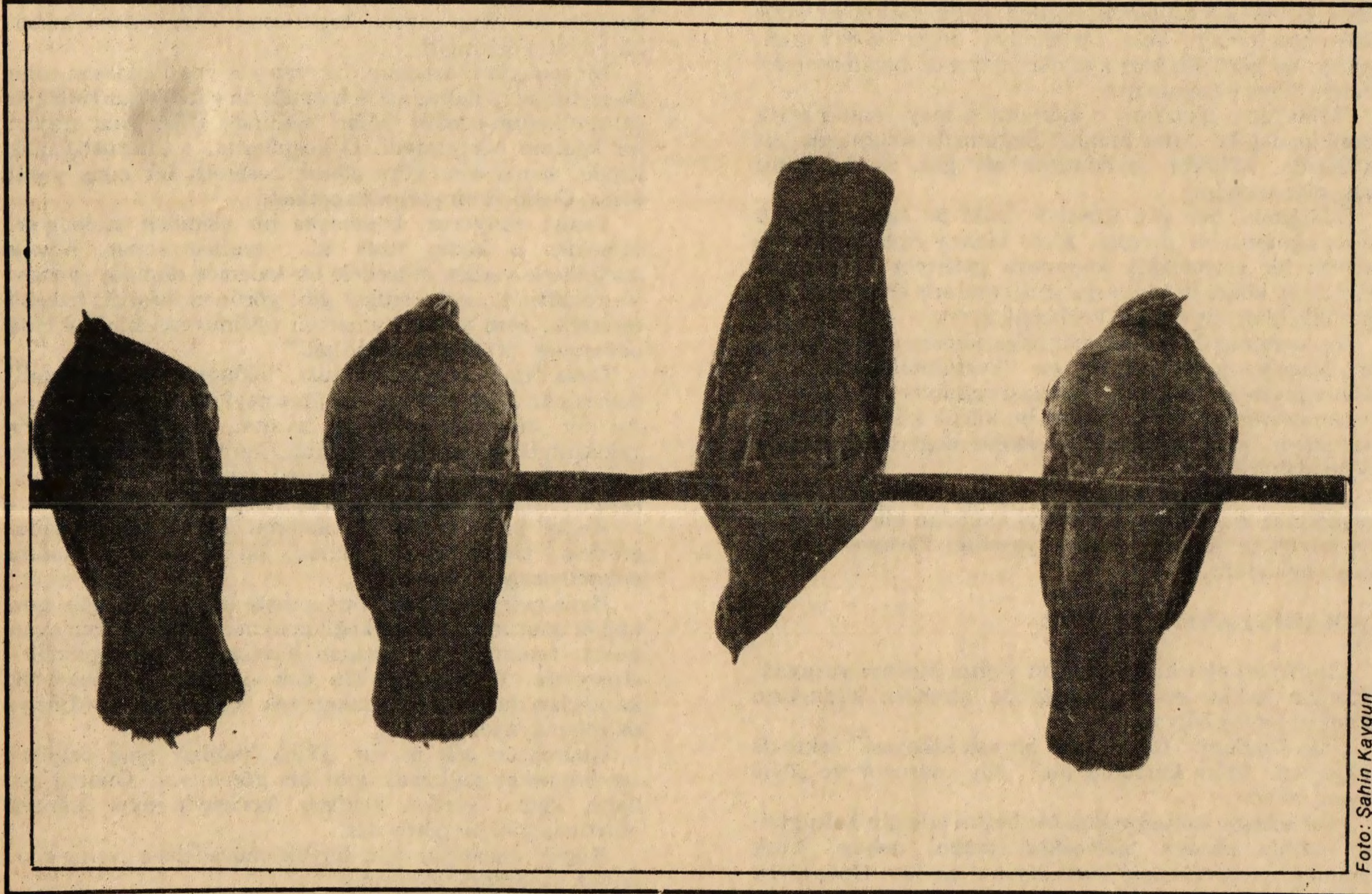

Foto: Şahin Kaygun

...düşük kalmasıdır. Bu, haberleşme araçlarından okuyarak değil dinleyerek yararlananların oranını artırır. Yani kitap, dergi, gazete gibi iletişim araçlarından yararlanma oranı sabit kalır veya düşerken, radyo TV gibi izlence araçlarından yararlanma oranı yükselebilmektedir.
Şimdi de bu iki olguya bakalım.

RADYO, TV MAHKUMLARININ OLANAKLARI

Ülkemizde radyo alıcılarının sayısı hemen hemen aynı kalırken, TV alıcılarında sürekli bir yükselme gözleniyor. Haberleşme araçlarında böyle bir gelişim, denetlenebilir ve programlanabilir araçların ağırlığının artmakta olduğunu ortaya koyuyor. Buna karşın, görece daha ucuz ve daha az denetlenebilir (daha **sivil**) araçlarda, böyle bir artış gözlemlenmiyor.
1977'de 4.251.000 olan radyo alıcılarının sayısı 1981'e dek ancak 38.000'lik bir artış göstererek, 4.289.000'e çıkıyor. Buna karşılık TV alıcılarında büyük ölçüde olmasa da, gözle görülür bir artış var. Alıcı sayısı 1977'de 2.091.000'den 1979'da 2.998.000'e, 1981'de ise 4.422.000'e ulaşıyor.

TV alıcılarındaki düzenli artışı basılı iletişim araçlarında göremiyoruz. Hatta tam tersi bir durumla karşılaşıyoruz denebilir.
Ülkemizde basılan kitapların sayısı yıllara göre şöyle bir artış gösteriyor: 1977/6. 830; 1978/5.033; 1979/5.071; 1980/4.318. Dergi ve gazete sayısı ise 1977'de 2.352 iken, 1981'de giderek 2.298'e düşüyor. 1981'de büyük bir artış olduğu düşünülürse (1980/ 2.019) bu düşüşün bir ölçüde yavaşladığı söylenebilir.

Son verilere göre ülkemizde kitap ve dergi basım ve dağılımı şöyle:

TÜRKİYE'DEKİ TOPLAM DERGİ VE GAZETE SAYISI:

Toplam gazete sayısı:779
Günlük Gazete Sayısı: 287
Haftalık Gazete sayısı:187

DERGİ:
Toplam 2298 dergi yayınlanıyor.
Konularına göre dergi sayıları:
Genel Konular: 912
Felsefe:12
Din: 15
Sosyal bilimler: 695
Dilbilim:8
Nazari bilimler : 157
Tatbiki bilimler: 263
Güzel Sanatlar: 88
Edebiyat: 114
Tarih Coğrafya: 34

TOPLAM: 2298

PERİYODLARINA GÖRE GAZETE SAYILARI

Günlük: 387
Haftalık: 184 (22 9)(2 Haftalık, 3 Haftalık)
15 Günlük: 39
Aylık: 88 (100) (2 Aylık ve 3 Aylık)
Yıllık: 4
Süresi belirsiz:30

TOPLAM 779

DİLLERİNE GÖRE:
İngilizce: 66
Türkçe-İngilizce: 32
Diğer yabancı dillerde yayınlananlar: 24
TÜRKÇE: 657

TOPLAM: 779

MURAT BELGE

Çok eski çağlarda yazılmış edebiyat eserlerinden bugün nasıl hâlâ zevk aldığımız sorusu, edebiyatın önemli teorik sorularından biridir. Çok kişi, "İnsanın değişmeyen özü" gibi bir soyutlamaya başvurarak bu soruya cevap vermeye çalışır. Böylece soru, edebiyatın dışına taşan bir teorik sorun haline gelir. Gerçekten var mıdır, böyle değişmez bir "Öz" ?

Biyolojik bir anlamda var elbette. Fiziksel bir anlamda var; toplum içinde yaşıyor insan, iletişim kuruyor, konuşuyor, düşünüyor. Ama bunlar yeter mi "İnsan Özü"nden söz etmeye? Bu gibi özelliklerine indirgenince, "At Özü", "Kedi Özü" ya da "Akasya Özü" de olabilir. Ama bunların dışındaki özelliklerine baktığımız zaman da sürekli bir değişimle karşılaşıyoruz. "Aşk" diye bir şey, örneğin, tarih boyunca var. Ama "aşk" bir soyutlama aslında; somut olarak neydi, nasıl vardı, diye baktığımızda, birbirine hiç benzemeyen olaylarla karşılaşıyoruz. **İkisi** de klasik dünyanın yazarları ama, Aristofanes'in (**Şölen**'de) anlattığı aşkla **Ovidius'un (Sevme Sanatın da)** anlattığı aşk pek benzeşmez. Ortaçağın saray aşkı (**amor cortoise**) hepsinden ayrıdır. **Rönesans'ın** aşk kavramıyla örneğin Protestanların aşk anlayışları **arasında dağlar** kadar fark vardır. Doğu uygarlıkları başka,. Afrika yerlileri başka türlü tanımlar aşkı. Bütün bunlar bir yanlarıyla "teori"dir, aşkın teorisidir; ama pratiğinden de büsbütün kopuk olamaz.

Gerçek olan, bu somut varoluş biçimleridir. "Aşk" soyutlaması (ya da benzeri başka soyutlamalar: "dostluk", "kahramanlık", "sorumluluk" v.b.) ise yalnız zihinde varolan bir şey. Gerçek sanat ise, somutu yeniden-üretebildiği ölçüde başarılıdır. Değişmeyen bir Öz anlatıyor olsa, sanat olamazdı.

Bir de başka açıdan bakalım şimdi. İnsanın değişmediğinden yola çıkan bir yazar sözgelişi Firavunlar çağının Mısır'ında geçen bir roman yazsaydı ve bu romana bizim gibi düşünen, duygulanan insanlar koysaydı, başarılı bir roman yazabilir miydi? Antonius'a, Emma Bovary tarzında âşık olan bir Kleopatra çekilir bir şey olur muydu? Aslında Lukacs, Flaubert'in **Salambo**'sunu tam da bu özelliğinden ötürü eleştirir. Flaubert bu romanda Kartaca uygarlığının olgusal yanını yeterince iyi anlatmıştır; ama kişileri Flaubert'in çağdaşı olan Fransızlardan pek de farklı değildirler. Oysa Lukacs'a göre (bu konuda Lukacs'a kesinlikle katılıyorum) yapması gereken, öyle bir dönemde insanların nasıl düşünüp nasıl duygulanabileceğini tasarlamak olmalıydı.

Örnek bulmak için Flaubert'e kadar gitmeye gerek yok. Günümüzde, bu kusuru işleyen edebiyattan bol bir şey bulunamaz. Popüler edebiyatın bilinçli olarak seçtiği teknik bu zaten, Bilim-kurgu yolu ile yıllarca ileriye gidelim, düzmece tarihî romanlar yoluyla yıllarca geriye gidelim, ya da günümüzde kalıp Eskimoları, Japonya'yı, Hindistan'ı gezelim, popüler yazar bize hep aynı insan zihniyetini, aynı insan tutkularını, aynı insan "ruhunu" gösterir.

Bunun "**gerçek İnsan Özü**" olmadığı, uydurma bir insan ideolojisine dayandığı söylenebilir. Doğrudur da. Popüler yazarların (veya sinemacıların v.b.) bize sunduğu bu "değişmez İnsan", aslında hiçbir yerde olmayan bir insandır. Gerçek bir insan anlayışından değil, yığınlara sunulan sözde-insan imgesinden türetilmiştir. Ama bu da tartıştığımız sorunu değiştirmiyor. Çünkü zaten "**İnsan Özü**" bir soyutlamadan yola çıkıldığında, bunun "gerçeğe **uygun**" olanını bulmak mümkün değil. Sözgelişi **İlyada**'ya, **Faust**'a, **Gılgamış**'a, ya da **Karamazof Kardeşler**'e baktığımızda, "İşte İnsan Özü" diyebiliyoruz; ama bunlara başvurmadan, kafamızda tasarlayabilir miyiz edebiyatçılardan resmetmelerini isteyeceğimiz "Öz"ü? Ya da, biri gelip "Şu **Faust**'da bulduğun İnsan Özünü bana **anlatsana; sonra da bununla Don Kişot**'daki İnsan Özü arasındaki ortaklıkları saysana", dese, **saçma** olmayan bir cevap verebilir miyiz? Yoksa, "Özgürlük", "Sevgi" filan gibi, bir başka düzeyin soyutlamalarına sığınarak mı açıklarız bu Özü?

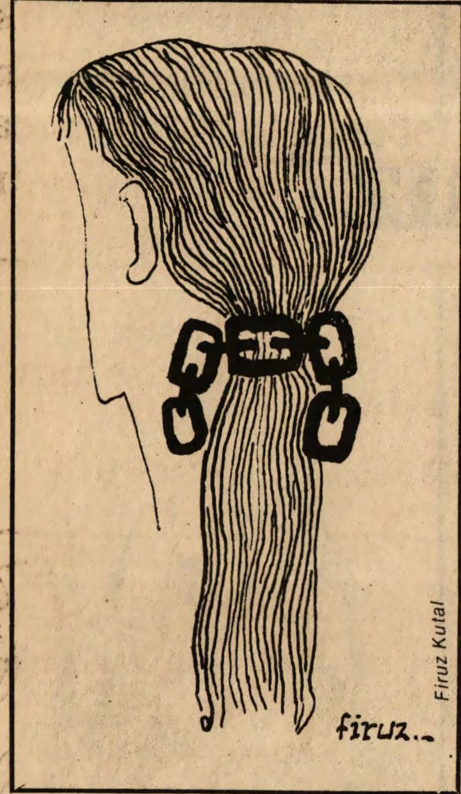
Eğer bu doğruysa, yani değişmez bir İnsanlık Özü yoksa, öyleyse nasıl oluyor da bizden farklı kültürler içinde yoğurulmuş insanları edebiyatta okurken zevk alıyoruz, kimi zaman özdeşlik kurabiliyoruz, geçmişin estetik ürünleri bugün de bizi doyuruyor? Şimdi bu oldukça zor soruya, "cevap" vermeye değil de, cevabı "düşünmeye" yararlı olacağını sandığım birkaç öneri **sıralayacağım.**

"**Öz**", "**özdeşliği**" getirir. Denildiği gibi (edebiyata da yansıyan) tarih-aşırı bir ortak İnsan Özü varsa, hepimiz bunu paylaşıyoruz demektir. Bu açıdan bakıldığında sanat, bizim raslansal farklılıklarımızı ortadan kaldırır ve kendi "yaratıları" yoluyla bizi, hepimizi, ortak insanlık zemininde buluşturur. Bense farklılıklarımızın "raslansal" olmadığını ileri sürüyorum. Ve bunu, bu farklılığı, "**paylaşma**" isteğinin temeli olarak anlıyorum. İnsanlar özdeş olamadıkları için birbirlerini anlamak isterler. Sanatçı da zaten bu anlama, farklılığı kavrama işini bizlerden iyi yapabildiği için--ve o ölçüde-- sanatçıdır.

İnsanın en fazla anlamak ihtiyacında olduğu nesne gene insan. Zamanda ve mekânda kendine en uzak insanı da tanımak ihtiyacında, en yakın olanı da. Farklılık olmasa, tanıma ihtiyacı bu kadar keskin olmazdı; farklılığı tanıma ihtiyacı olmasa, sanat olmazdı. Çünkü sanat "kurmaca insanları" yaratırken, gerçek insanlara yaklaşmamızın yollarını bize gösteriyor. Bunu, soyut bir insan özünden çıkarsamalar yaparak gerçekleştirmiyor; belirlenen insanları resmediyor bize. Don Kişot niçin ve nasıl Don Kişot olmuş (Sanço Panza da Sanço Panza olurken); Alyoşa Karamazof niçin ve nasıl Alyoşa Karamazof olmuş (Dmitri ve İvan da kendileri olurken)? Bir başka deyişle sanat, birey ile çevresi arasındaki ilişkileri, bireylerin karşılaştıkları binlerce seçenek arasından yaptıkları seçimleri, bunların sonucunda vardıkları aşamaları gösteriyor bize. Evrensellik de bu soyutlama düzeyinde çıkıyor ortaya. Değişmeyen insan özü değil bizi sanatın kurgusal kişilikleriyle birleştiren; insanın koşullarıyla alışverişi içinde değişebilirliğini kavramak.

BÜTÜN KADINLAR, HER YERDE

Firuz Kutal

ŞULE TORUN

Tutsaklığımızın zincirlerini araştırırken, halkalardan kaçını kendimiz örmüşüz-örüyoruz, sormak gerekli diye düşünüyorum. Hep söylenir, kadınları ezen toplumlardır diye. Oysa, toplum(lar) olsa olsa ezme ezilme olayının gerçekleşebilmesi için gerekli ve uygun ortamı oluşturur. İnsanları asıl ezen içine büründükleri, büründürüldükleri "cinsel rol kalıplarıdır". Bu açıdan hem kadın hem erkek, kendi cinsel rol kalıpları içinde ezilir, ya da yaygın bir feminist deyişle **tutsak edilir**. Çocuk kız doğmuşsa, toplum bir kadının nasıl olması gerektiğini düşünüyorsa, o tür bir kimlik kazandırılacak biçimde eğitilir, sosyalleştirilir. Erkek doğmuşsa da, toplumun istediği, gereksindiği tür bir erkek-insan yetiştirilir. Böylece eşit doğmuş insan yavruları sosyalleşme süreci sonucu cinslerine özgü rol kalıpları içine sıkıştırılır-boğulur. Peki ama, "istediğini", "düşündüğünü", "gereksindiğini" söylediğimiz toplum adına bu işlemleri gören kimlerdir?

Ezme-ezilme bir iktidar ilişkisidir. İktidarı (yalnız siyasal anlamda değil, en geniş anlamıyla) elinde bulunduran ise erkeklerdir-günümüzün tüm toplumlarında. Buradaki "erkek" kavramı yalnız dış görünüşünden tanıyabildiğimiz cins anlamına gelmiyor. "Erkek" olma halini içeren, nitelikleri toplumsal olarak belirlenmiş, erkek rol kalıbı içinde düşünmeyi, davranmayı, duymayı betimleyen bir kavram. Bu yüzden erkek-egemen toplumlardan söz edebiliyoruz. Yoksa tabii ki bu tip toplumlarda iktidarı elinde bulundurma açısından egemen olmayan erkekler de var. Ya da, iktidarın aygıtlarında yerini almış, ezilen kadınları ezenler arasında bulunan kadınlar da var. Üstelik, egemen erkekleri doğuran, büyüten, sosyalleşme süreçlerine ilk ve en yoğun katkıda bulunan; kadınlardır yine. Ezik kadınları yetiştirenler de. Ama hangi koşullarda? Hangi ortamda? Erkek-egemen toplum ortamında. Bu ortamda, iktidarı elinde bulundurmayan erkekler bile salt **cins** özellikleri nedeniyle kadın üzerine kurulu iktidardan payını alıyor. En "korunmalı çevrede" yetiştirilmiş kadınlar bile, kendi benlikleri üzerine kurulmuş iktidar karşısında güçsüzler-salt dünyaya kadın geldikleri için. Yine kadın oldukları için doğurup, içinde yoğuruldukları erkek-egemen toplumların kendi çıkarlarını sonuna değin sömüren değer yargılarını içselleştirerek, yine egemenlikten payını almaya hazır erkekler ve boyunduruğunu kader diye kabullenmeye koşullandırılmış kadınlar yetiştiriyorlar.

Toplumun erkek-egemen özelliklerinin içine sızabildiği hayat alanları konusunda kuşkusu olanlar, örneğin hemen Erhan Azar'ın "Kadın, konut, kent: kadın açısından konut sorunu" (Mimarlık Dergisi 83/1, s.8-11) adlı makalesini okusunlar. Kendi toplumumuzun konut sorununa, bir de kadınlar açısından bakmayı seçen yazar şöyle diyor:

"Konut açığını hızla kapatmanın tek yolu olarak görülen 65 metrekarelik toplu yatakhaneler önerilirken, gününün çoğunu daracık bir mutfakta geçirmeye mahkum edilen kadınlar unutuluyor. Alt-yapısı ardından gelecek mahallelere göz yumulurken, sırtında su taşıyacak, mum ışığında dikiş dikecek ve çamur birikintilerinde çocuk büyütecek kadınlar gözardı ediliyor. Renkli ışıklarla bezeli yaya bölgelerinin ve bira parklarının gecelerinin, evin tüm sıkıntılarını karılarının üstüne yıkan erkeklerin ayrıcalıklı kulüplerine dönüşmesini kimse yadırgamıyor ve aile bütçelerinden ekonomik planlara kadar çeşitli hesaplarda konut sektörü, aile babası gelirlerinin kumbarası biçimini alırken, kadınların özlemleri ve gerçekleri sayıların ardında yitiriliyor." ve "...Konut, erkeğe sorunlu bir yaşam biçiminin değil, sınırlı da olsa belli bir egemenliğin alanı olarak gözüküyor."..."**Konutun bugünkü biçimlerinin kadının kentsel mekandan ve toplumsal yaşamdan kopmasını desteklemeye dönük olduğunu anlarsak,** konutu sadece kaynakların ve kentlerin bir sorunu olarak değil, kadınların yaşam biçiminde önemli bir sorunu olarak görürsek, hepimiz için köklü ve kalıcı olacak çözümlere daha yaklaşacağımız kanısındayız." (Ben vurguladım.)

YAŞANMIŞ OLAYLAR

İster boyun eğip rıza göstererek olsun, isterse korunmalı çevremizin sığınağında baş kaldırarak olsun, hepimizin, tüm kadınların, tutsaklıklarını yeniden yaratmada payı var. Kendi adımıza daha yeni yeni düşünmeye başladığımız karmaşık sorun üzerinde çok yazıp tartışmamız gerekecek. Tutsaklığımız nerede, nasıl yeniden yaratıyoruz; bunu kavrayabilmek için. Şimdi ben hem baş kaldıran, hem de kaderini kabullenmiş; hem erkekler dünyasında yerini almış, hem de sofrada yeri erkekten sonra gelen kadınların soyut bir kadın kavramında değil, somut olarak evrensel kadın olma halini nasıl paylaştıklarını birkaç örnekle göstermeye çalışacağım.

Olay 1: Geçenlerde gazetelerde bir haber vardı: "Üç yıl önce kaçırdığı eşini diri diri yaktı." Adam kadını, sevdiği, evlenmek istediği için kaçırmış olsa gerek. Ama üç yılda ne olduysa olmuş, adam karısını diri diri yakmış. Gazete haberinde nedenin hâlâ bilinmediği yazılıyordu. Bu arada komşuların verdiği bilgi, diri diri yakmanın vahşeti karşısında kaynayıp gitti. Komşular "Zaten karısını her gün dövüyordu" demişler. Ama kadın diri diri yakılana dek, bu olayın farkında olan komşular seslerini çıkarmamış. Ne de olsa kutsal aile; dokunulmazlığı var. Kadın ölünce ortaklık bozulduğundan artık hakkında konuşulabilir; bu tür bir müdahale yapılabilir.

Olay 2: Tanıdığım, bir Karslı kapıcı ailesi var. Kadın 38 yaşında. İlk çocuğunu 14 yaşında kucağına almış. Tam 17 kez doğurmuş. Sadece 5'i hayatta. 4'ü erkek, 1'i kız. Kızına bakamadığı için, kendi ana-babasının nüfusuna kaydettirmiş-sık sık görmemesi koşuluyla. Diğer çocuklar ölmüş çünkü doğurur doğurmaz kalkıp tarlaya gitmeye zorlanıyormuş-kocasının ailesi tarafından. Kendi deyişiyle, "N'olacak, ben akşama dek tarlada, bebeler ağlaya ağlaya ölür. Bazen mezarına zor yetiştirirdik." Yoksul bir ailenin kızı sanmayın. Babanın bol toprağı var. Ama kız çocuğu olduğu için, bir kez kocaya vardı mı onun malı sayıldığı için, tarlalardan kendisine pay verilmemiş. İstanbul'a göçmüşler. Koca, kapıcılık bulmuş. Asgari ücretle çalışıyor. Kadın, sağlığı yerinde olduğunda hizmetçilik yaparak bir haftada, kocasının bir ayda kazandığından fazlasını ediniyor. Ama sık sık hasta?! Hastalandığında çaresiz. Yol yordam bilmez, dış dünyayı tanımaz İstanbul'da. Sigortalı değil. Sigorta kartının çıkarılması için de kocasına bağımlı. Kocası ise kadınla ilgilenmiyor. Apartman kapıcılığının gerektirdiği daha önemli işleri olduğundan. Aynen böyle kendisi söyledi. Önünde sonunda bir karı çürürse, yerine yenisini alır. Yanlış anlamayın, kötü bir adam değil. Sadece bu toplumda, böyle bir erkek olarak yetişmiş.

Olay 3: Geçenlerde bir akşam "aydınlık" düzeyi oldukça yüksek bir çifte akşam oturmasına gitmiştik. Başkaları da vardı. Birkaç kadın, daha çok sayıda erkek. Bu tür ahbap toplantılarına katılan herkesin bileceği gibi (ama belki de gözlemeyi yadsıdığı gibi) ana konuşma - tartışmayı sürdüren erkekler. Onlar konuşuyor, onlar aktif, onların esprilerine en çok gülünüyor. Daha geleneksel orta sınıf kesimi olsaydı, erkekler bir yanda "iş" konuşurken, kadınlar da öte yanda yemek, örgü ve belki de "konken" konuşuyor olacaktı. Ama bu ortam değişik. Herkes kendi çapında aydın. Yani daha eşitlikçi, kadına saygı gösteren, onun varlığını kişiliğini tanıyan erkeklerle, kendisinin erkeklerle eşit olduğuna ve toplumda yeri bulunduğuna inanan kadınlar ortamı. Yine de etkinlik-edilgenlik ilişkileri değişmemiş. Asıl oyun hiyerarşik bir biçimde, erkekler arasında oynanıyor. Kadınlar adeta oyunun aksesuarları -top toplayıcıları gibi. Hani onlar da varlıklarını göstermek için büyük bir şevkle, yıldırım hızıyla koşup topu getirirler ya. Öylesine. Esprisine en çok gülünen, hiyerarşinin en tepesindeki erkek. Sürekli O'na bir şeyler söyleyen, O'nunla ortaklığını belirtmeye çalışan, esprilerine biraz daha az gülünen diğer erkekler. Ve bu arada erkeklere, onların oyunlarında, onların yöntemleriyle katılmaya çabalayan pervane kadınlar. Salt dışında bırakıldıkları konuşmaya katılabilmek için kendisini espri yapmaya zorlayan; esprilerine gülünmediği zaman da çaktırmadan bozulan kadınlar. Ya da sessiz, erkeğini onaylayan, gerçek aksesuar kadınlar...

Üç kesim, üç olay. Her üç olayın bir tek ortak noktası var. Olayları yaratanlar erkek, başlarına birşeyler gelenler kadın. Ve başlarına gelenler, sadece kadın oldukları için.

İLGİNÇ BİR ARAŞTIRMA:

Reklamlardaki çıplak modeller istenen etkiyi yapıyor mu?

ESİN ERGİN

Uzun yıllardan beri pazarlamacılar, çıplaklığı reklamlarına ilgi çekmek amacıyla kullanıyorlar. Son zamanlarda da çıplak kadınların kullanıldığı reklam çeşidindeki artış dikkati çekecek kadar artmıştır.

Hangi konuda olursa olsun elimize aldığımız her dergide özellikle kadın çıplaklığının, yaygın olarak, tanınmış firmalarca kullanıldığını görmekteyiz. Ayrıca çıplaklık, yalnızca dikkati çekmek veya şok etkisi yapmak için değil, aynı zamanda daha estetik bir iletişim aracı olarak kullanılmaktadır. Özellikle kadınlara hitab eden ürünlerde **"kadınla kadının iletişimi"** işlevi göze çarpmaktadır.

Yukarıdaki genel eğilim üzerinde herkesde fikir birliği olmakla birlikte çıplaklık ve cinselliğin reklamlarda kullanılmasının tüketiciler üzerindeki etkileri hakkında çok az araştırma yapılmıştır. Texas Üniversitesinden Profesör Robert A. Peterson ile Southern Methodist Üniversitesinden Profesör Roger A. Kerin, kadınların rol aldığı reklamlar karşısında tüketicilerin tutumlarını saptamak amacıyla bir araştırma yapmışlardır. Bu araştırmada, **'Bir reklam'**, **'reklamda teşhir edilen ürün'** ve **'ürünü üreten firma'**ya karşı tüketici tutumları araştırılmıştır. Bu konuların üçü de reklamdaki kadın modelin rolünün bir işlevi olarak ele alınmıştır.

Araştırmada ürün olarak bir vücut yağı ile pense tipi bir el aleti kullanılmıştır. Her

4) Model tamamen çıplak olarak ürünü teşhir eden reklam.

112'şer kadın ve erkekten oluşan ve A.B.D.'nin üç ayrı bölgesinden gelen 224 orta sınıf, yetişkin kişi bu araştırmaya katılmıştır. Herkesin eline üç reklamdan üç ayrı kopye verilmiştir. Bu kopyelerin ikisi herkeste aynı, üçüncü ise farklıdır.

Katılanlardan, bu reklamları:
- çekici olup olmadığı,
- reklam yapılan mamulün yüksek veya düşük kaliteli olduğu,
- mamulü üreten firmanın saygın olup olmadığı konularında değerlendirmeleri istenmiştir.

SONUÇLAR

Elde edilen sonuçlara göre, genel olarak kadın ve erkekler tarafından vücut yağı ve el aletinin algılanmasında bir farklılık bulunmamıştır. Yalnız, erkekler tüm reklamlar, ürünler ve üretici firmalara karşı daha olumlu tepkiler göstermişlerdir.

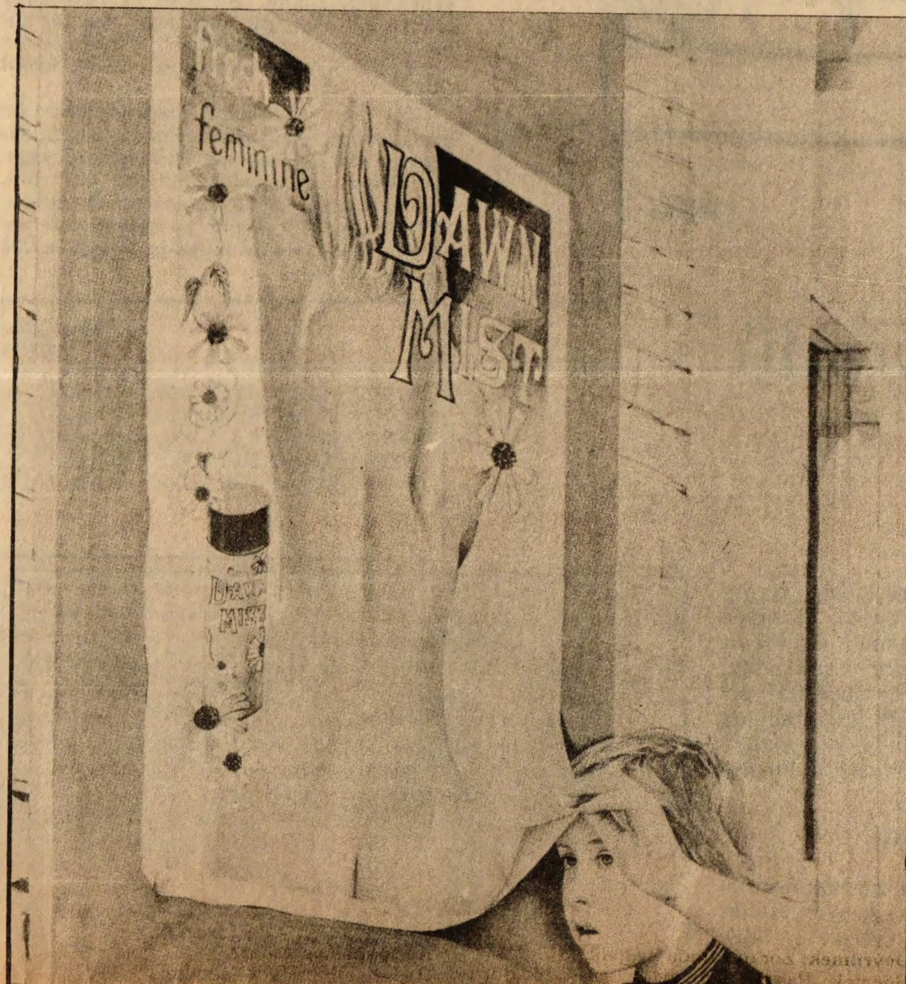
Genelde, reklamlar arasında en az çekici bulunanlar çıplak modeli içerenler olmuştur. Aynı şekilde çıplak modeli içeren reklamda, ürün en düşük kaliteli; üretici firma ise en az saygın olarak nitelendirilmiştir.

Ayrıca, önü açık gömlekli modelin teşhir ettiği vücut yağı reklamı **en çekici reklam, en yüksek kaliteli ürün ve en saygın üretici firma** yanıtlarını toplamıştır. Bunların tam tersini yansıtan cevaplar ise, çıplak model ve vücut sınırlarının göz önünde tutulması gerekmektedir. Buna karşın ortaya çıkan sonuçlar, genel kanının dışında çıplak modelin reklamların çekici olması için yeterli bir neden olmadığını göstermektedir. Reklamcılık açısından ürün, amaç ve kullanılan görüntü veya model arasında bir ilinti olması gerektiği ortadadır.

Konuya kadınlar açısından baktığımızda, kadın vücudunun herhangi bir mala ilgi çekmek ve satışını arttırıcı etki yapmak amacıyla kullanılması kadını da bir meta olarak görme eğiliminden kaynaklanmaktadır. Bu eğilimin kökeninde sosyal, psikolojik, politik ve ekonomik faktörler bulunmakla birlikte yukarıdaki araştırma bizi başka sonuçlara da götürebilir. Ayrıca, tüm iş kollarında olduğu gibi reklamcılığın da genelde erkekler tarafından yönetilen bir dal olduğunu düşünürsek, kadınların da bir meta olarak ve metayı tamamlayıcı olarak reklamlarda görülmesinin nedenlerinin anlaşılması daha da kolaylaşır.

Çıplak modeli içeren reklama karşı gösterilen olumsuz tepkiler, orta sınıftan oluşan araştırma grubunun inançlarından kaynaklanabilir. Bu reklama en güçlü tepkinin kadınlardan gelmesi de doğal bir sonuç olarak nitelendirilebilir.

Çıplak modelleri içeren reklamların malın satışını arttırıcı etki yaptığını gösteren çalışmalar elimizde bulunmamaktadır. Yalnızca, çekici reklamın satış arttırıcı etkisi olacağı

ikisine de aynı marka verilmiş, her ürün için dört reklam hazırlanmıştır:

1) Yalnızca ürünün gösterildiği reklam,

2) Tamamen kapalı bir kıyafet giymiş bir kadının önünde duran bir masanın üzerinde ürün gösterilen reklam,

3) Aynı kıyafeti giyen modelin gömleğinin önü tamamen açık ve fiyonk şeklinde bağlanmış, önünde ürünü gösteren reklam,

yağı için verilmiştir.

Bu sonuçların başka bir ayırımı, erkeklerin önü açık gömlekli modelin teşhir ettiği vücut yağı reklamını en çekici bulduklarını; kadınların ise, çıplak modelin sunduğu el aleti reklamını en itici reklam olarak nitelendirdiklerini ortaya çıkarmıştır.

Tüm araştırmalarda olduğu gibi, bu sonuçların değerlendirilmesinde araştırmanın varsayımından hareket ettiğimizde yukarıdaki sonuçlar reklamın etkinliğini ölçmede de geçerli sayılabilir.

Belki kadın da erkek de estetik görüntülere olumlu tepki göstermekle birlikte 'insan'-ın meta olarak kullanılmasına içgüdüsel olarak karşıdırlar. Fakat, toplumsal koşullandırma, bu düşüncenin tam tersine uygun hareket etmelerine neden olmaktadır.

Keith Richens

İçinde bırakıldıkları (ve isteyerek ya da istemeyerek sürdürdükleri) durum, kadınlık konumu. Yani erkek-egemen dünyada, erkeklerce belirlenmiş olma hali. Diri diri yakılma ile sessizliğe, ya da taklitçiliğe itilme arasında nicel olarak dağlar var. Yine de olaya kadın açısından bakıldığında ortak olan, evrensel olan apaçık sırıtıyor: ister fiziksel olsun, ister ruhsal, kadınların insan olarak tüketilme anları...

SÖZ "MİNE"DEN AÇILMIŞKEN

MERAL ÖZBEK KÖROĞLU

Hintli Aziz Rama Krishna bir gün, köyünün tarlalarının üzerinde mavi bulutlar arasında bir beyaz turna sürüsünün uçtuğunu görür. Bu görüntüden o kadar etkilenir ki, derin bir baygınlık içine düşer. Ayılınca, yeniden doğmuş gibi hisseder kendini; aydınlanmış ve değişmiştir.

(A. Hauser)

"**Mine**", boğucu taşra koşullarında bunalan bir kadının başkaldırısının filmidir. Mine'nin başkaldırısı bedelsiz değildir. (Kasabanın-abartılmış ve özelleştirilmiş-koşullarında, onun ediminin bedeli, hayatı da olabilirdi). O, çifte ahlakın hüküm sürdüğü bu kasabada, hırpalanmak ve bir bakıma "**rezil olmak**" bahasına başkaldırır: Mine'nin kocası dışında bir başka erkekle "**yatması**", zaten kasabalıların görmeyi en çok istedikleri şeydir. Dolayısıyla,-sevgi duyduğu birisi ile yatmış olsa da-Mine'nin bu başkaldırı edimi egemen ahlakın lekesini taşır (1). Filmin sonunda Mine, belki de bu lekenin kefaretini de ödemek zorunda olan bir özgürleşme sürecinin henüz daha başındadır. Mine ne "**kurtulur**", ne de "**kimse tarafından kurtarılır**". O, egemen ahlak koşullarının zorladığı hırpalayıcı bir başkaldırıyı yaşamayı 'göze alır'.

Mine'nin bunaltısını film iyi görüntüler. Özellikle de, İlhan'ın kitabından bazı cümleler okuduktan sonra divanda sessiz bir acı ile kıvranan Mine'yi gösteren çekim çok etkileyicidir (katılarak ağlayabilirdi de Mine;durumuna uygundur). Mine'nin daha iyi bir yaşam için olan özlemlerini, Perihan'ın ona verdiği kitaplar, belki de yazarlar. Ama Mine, boyun eğişten başkaldırıya doğru değişiminde daha çok insanlardan, Perihan ve İlhan'dan etkilenir. Kendi durumunun bilincine varmasında ve başkaldırısında, İlhan'ın düşüncelerinden ve varlığından "**güç**" alır Mine. Ne üvey babasını ne de kocasını kendi seçmemiştir. Hırpalanmak pahasına da olsa İlhan'ı seçerek Mine, kendi hayatı hakkında ilk kez bilinçli bir karar verme özgürlüğünü ve bununla birlikte başkaldırıyı yaşar. İlhan, Mine'nin başkaldırısının bir nedeni olur ama, onu İlhan'a iten de içinde yaşadığı koşullardır. Mine'yi "**kimse kurtarmaz**"; zorlayıcı koşullar altında İlhan'dan etkilenerek kendi kendini değiştiren Mine'dir. Bu durum-belki de amaçlanmadan-oyunculuk estetiğinde de yansır: İlhan pasiftir, "**ılık**" bir iyimserlik içindedir. Sancılı bir arayış içinde olan Mine'dir (ellerinin titreyişinden gözlerine dek sinirlilik okunur Şoray'ın).

Dolayısıyla, "**Mine**" filminin, "**Mine nasıl kurtulur?**" diye bir sorusu ve buna yanıt verme iddiası yoktur. "Mine"ye bu soru ile bakıp, "**film, Türk kadınının modernleşmiş kurtuluşu için kadınlara, bir erkeğin koltuğundan bir başka erkeğin koltuğunun altına girmeyi**" öğütlüyor diye bir sonuç çıkarmak, filme hak etmediği bir kılıfı geçirmek olmaktadır. (Acaba bu bakış açısı ile, Çernişevsky'nin "**Nasıl Yapmalı**" adlı romanını da, 'Rus kadınının kurtuluşu için bir erkekten diğerinin koltuğunun altına geçmeyi öğütlüyor' diye mi yorumlamalı?). Filmde, Mine'nin İlhan'ın hegemonyası altına girdiğine dair bir ipucu yoktur. Ayrıca, filmin sonunda Mine sadece İlhan'ın elini tutar; bu da, kendine ve yapmış olduğuna olan inançlılığını göstermek içindir olsa olsa. "**Sonra ne olacağını**" tahmin etmeye ya da, filmde-olmayan-geleceği görmek istediğimize göre yorumlamaya hakkımız var mı? Yorumladık diyelim: Film, genel olarak Türk filmlerinin alıştırdığı görme biçimi ile alımlanırsa (2), filmden sonra Mine ve İlhan evlenirler. Böyle olsa bile, filmde, "**Mine'nin evlenip dokuz ay sonra çocuk doğuracağı bir yeni kölelik içine gireceğini**" düşünmeyi zorunlu kılan bir ipucu var mı? Öyle ya, doğaçtan gelen bir arayışla bir kez bir başkaldırıyı yaşayan bir Mine'nin, kendi koşulları içinde hep daha iyiyi yaratmaması için bir neden yoktur. Evlilik kurumu içinde olsa da, gelişkin bir ilişki kurabilir (bunun için 'ılık' İlhan'ın değişmesi gerek herhalde); ya da, eskisinden mutlu ama özgür olmadığı bir ilişki içinde '**özgür olmayı bilebilecek**' kızlar yetiştirir Mine. Sorun bir Mine ya da bir nesil ile hallolamaz ki.

Bundan öte, "**kadınların, erkeklerin koltuğunun altına girerek kurtulmaları**" diye bir '**sorun**' tanımı, soyut bir kadın-erkek düşmanlığına dayalı klişe bir düşünce biçimi ve yanlış bir problem tanımıdır. Kadının özgürleşmesinin ideolojisi olarak **erkek himayesinin gerekliliğini** iddia etmek saçmadır. Ama, her tek insanın kendi kendini gerçekleştirmesi ve gelişmesi için örgütlenmemiş ve, özgür olma hakkının daha çok erkeklere tanıdığı bir toplumda, kadınların erkeklerden etkilenmesi doğaldır. Kadınlarımızın çoğunluğu olan Mine'lerin başkaldırısında sevgi ve aşk ilişkileri bir neden olur. ("**Aşk örgütlenmektir, bir düşünün abiler**" E.A.) O halde bırakınız Mine'ler bu ilişkileri seçmekte özgür olsunlar. Eğer kadın sorunu toplumsal ilişkiler bütünü içinde değerlendirilmeyip, soyut düzeyde bir gurur sorunu haline getirilirse, geriye soyut bir düşmanlık kalır. Gerçekten de, "**Mine'yi okuduğu kitaplar, tekdüze ve sıkıcı yaşantısı, kaba ve sevgisiz bir adamın karısı olmak hiç sevindirmiyor da (?!), yazar İlhan ona hayatı hatırlatıyor**" demek, sorunu sözde-bir-gururun kurtuluşuna indirgemek değil midir? Hem de, kadınlara sahip çıkmak adına onları küçümsemek?

Notlar:

(1). Neredeyse isterik bir ruh hali ile İlhan'a koşan Mine, "**Benden bunu istiyorlar, benimle seviş**" der. Bundan sonra artık önemli olan, sabahleyin kasabanın sessiz sokaklarının gebe olacağı olaydır: kasabalıların tepkisi ve buna karşı Mine'nin nasıl davranacağıdır.

(2). "**Mine**" filminin esas incelenmesi gereken yanı "**alışılmış görme biçimi**" dışında bir okumayı mümkün kılan stilindeki bazı yeniliklerdir. Ancak filmin, alışılmış görme biçimini olumlayan dramatik özellikleri de var: İnsan ilişkilerini betimlemede gösterdiği yüzeysellik ve kişiliklerin neredeyse evrensel iyi-kötü tiplemesine dayanan abartılışı. Bu da, Mine'nin başkaldırısının anlamını bulandırmıyor değil.

Yine Mine

Şimdiye değin çıkan yazılarda en çok Mine'ye yanıt geldi. Bunda kuşkusuz Dilek Cindoğlu'nun yazısının kışkırtıcı niteliğinin payı büyük... Dilek Cindoğlu Mine filmini, varabileceği ya da varmasını istediği en ileri feminist nokta açısından eleştiriyordu. Bu sayıda sunacağımız iki yazı önce Dilek Cindoğlu'nun Mine yazısına yansıyan kadınca bakış açısının eleştirisi. Ayrıca Mine filminin yorumundan kalkarak iki ayrı kadınca bakış açısını sergiliyor. Mine aracılığı ile de olsa sorunlarımıza sahipleniyor, sesimizi duyurmaya başlıyoruz. Biz kadınların da konuşması/yazması, en azından Türkiye'de şimdiye değin tek yönlü, tek-boyutlu gelişmiş olan söylemlere kadın açısını katıyor. Cins ayrımı ile belirlenemez "bütün insan" söylemi, ancak kendi cinsel rol konumundan arınmış kadınların ve erkeklerin çoğalması ile gerçekleşecektir inancındayız.

"Mine" üzerine birkaç söz daha:

Mine filmine, gerek sanatı gerekse içeriği açısından yapılabilecek eleştiriler ne olursa olsun, desteklenmesi, yanında yer alınması gerekli bir filmdi bence. Yönetmeni ünlü, oyuncusu ünlü böyle bir filmin bizim sinemalarda (İstanbul gibi bir kentde) yalnızca bir hafta oynamış olması da kayda değer.

Sadece kadın (ve güzel bir kadın) olduğu için ezilen Mine sorununu gündeme getirdiği için öncelikle. Taçsız Kraliçe Türkan Şoray'ı da kutlamak gerek; İyi oyunu için değil yanlız, özellikle bu rolü üstlendiği için.

ŞULE TORUN

MİNE'Yİ ANLAMAK

FEYZA ZİLELİ

Dilek Cindoğlu'nun Somut dergisinde yayımlanan, "Mine" filmiyle ilgili yazısını üzülerek okudum. Ülkemizde belki de ilk kez, kadın üzerindeki toplumsal baskıyı cesaretle eleştiren bir filme bu kadar olumsuz ve tepkisel yaklaştığı için.

Dilek Cindoğlu'nun eleştirisi, yalnızca bir film eleştirisi olsaydı üzerinde durmaya değmezdi. Nihayet, **yazı sahibinin bir film hakkındaki düşüncesidir** der geçerdik. Fakat, önemli bir toplumsal soruna, kadın sorununa bakış sözkonusu olduğu için tartışmaya değer görüyorum. Ayrıca, bu görüşün bazı aydınlarımızca da benimsenmesi konuya önem kazandırıyor.

"Mine"den çıkarken, o ısdırabı, o acıyı yaşamamak mümkün değildi. Mine kimdir? Sağımızda solumuzda, alt katımızda, sokakta, işyerimizde her gün rastladığımız milyonlarca kadın!

Bildiğimiz, her gün üzerinde belki de saatlerce fikir yürüttüğümüz bir gerçeği, Mine olanca çıplaklığıyla ve başarılı bir çarpıcılıkla karşımıza getiriyor. Toplumun belki de en köklü değer yargılarını cesaretle eleştirdiği için öncelikle filmi yaratanları kutlamak gerek.

Bir kısmımız,Mine'yi kendi hayatımızda yaşamamışızdır. Mine'ye kıyasla belki de "**kurtulmuşuzdur**". Bu konum insanları bazen duyarsızlaştırabiliyor. Ya da bizim çoktan geçtiğimiz yolda verilen bu küçük küçük çabaları, yarı alaylı, yarı horlayıcı bir şekilde değerlendirmemize neden olabiliyor.

Aslında Mine o kadar da kötü durumda değil! Düşününüz ki, dondurma yemeyi aklından bile geçiremeyen büyük bir kadın kitlesinin yaşadığı Türkiye'de Mine şanslı sayılabilir.

YA KADINLARIN TEPKİSİ?

Eleştirileri okurken insan, bu yoğun baskıyı yaşayan, Mine'nin acısını etinde kemiğinde hisseden kadınların tepkisini merak ediyor.

Dilek Cindoğlu, filmi "**kırık bir aşk hikayesi**" şeklinde nitelerken "**Mine kurtuldu mu?**" diye soruyor ve şöyle devam ediyor:

"Bir erkeğin koltuğundan bir başka erkeğin koltuğunun altına girerek 'geleneksel kadın' dahası 'Türk kadınının modernleşmiş kurtuluşunu' çiziyor. Önce üvey babasının vasiliğinden, sevgisiz kocaya, oradan da 'aydın' yazara kendini teslim ederek kurtuluyor."

Bu kadar büyük toplumsal sorun, salt kadın erkek rekabetine indirgenince, doğal olarak verilen mesaj gözden kaçıyor. Kadın sorununun özü de gözden kaçıyor.

Oysa Mine kurtulamadı. Film, Mine'nin kurtulamadığını anlatıyordu tam tersine. Yazıda, Mine'nin yazara yönelişi, basit bir duygusal yakınlık şeklinde değerlendiriliyor. Hatta daha ilerde, isterik bir tatmin olarak görülüyor. Mine'nin yazarla ilişkisinde ifadesini bulan, kadının kurtulma çabası, özgürleşme isteği, daha insani bir hayatın özlemiydi.

Bir yanıyla taassubun, bir yanıyla yoz ilişkilerin, onu cinsel bir meta haline getiren çemberin içinden kurtulmaya çalışan kadını izledik "**Mine**" filminde. Çıkış yolu arayan bir kadının hikayesiydi. O koşullarda, o alternatifsizlik içinde, sonuçlarını göze alarak cesaretli bir çıkış yaptı Mine. Çemberi bir yerinden çatlattı.

Yazıyı okuyoruz, bambaşka bir alemden sesleniyor. Mine'den o kadar uzak ki... çekilen acılar, büyük güçlüklerle verilen mücadele bir kalemde damgayı yemiş. Ve tuhaftır ki, çok radikal gibi görünen eleştiri, kasaba eşrafıyla, aynı yerde, tamamen teslimiyetçi bir noktada buluşuyor. "**Olduğun yerde kal!**"

Oysa filmin canalıcı noktası, "**olduğun yerde kalma!**" demesiydi. İzleyiciye boyun eğmemeyi öğütlerken, aslında zor bir mücadele vereceği uyarısı, soruna ciddi bir yaklaşımdı bence. "**Mine**" filmi, kadın haklarından pek haberi olmayan, ama tüm hayatı ezilmişlik içinde geçen kadına, sanırım biraz olsun ümit vermiştir.

Kadın hakları derken, kadının kurtuluşuna çözüm ararken, yaşadığımız toplumu, bu toplumdaki kadını anlamamız gerekmez mi?

Baba evinden, koca evine gidişte bile biraz özgürleşen kadını unutunca, evin erkeğiyle aynı sofraya oturamayan kadını tanımayınca, kocanın ailesine 20 yıl "gelinlik" etmeyince, o insanlar için çok önemli olan küçücük kazançları da anlamaya imkan yok. Ve tabiidir ki Mine'yi de anlamaya imkan yok.

Önümüzde çok iş var. Daha kadının eşini özgürce seçebilmesini sağlamak gibi bir görev var. Önümüzde, daha, kadını yerden kaldırıp, kocasıyla aynı sofraya oturtmak gibi bir görev var.

Küçük kazançlar için büyük mücadeleler vermeden, büyük başarılara ulaşılamaz.

Nasıl konuşuyorlar?

Bu dil başka dil: Öğrenci "apaşların" "harbi" dili

"KADRİNİ KELEK KESENLER"

Genç olmanın getirdiği özgünlük merakı, "harbi" sözcüklerin zevki, sözcüklerin kolayca benimsenmesini sağlıyor

Nasıl konuştuğunuza hiç dikkat ettiniz mi? Kullandığınız sözcüklere, sesleri vurgulamanıza, telaffuzunuza, kullandığınız zaman kipine, şahıs zamirine bir bakıp da düşündünüz mü? **"Bizi keleğe mi getireceksin yalak?"** diyen biri, çoğumuza yadırgatıcı gelmez. Toplumda her grubun kendine özgü sözcük dağarcığıyla, kendi konuşma biçimi var; tabii gençler de bunun dışında kalacak değil. Ama babanıza "tüyün kalını" diyemezsiniz, sokaktan birisine de; anlamını çıkaramasa da pislik bir sözcük olduğunu çakıp **maraza** çıkarabilir. Oysa arkadaşlarınızla böyle konuşmanız gayet doğaldır. Üstüne bastıra bastıra kullandığınız öğrenci argosu sizin **baba** bir öğrenci olduğunuzu gösterir; yakın çevrenizle aranızda özel bir dille konuşmanın tadını duyarsanız.

Neden böyle konuşulduğu, öğrenci argosunun nasıl ortaya çıktığı ise ayrı bir konu. Belki öğrenci olmanın getirdiği kendine özgü yaşama biçimi, okulun ve çevrenin benimsetmek istediklerine karşı çıkma, en azından **sallamama** çabasıyla karışarak yeni sözcükler, karşılıklı anlaşma biçimleri yaratıyor. Nasıl ki hırsız argosunda **çalmak** 16, **kaçmak** 26, **Ölmek** 16 sözcükle anlatılıyorsa, herhalde öğrenci argosunda da baş yer sınavların, kızlara asılmanın, kaytarmacılığın, okul kırmanındır. Öğrenci argosunda uyumlu ve erdemli niteliklere yer ayrılmaz. Kurallara uygun doğrucu-çalışkanların en hafif karşılığı **inek** ve **kelek** çeşitlemeleridir.

KAHVELERDEN YAYILAN...

Genç olmanın getirdiği yenilik, özgünlük merakı, **"harbi"** sözcüklerin getirdiği zevk, bir parçacık da özenti, yeni sözcüklerin kolayca doğmasını ve benimsenmesini sağlıyor. Yeni bir şey hemen bir uçtan öbür uca her yana yayılıyor. Yetiştirilme tarzı, hangi sınıf**tan** ve çevreden gelindiği, okunan okul gibi kültürel nedenler de öğrenci argosunu biçimlendiriyor. Öte yandan argonun gelişiminde başka önemli bir etken de okulun bulunduğu yer oluyor. Çevredeki sokak ve kahve argosu öğrenci argosunu etkiliyor; kahveler hem değişik gençlik guruplarının, hem de değişik okulların argosunu birbirine aktarıyor.

İşler şimdiden yeterince karıştı bile. Üstüne üstlük günlük olaylar (**tüpgaz gibi hoca**), diziler (**ceyarlaşmak**), reklamlar, mizah dergileri (salt **Muhlisce** konuşan tipler bile var), bunların tümü argoya yeni katkılarda bulunuyor. Okulda kızların veya erkeklerin çoğunlukta

başvurarak, öğrenci ruhunun duyguları, düşünceleri ve iç yaşayışları dışa dökülüyor. Büyük bir renklilikle, aykırılıklar, aşırılık ve abartmalarla içiçe öğrenci ahlağı, argosuna yansıyor. Argonun zenginliği ve çekiciliği de burada. Ama en iyisi biz de sözü uzatmadan Suat Taşer gibi **"işlet toriğini bay kaşalot"** diyelim ve öğrenci apaşların anısına **argonun** tadını çıkaralım.

Bu köşede İstanbul'un üç lisesinde ve ayrıca İzmir'de genel olarak gençlik **arasında** kullanılan sözcüklerden bir seçme sunuyoruz. Liselerin yabancı dille eğitim yapan okullardan seçilmesinin nedeni, bunların geçmişleri eskiye dayanan yatılı okullar olmaları ve çevrelerindeki alabildiğine canlı ortam.

Yalnız Üsküdar Amerikan Kız Koleji'nin çevresi için aynı şey söz konusu değil. Üsküdar Amerikan'ın ilginçliği yatılı bir kız kolejinin özelliklerini **yansıtmasından** geliyor. Yabancı sözcüklere dayanarak türetilmiş, kız erkek ilişkilerinin ağırlık taşıdığı hafif bir argosu var.

Galatasaray Lisesi'nde kullanılan argo sözcüklerde ise, ilk başta Beyoğlu çevresinin ve uyuşturucu argosunun etkileri dikkati çekiyor. Galatasaray gerçekten argonun külhânbeylerinden, en zengin ve çeşitli argo dağarcıklarından biri bu lisede. Söz arasında Türkiye'de öğrenci argosu üzerine yazılmış ilk yapıta esin kaynağı olma onurunun da bu liseye ait olduğunu belirtelim (l'Argot-français-turc du Lycée'e de Galatasaray/Michel Rottenberg).

İstanbul Erkek Lisesi ise her zaman ki gibi, kıl ve kelekler, dolduruşa getirmeler, sinirler ve ful casusların seçkin çeşitlemelerini getiriyor; belki bunda Sultanahmet ve Beyazıt argosunun etkisi olabilir.

İzmir'de konuşulan sözcüklerden seçtiğimiz örnekler, genel olarak gençler arasında kullanılan argo sözcükleri içeriyor. Böylece bir bakıyorsunuz, minibüs, kahve, birahane argosu içiçe geçiyor. Değişik çevrelerin biraraya gelmesinin, bir parça ağdalı bir dil yarattığı da söylenebilir.

Kim bu ruhsatsız lafa karışan çarliston marka kereste

Varsa bi durum yapalım açıkoturum

Bana paçoz karı diyen kimdi?

NELER DİYORLAR?

AMERİKAN KIZ LİSESİ

Hupş yunge: Yakışıklı çocuk
Fıskiye: Derslerdeki gülme krizi
Hafız: Çok çalışan
Subiş: Küçük çocuk
Sosyete gülü
Alen Delon'un İstanbul'daki şubesi: Yakışıklılar için söylenir
Cupboard çevirmek: Dolap çevirmek
Varan: Gözgöze gelmek
Çıkık: Biriyle çıkmak
Stupido: Aptal
Going out etmek: Biriyle çıkmak
Airly: Havalı
Airlere bak airlere: Havalara bak
Zavzav: Zavallı
Senjojo: Senjozefliler
Frankeştayn: Çirkin
Orman yandı açıkta kaldı
Havalar binbeşyüz: Gösterişi yerinde
Eroinman: Ölgün bakışlı
Kanca: Askıntı olanlara söylenir
Kütlemek: Telefonu yüzüne kapamak
Yalı kazığı: Uzun
Kuş: Kısa saçlı
Vakvak: Vakkorama

İSTANBUL ERKEK LİSESİ

Ayak atmak: Kandırmaya çalışmak
Uçmak: Palavra atmak
Devrilmek: Zor durumda kalmak
Göçmek: Parasız kalmak; başarısızlık duru-

Paraf atmak: İmza atmak
Bete girmek: Kendini kötü hissetmek
Vaşman: (Vachement) Harika, süper, çok güzel
Derslerin badem olması (dersler badem fiş badem): Derslere girmemek
Nerenden/Şirden, damardan: Selamlaşma biçimi
Nehaber/İyi geldi bir daha ver: Selamlaşma biçimi
Kaç para/Çok para
Kelalaka: Ne alaka
Kıyak yapmak, kıyak çekmek: İyilik yapmak
Beyoğlu meyhane çevresinde kullanılan Galatasaray çevresini de etkileyen dil.
Kim bu ruhsatsız lafa karışan çarliston marka kereste
Madiden trambi oka: Olay bitti bu kadar
Ya kalimava ya kalispara: Ya öyle ya böyle
Cenazeyi kaldır: Hesabı al
Ayran bu yarısı su, ister iç ister içme: İşine gelirse
Tuzlu kauçuk: Beyaz peynir
Egzoz: Kuru fasulye
Tüyün kalını: Sinir tip
Mevta: Ölü
Kafeslemek: Kafaya almak, kandırmak
Dalgaya taş atmak: Kıza takılmak
Kadayıf: Gedikli öğrenci
Abandone: Terketmek
Apsirt: Takılmak
Bence de sence
Fit olmak: Kabul etmek
Sakata gelmek
Kaç paps: Ne kadar?
Hop diyelim: Hadi kalkalım

Paçoz, Yelloz: Sakil
Psikopat yaratık
Babalamak: İşi bozmak
Fransız kalmak: O konu hakkında bir şey bilmemek
Recep amca: Resepsiyon
Ne iş-İnce iş
Kelle olmak, uçmak: Sarhoş olmak
Açmadı: Tutmamak
Arabesk adam:
Bunalıma takılmak:
Paçoz: (Şıllık, şımarık)(Paçoz karı)
Avanta: Beleş
Varsa bir durum, yapalım açık oturum.
Öleceğiz madem, yiyelim çala badem.
Çorbamı ver. Para ver
Beni mandallamaz: Beni ilgilendirmez
Tam kolisine oturmuşuz.
Arabaya taş koy: Dursana
Aç pergelleri: Biraz hızlı yürü
Kofti: İşe yaramaz
Muhlis kadar olamadın
Doğramacı kadar olamadın
Avni kadar olamadın
Gazeteler-dergilerde popüler isim hangisi ise o kullanılır.
Dolaf: Dolaş
Mariz: Kızmak, eleştirmek
Burnun çok uzun: Burnunu her yere sokma
Çeşit olsun
Yeşillik olsun
Amca
Köpek
Bu ikisinin kullanım alanı geniştir. Örnek: Tıka-basa doydum anlamında: Köpek gibi doydum. İltifat anlamında: Köpek gibi oldun

TÜRK ARGOSU ÜZERİNE

Argo konusunda ülkemizde yapılmış çalışmaların sayısı oldukça az. Bunların başlıcalarından biri, Ferit Devellioğlu'nun Ankara'da Aydın Kitabevi'nce basılmış "Türk Argosu" adlı kitabı. Altıncı baskısına ulaşan 'Türk Argosu', geniş bir inceleme yazısı ve bir sözlük çalışması içeriyor. Aşağıda size kitabın girişinden bazı alıntılar sunuyoruz:

"...Sosyal bir toplumun malı olan argo, özel diller (langues spéciales) zümresindendir; genel dilin kelimelerine bazı özellikler vermek ve özel kelimeler katmakla meydana gelmiştir. Özel diller ise, genel dilden ayrılarak, küçük, sosyal guruplara bağlı kimseler arasında, az çok gizli düşüncelerin anlatılmasına yarayan ve canlı dillerin ortak mihrakı üstünde gelişen dillerdir...

...Argonun gramerinde ve sintaksında bazı özellikler bulunmakla beraber, ayrı denebilecek kadar farklı bir grameri yoktur. Bu bakımdan argo, bir ana dil olarak değil, sonradan türemiş bir yardımcı dil olarak konuşulur ve bu dili konuşanlar kendi ana dillerini de bilirler...

...Argonun türeyişi, oluşumu ve çeşitlerine gelince, özellikle genel topluluk hayatı içinde adacık durumunda ve en çok yabancı dillerin birbiriyle karmaştığı bölgelerde, yahut da bu hayatın kenarında veya dışında beliren ortaklaşa yaşayış ve en çok gezici olarak çalışan zanaat esnafının çevresi bu dilin türemesine elverişli ilk dayanak olmuştur...

...Argonun dil mekanizması oldukça karışık olmakla beraber, bazı genel ilkeler ortaya atılabilmiştir; cins isimleri sıfatlardan türetme örtülü kelime ve terim kullanma (söz gelişi, bir hırsız, "polis" ve "hapishane" yerine daima başka kelimeler kullanır);eski ve bölge dili sözlerinden faydalanma; genel dildeki kelime şekillerini bozma; önüne sonuna ekleme; iç düzenini altüst etme; birbirine karıştırma; kırpma; uzatma; ikizleme ve başka yollarla; hayvanları ve cansız eşyayı canlı imiş gibi gösterme; birçok yabancı asıllı kelime kullanma ve yabancı ekleri yaşayan dildeki kelimelere takma; "çalmak"; "kaçmak";"yalan söylemek" gibi kelimeler için pek çok sayıda eş anlamlı kelimeler kullanma; genel dildeki kelimelerin, anlamlarını kaydırma veya değiştirme;ifadeye renk, kabartı, mizah ve ince alay çeşnisini veren sözler yaratma (ki argonun dehasını ortaya koyar, Sözgelişi; Türk argosunda;tabut = imam kayığı; Amerikan argosunda: sigara = tabut çivisi; Fransız argosunda: baş = pusula; Alman argosunda; pire = kara suvari); yansıma (onomatopée) lardan ve çocuk dili kelimelerinden yeni sözler türetme; halk etimolojisi ve kelime oyunları yapma; ve kelimeleri bayağılık duygusu veren bir yolda söyleme eğilimleri gösterme... Argonun bu niteliklerinden çoğu bazı defa genel dil için bir bozulma tehlikesi teşkil ederse de, genel olarak argo, gerek aynı niteliklerden, gerekse durmadan değişen bir dil olmasından dolayı, gene dilin gelişmesini ve yenileşmesini çabuklaştıran ve onu zenginleştiren öğedir. Birçok argo kelimeleri, sonunda genel dile, hattâ edebî dile bile geçmiştir...

olması, okulun gelenekleri, argonun genel yönelimini etkiliyor. Kız okullarının argosu daha hafif ve kız-erkek ilişkisi çevresinde oluyor örneğin.

Öğrenci argosu öylesine zengin ve karmaşık ki, bir derleme çalışması yapmaya kalktığınızda bile, iyi bir **"kadayıf"**'a rasflayamazsanız çok şeyi atlayabiliyorsunuz. Argo akan giden, sürekli değişen ve güncellik içinde kendini yineleyen bir kaynak. Örneğin Ferit Devellioğlu'nun "Türk Argosu"nda belirtilen **delege, kontes, öküz koşturmak, depo** gibi sözcükleri bugün çoğu öğrenci duymamıştır sanırız. Öte yandan "öğrenciler için iyilik düşünmediği sanılan erkek öğretmen" karşılığı olarak verilen **"kıl"**, bugün genel olarak yaramaz, sinir tipler için kullanılıyor. Sözcükler böylesi bir hareketlilik içinde. Her türlü anlatım aracına serbestçe

munda söylenir

Kelek atmak: Kazık atmak
Dolduruşa getirmek: Tahrik etmek
Kafa bulmak: Dalga geçmek
Fırça yemek: Azar işitmek
Kaymak: Yazılının kötü geçmesi
Kıllanmak: Kuşkulanmak
Keleğe gelmek: Aldatılmak
Bu ayaklar koktu: Bunları biliyoruz kandıramazsın
Ful casus olmak: Hiç bir şey bilmemek
Yalak: Aptal
Yutmak: Zor durumdan kurtulmak
Tin tin: Tuvalet

GALATASARAY LİSESİ

Apis: Çok çalışanlar (Hindistan'da kutsal inek)
Absan olmak: Derslerde olmamak (Abcent)
Tribe dalmak, tribe girmek: Dalıp gitmek
Tüyo vermek: Haber vermek, ipucu vermek

GENEL

Ekintileri oynamak: İhmal edilmek
Sefilleri oynamak: Zor durumda olmak
Sinir illeti: Sinir bozucu

Sekteyi kalpten gitmek: Korkmak
Alakaya çay demlemek: Boş laf etmek
Katmandudan gelmek: Gecikenlere söylenir
Yattı fişing yan going: Battı balık yan gider
Inaf gayri: Yeter artık
Kafa atmak
Ayak atmak
Pilot olmak: Uyduranlara söylenir
Kıl kapmak: Sinirlenmek
Sotalamak
Yeşermek
Sakil yaratık
Racon var- itibar var
Bu işin raconu böyle
Palamut: Kopya

ha!"
Beni gör: Para ver
Beygirof: Hakaret etmeden kullanılır.
Takıl: Takıl bize, bizimle gel, gidelim anlamında.
Kayıntı Yemek (kayıntı yapalım)
Bıgı, esrar, morfin : Okul içinde sıkışık bir durumda başkasından sigara isterken kullanılır (Ver bir morfin çekelim)
Portakallı var mı: Filitreli sigara var mı.
Vaziyeti açık etme: Foyamızı ortaya çıkarma
İlerde hafiflede dökülelim: Durakta dur da inelim
Dalgamı taşlama
Zirzop, Lale, bombi, mantar, dingil, züürt: kişilere takılan adlar
Yatağımızı sebilinden sula: Bardağımıza Arjantin birası koy
Kes kaderimizi: İskambil kağıdını kes
Çek bir boyalı çay
Çek bir çay karbonatlı olsun
Bana rajon kesme: Bana dayılık etme

...Dilimizin argosu üç temel üzerine kurulmuştur.

1 - Bağlı bulunduğu dilin anlamını değiştirmek, yani kelimeyi mecazlaştırmak yoluyle: Acıbadem; ahlat; armut; böğürtlen; dut; hışır; leblebi; ahtapot; angut; bıldırcın; çakal; çiroz; inek; ispinoz; mikrop gibi.

2 - Yabancı dillerden aynen veya bozuntu olarak ve bazen de türkçe ile birleşme yoluyle: Iskandil etmek; ispiyon; sifos; racon; mortucu; rampa etmek; raspa;haraşo; pırna..... gibi.

3 - Yabancı veya bağlı bulunduğu dilden uydurma, yakıştırma veya benzetme yoluyle: paçoz; tingoz; pofyos; kakanoz; maval; macar; kolpo; keriz; kaspanak (= gaspıanek?); hanis... gibi...

...Yabancı dillerden gelen ve argo kılığına bürünen sözlerin yüzde sekseni rumca ile italyanca başta gelmek üzere, ermenice, latince, fransızca, çingenece, ingilizce ve başka dillerden alınmıştır...

...Türkçede, argo ile halk deyimlerinin, anlama bakmadan cümle kelimelerini çok zaman fransızcaya çevirmek yoluyla elde edilen bir argo daha vardır ki, "öğrenci argosu" başlığı altında bundan da bahsetmek faydalı olur. Bu argo,-ki doğrusunu söylemek gerekirse, öğrenci argosundan çok sadece öğrenci dilidir - bir okuldan öteki okula, hattâ aynı okul içinde bir sınıftan öbür sınıf arasında çok zaman değişebilir. Bu gibi argolar, en çok yabancı okullarda ve liselerdeki dil öğrenme hevesine düşen öğrenciler arasında kullanılır olmuştur...

...Argo kullananların gerçek sahipleri tiz seslerine kuvvetli basarlar, kelime hece bölümlerini kesik kesik ve baskılı olarak telâffuz ederler (a-bi-cim gibi), bazan da aşındırırlar. Çok defa birinci şahıs zamirinin tekil şekli yerine çoğul şeklini kullanırlar. Geniş zaman, hal, geçmiş ve gelecek zamanlarını hep hal kipiyle anlatırlar..."

OKUR İLİŞKİLERİ

Ayıp Değil mi?

Gençliğimizin sorunları yazmakla bitmez. Elbetteki başta gelen toplumsal sorunumuz işsizlik. Ya diğerleri...

Seç, beğen, al. Gerçi farketmez ya, nasılsa yakamızda silkelensekde düşmeyen yapış yapış... Gıdıklandığında oralı olmuyor, tırmaladığında avaz avaz bağırıyoruz.

Gençliğimiz, yani biz milyonlarca insan iş arıyoruz. 18.2.1983 tarihinde ne kadar güzel yazmış Ayhan arkadaşım. Gerçekçi, açık ve halimizi gözler önüne seren bir yazı, bir eleştiri, bir sesleniş.

Yakın zamana kadar ben de aynı durumdaydım. Şimdi ise çalışıyorum.İyi kötü bir işim oldu. Oldu da sevinecek fırsatı bulamadım. Neden mi?..

Öncelikle ben genç bir kızım...

Sanırım aksaklık bu cümleyle az çok anlaşılabilir. İlk günler başladı, bir erkeğin başına asla gelmeyecek olaylar. Laf atmalar (ama ne laflar). Zaten biz kadınlar bu işi öylesine benimsedik ki, çok canımız yanmazsa üzerinde durmuyoruz artık.

Büyüklerimiz ne der?..

— Aman yavrum sen uyma sakın. Akıllı uslu bir kız duymazdan gelir. Böyleleriyle başa çıkamazsın.

Fakat artık değişti. Kafasına çanta yiyen, otobüslerde rezil olan insanlarımızla karşılaşmıyor muyuz ki?..

Demek ki toplumumuzun bir parçası durumundaki bu toplum dışı insanlara karşı susmuyoruz artık.

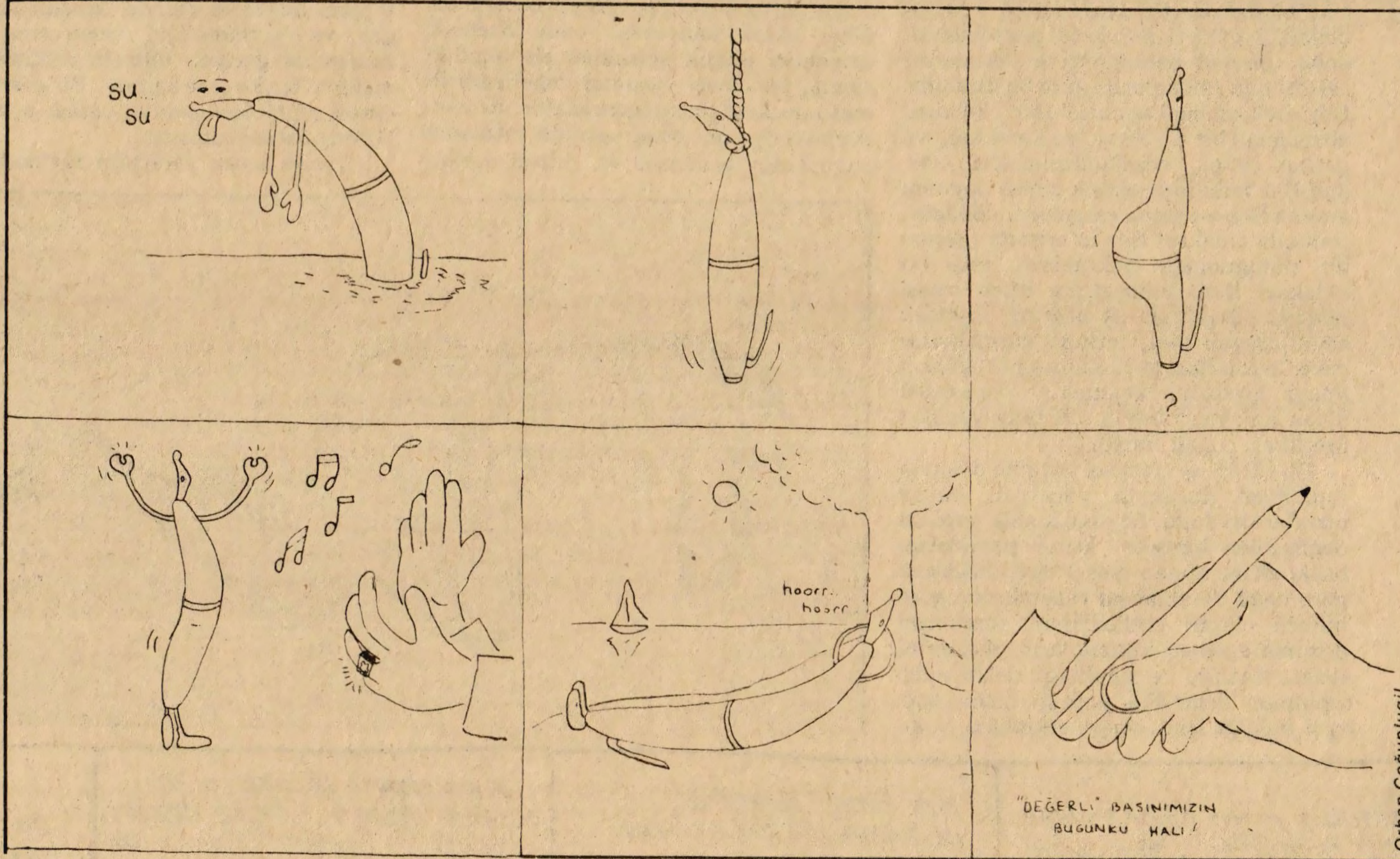
Neden rezil olalım? Onları etmek varken. Gerçi bu çözüm değil hem de hiç değil, bilincindeyiz... Fakat sustuk da ne kazandık bugüne değin, bu da bir yol. Gene başa çıkamazsak bilmiyorum ne yaparız.

Bu genç kızlarımızın değil, tüm gençliğimizin sorunu. Zira yaşlar da kuruların yanında yanıp gidiyor. Haklarını arasınlar artık. Bizim sesimiz yetmiyor, duyuramıyoruz. Biz bıktık konuşmaktan, dinlemekten bıkmadılar mı?..

Bu nedenledir ki burada bağlıyor ve daha fazla uzatmadan "Ben de gencim, bu vatan benim de, sokakta, otobüste, vapurda, trende neden rahat değilim öyleyse" diye düşünen kızlarımızın sorularındaki cevaplara sesleniyorum:

AYIP DEĞİL Mİ?..

Serpil NEZİR
Üsküdar / İST.

Dergi, kitap okuyor muyuz?

Okumak yeni birşeyler öğrenmenin en iyi ve ilk yoludur. Bunu hepimiz biliyoruz. Toplumda daha iyi bir yere gelmek, haklarımızı öğrenmek, kendimizi korumak, savunabilmek ve kültür seviyemizin yükselmesi için okumak gerektiğine inanıyorum. Peki ama yeteri kadar okuyabiliyor muyuz? Okuyamıyorsak neden?

Bu soruya herkes çeşitli yanıtlar verebilir. Beni etkileyen en önemli faktör kitap fiyatlarının yüksek oluşudur. Birkaç yıl öncesine kadar kitapçıya girdiğim zaman 4-5 kitap birden alırdım. Oysa şimdi 4-5 kitap seçiyor yalnızca 1-2 tane kitap alabiliyorum. Aylık olarak, Gösteri, Yazko, Eleştiri, Gelişim Yayınları ve derginizi izliyorum. Devlet memuruyum ve bütçeme oldukça ağır geliyor. Okumak isteyip de alamadığım yığınla kitap ve dergi var. Ben bunlara nasıl sahip olabileceğim ya da okuyabileceğim? Okuduğum dergilerde önerilen kitaplar, kitap tanıtımları, haftanın kitapları, kitap ilanları üzüntüme bir kat daha üzüntü katıyor. Gelecek tarihte tüm maaşımla kitap almam gerekecek, ya da hiç kitap, dergi, haftalık gazete izlemem gerekecek. Kısaca parası olan saydıklarımın hepsi ve diğer kaynaklardan yararlanabilecek, parası olmayan cahil, bilgisiz kalmaya mahkûm olacaktır. Öyle mi? Galiba bütün bu saydıklarım, söylediklerim benim sorunum olarak kalmaya mahkûm olacak. Neyse ben şimdi haftalık derginiz hakkındaki görüş ve düşüncelerimi özet olarak söylemek istiyorum; Somut dergisi, diğer dergi, haftalık gazetelere göre daha ucuz ve daha çok doyurucu. Somut dergisi okuma iştahımı artırdı.

AYSUN SAYIN
Kuzguncuk/İSTANBUL

Sayın Nazlı Ilıcak'a açık mektup

Yankı Haftalık Haber Dergisinin 618. sayısında, AKDTYK Yasa Önerisi, dolayısıyla TDK ile ilgili sorulara yanıtlarınızı ilgiyle okudum. "TDK yararlı değil zararlı" yargısına varmışsınız. Öte yandan, düşüncelerinizi açıklarken, neden size göre "zararlı" sözcükler kullanıyorsunuz? Oysa "yararlılarını" kullanabilirdiniz. Bakın bunlar hangileri:

Yankı sormuş: "AKDTYK Yasa Önerisini genel olarak nasıl değerlendiriyorsunuz?" Yanıtınız şöyle başlıyor, "AKDTYK Kanun Teklifini..." Fakat, tümceniz şöyle sürmüyor, (... umumiyetle müsbet karşılıyorum.). Ya nasıl sürüyor? "... genel olarak olumlu karşılıyorum."

Bir kez "lisan" sözcüğünü kullanmışsınız. Türkçe karşılığı "dil" daha çok yer etmiş, dilinizde. Yoksa, "yaşayan" bir sözcüğün, sizde ölmek üzere olan son çırpınışları mı "lisan"?

Mahalle-köy muhtarlığı çağırışımı yapıyor, diye mi (muhtariyet) demiyorsunuz da "özerklik" diyorsunuz?

"...Yeni kurulan müessesede..." diyorsunuz da (Yeni kurumda) demiyorsunuz. İyi güzel de, niye "ilim kurumları" diyorsunuz? (Bilim) yerine "ilim" derken, "kurum" yerine (müessese) neden değil? (İlim adamı) diyeceğinize de "bilim adamı" demişsiniz.

"Çok büyük oranda..." diyeceğinize (çok büyük nisbette), "oluşmak" yerine (teşekkül etmek) demeniz yanlış mı olurdu?

(Esbabı mucibe) yerine "gerekçe", (fikir ya da zihniyet) yerine "düşünce", (devre) yerine "dönem" sözcüklerini kullanmak zorunluğunda mı idiniz?

"...Anlaşılmaz bir biçime getirmek..." derken, "biçim" yerine (şekil, tarz ya da suret) sözcüğünü kullanabilirdiniz. Neden (sene) yerine "yıl", neden (müdafaa ettiği) yerine "savunduğu", neden, neden?..

(Ekseriyet, tahakküm, tanzim-tertip) sözcüklerini kullanacağınıza "çoğunluk, baskı, düzenleme" sözcüklerini kullanıyorsunuz. "Yaşayan" sözcüklerden değil mi kullanmadıklarınız?

"Oluşmak" sözcüğünü kullanmak zorunluğunda mıydınız? Tümcenize "Kimlerden oluşacağını..." diye değil de (Kimlerden teşekkül edeceğini...), ya da hiç olmazsa (Kimlerden meydana geleceğini) şeklinde başlasa idiniz nasıl olurdu? "Oluşmak" daha az "zararlı", daha anlamlı bir sözcük mü?

(Tatbik edilmiyor) değil de, neden "uygulanmıyor"?

(Telakki) değil de, neden "görüş"?

(Kabullenilmiş) değil de, neden "benimsenmiş"?

(Münakaşa) değil de, neden "tartışma"?

(Hakikat) değil de, neden "gerçek"?

Örnekleri çoğaltmak olanaklı, ancak bu kadarı yeter sanırım.

CAFER UYANIKSOY
Cumhuriyet Cad. 7 GERZE

İlan Tahtası

DERGİ DEĞİŞİMİ

— 1980 yılında çıkardığım iki kitabım var. Elimde pek az kaldı. Biri kısa oyunlar, parodi ve öyküler: "Bir Numaralı Adam." Diğeri ise fıkrası, öyküsü, şiiri, sazı, sözüylé mizahi açıdan bir halk edebiyatı incelemesi: "Halkımız - Gülen Ayvamız, Ağlayan Narımız".

Birincisi 30, ikinci kitap 40 lira. İkisi de eski fiyatlarıdır. Edinmek isteyenler tutarı kadar posta pulu göndererek isteyebilirler. Ayrıca yazmış olduğum kısa oyunları, skeç ve parodileri okul gecesi düzenleyen öğretmen arkadaşlara, amatör tiyatroculara elli liralık pul karşılığında gönderebilirim.

— Dergi değiş tokuş etmek istiyorum. Çıkan bütün edebiyat dergilerini almamız olanaksız. Aldığımız dergileri okuduktan sonra bir yere fırlatıp atıyoruz. Onun yerine birbirimize göndersek, değiş tokuş etsek nasıl olur? Benimle ayni düşünceyi paylaşanların öneri ve yanıtlarını bekliyorum.

Erhan Tığlı
Yeni Mahalle 125 Sokak No: 2 NAZİLLİ

Eğitimin çağdaş boyutları

DR. BAHATTİN CAN

Eğitim kavramı, çağlar boyunca çeşitli toplumlarda çok farklı anlamlar taşımıştır. Eğitim, yalınzca zaman içinde değil, mekân içinde, çevreye göre de değişmektedir. Günümüzde, gelişmiş sanayi toplumlarındaki anlamı ile azgelişmiş ya da geri kalmış tarımsal toplumlardaki anlamı ve uygulaması çok farklıdır. Yine, sömürgeci veya yayılmacı toplumlarla sömürülen toplumlarda, demokratik sistemle yönetilen toplumlarla antidemokratik toplumlarda, teokratik toplumlarla laik toplumlarda anlam ve nitelikleri çok farklıdır. Hatta aynı toplumun değişik bölge, çıkar grupları ve sınıfları arasında bile, eğitim kavramının anlamı büyük farklılıklar göstermektedir.

Çağımızda, eğitimin çeşitli ayrımları yapılmakla birlikte, çağdaş eğitim düşüncesinin, çağdaş toplumlarda eğitim olgusunun yalnız bir ayrımı vardır. Bu ayrıma göre eğitim:

1. Geleneksel eğitim, 2. Çağdaş eğitim, olarak ikiye ayrılır.

Geleneksel eğitim yüzyıllardan beri süregelen bir eğitim anlayışı ve uygulaması olduğu için, hep bildiğimiz ve içinde yaşadığımız bir olgudur. Bu eğitim anlayışının temel dayanağı, "Yaşam için değil, okul için öğretim"dir. Geleneksel eğitimin en belirgin özelliği, yaygın (demokratik) bir eğitim olmaması, söze dayalı ve belleğe yönelik, tüketici bir eğitim olmasıdır. Eğitimin merkezinde öğretmen vardır. O, öğrencilere bilgi aktarma işini ve bunun gidişini, içeriğini, seçimini belirleyen ve düzenleyen temel otoritedir. Aynı zamanda öğretim programının tek gerçekleştiricisidir. Yaşamdan soyutlanmış olan bu eğitimin en büyük iki destekçisi, zorunlu öğretim programı ile zorunlu olan ders kitaplarıdır: Eğitim kurumları daha çok, ekonomik ve toplumsal yönden toplumun üst düzeyde bulunan insanlarına açıktır.

Hızlı gelişim ve değişim, çağımızın en belirgin özelliklerinden biridir. Çağımızın içinde bulunduğu bu hızlı değişim ve gelişim, eğitim alanını nasıl etkilemiştir? Başka bir deyişle "Çağdaş Eğitim" nedir?

Çağın, bilim, teknik, uygarlık, ekonomik ve toplumsal yaşam bakımından ulaşmış olduğu düzeyin, veri ve değerleriyle eğitim alanına uygulanmasına, kısaca çağdaş eğitim denir. Çağdaş eğitim, genel eğitim temeline dayalı, üretime yönelik iş ve meslekleri amaçlayan, yaşamla bütünleşmiş bir eğitim uygulamasıdır.

Çağdaş eğitimin temel felsefesi, ünlü ilkçağ düşünürü Seneca (M.Ö.4-M.S.61) nın "Okul için değil, yaşam için eğitim" özdeyişinden kaynaklanır. Geleneksel eğitim piramidi tersine çevrildiğinde karşımıza çıkacak olan, çağdaş eğitim anlayışı ve uygulamasıdır.

Çağdaş eğitim, her şeyden önce yaygın (demokratik) ve yaşamla bütünleşmiş, üretime yönelik bir eğitim olgusudur.

Çağımızda eğitim, anlam ve nitelik bakımından olduğu gibi, amaç bakımından da yeni değerler kazandı. Çağdaş eğitim, bu değerleri amaçlayan ve onlara erişmek isteyen bir eğitimdir. Nedir bu amaçlar? Çağdaş eğitimin amacı, çağdaş toplumun çağdaş insanlarını yetiştirmektir, denilebilir. Durum böyel olunca, hemen tekrar sormak gerekiyor. Hangi topluma çağdaş toplum diyeceğiz? Çağdaş toplumun insanı nasıl olmalıdır?

Bilimin, teknolojinin ve uygarlığın çağımızda varmış olduğu ileri düzeye ulaşmış ve bu gelişimin ürünü olan yaşam biçimini sürdüren toplumlara çağdaş toplum denilmektedir.

Yukarıda sorduğumuz soruyu tekrarlayalım: Kime çağdaş insan denilir? Çağdaş insan, çağdaş toplumun insanıdır. Ancak her çağdaş toplumun tüm bireyleri çağdaş insanlar olmayabileceği gibi, her çağdaş insanın da yalnızca çağdaş toplumlarda bulunmayacağı açıktır. Bununla birlikte, hangi tür toplumda olursa olsun, çağdaş insanın belirli ve sağlıklı değer yargılarına ve bunların gerektirdiği davranışlara sahip olması gerekir.

Kuşkusuz, çağdaşlık ve çağdaş insan olmak, düşüncede ve eylemde bütünlük ve tutarlılık isteyen bir özelliktir. Bunlara bağlı olarak çağdaş insan, akılcı ve bilimsel düşünen, özgürlükçü ve laik tavırlı, barışçı ve insancıl, ülkesini ve halkını seven, onun sorumluluk ve yükümlülüklerini duyan, taşıyan insan demektir.

EĞİTİMİN ÇAĞDAŞ BOYUTLARI

Çağdaş toplumun insanlarını yetiştirmek görev ve sorumluluğunu üstüne almış olan eğitim, günümüzde yeni boyutlar kazandı. Eğitimin, çağımızda yüklenmiş olduğu bu büyük sorumluluk ve görevi yerine getirebilmesi için, çağdaş boyutlarla donatılması, kurulması ve bunların uygulamaya geçirilip başarıya ulaştırılması gerekir. Özetleyecek olursak çağımızda eğitim:

1. Alan boyutu kazanmıştır, 2. Zaman boyutu kazanmıştır, 3. Toplumsal boyut kazanmıştır, 4. Ekonomik boyut kazanmıştır.

1. Alan Boyutu (Yaşam için, yaşam içinde, her yerde eğitim): Alan boyutunun temeli, "yaşam için her yerde eğitim" sözleriyle anlatılabilir. Buna göre eğitim, geleneksel eğitim anlayışında olduğu gibi yalnızca okulda değil, yaşamın ve eğitimin gerektirdiği her yerde yapılabilir. Okul, eskiden olduğu gibi tek eğitim alanı değil, birçok eğitim alanından yalnızca biridir.

Eğitim kurumlarının ve hizmetlerinin toplumun en küçük köyünden en büyük kentine kadar dağıtılarak yaygınlaştırılması çağdaş toplum yaşamının zorunlu bir gereği durumuna gelmiştir.

2. Zaman Boyutu (Yaşam için, yaşam boyu, her zaman eğitim): Çağımızda hızla gelişen bilim ve teknoloji, eğitim alanını olduğu gibi, eğitim sürecini de hızla genişletmiştir. Bu gelişim, kısa ve özlü olarak "yaşam için, yaşam boyu eğitim" sözleriyle anlatılabilir. Eski bir deyimle günümüzde eğitim, yediden yetmişe, beşikten mezara değin uzayan bir süreç durumuna gelmiştir.

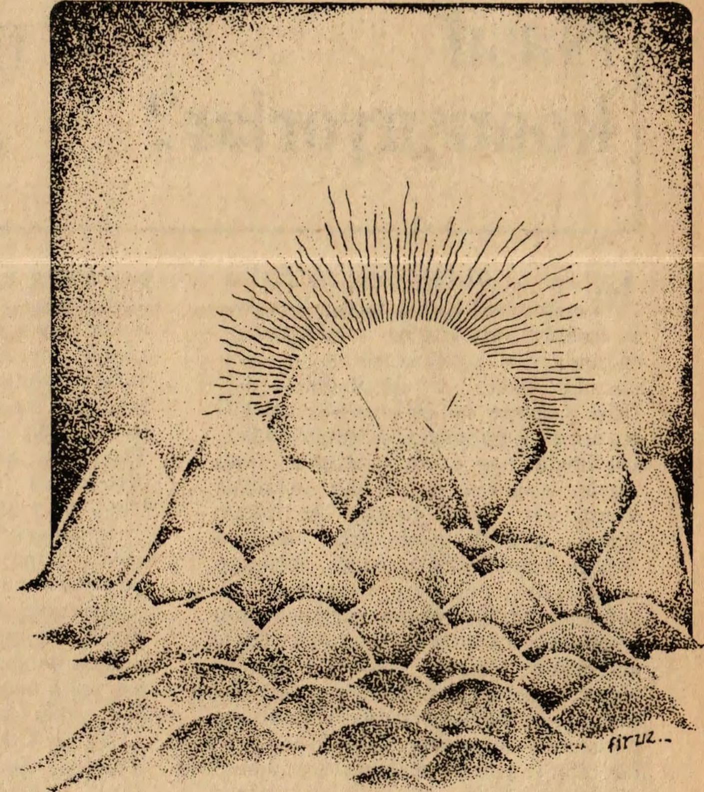
3. Topumsal Boyut (Yaşam için, yaşam içinde, herkese eğitim):

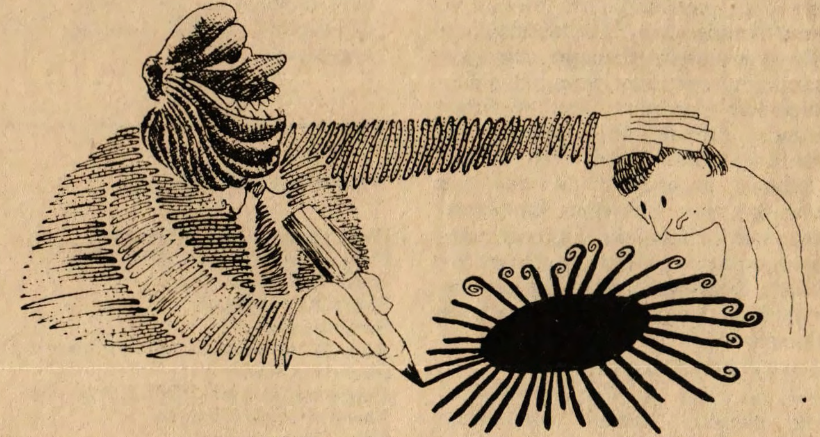
Eğitimin çağımızda kazandığı boyutlardan biri de toplumsal boyuttur. Hukuk devleti anlayışını benimsemiş çağdaş toplumlarda eğitim, bireyler için temel hak ve özgürlüklerin, toplum içinse, bireye karşı temel görev ve sorumlulukların başta geleni olmuştur. Çünkü birey, toplumsal yaşam içinde varabileceği yere eğitim yoluyla ulaşabilmekte, bütün statülerini eğitimle sağlamaktadır. Toplum bakımından ise, bir toplumun en büyük zenginlik kaynağı bireylerdir. Bu durum, çağdaş toplumlarda eğitimin, birey için temel hak ve gereksinim, toplum yönünden de başta gelen bir görev olarak ortaya çıkmasını sağlamıştır. Böyle bir eğitim hizmetinin gerçekleştirilebilmesi ise, sağlıklı bir eğitim planlamasına ve bunun tam olarak uygulanmasına bağlıdır.

4. Ekonomik Boyut (Yaşam için, yaşam içinde, üretime yönelik eğitim):

Çağımızda yaşama açılan ve onunla bütünleşen eğitim, zorunlu olarak üretime yönelmiş ve üretici bir nitelik kazanmıştır. Çağdaş eğitim uygulamasında üretim, eğitimin vazgeçilmez temel işlevlerinden biri olmuştur. Bu durum, bir tercih değil, zorunluluktur. Eğer, bir toplumun en büyük zenginlik kaynağı insanlar ise, insanı insan yapan kurum da üretici ve yaratıcı eğitimdir. Bu nedenle, günümüzde üretime yönelerek yaşamla bütünleşen eğitim, iktisadi kalkınmayı hızlandıran ana etkenlerden biri olarak ele alınmakta ve uygulanmaktadır.

Özetleyecek olursak, çağdaş eğitim, "yaşam için, yaşam içinde, herkese, her yerde, her zaman, yaşam boyu eğitim" durumuna gelmiştir. Ancak çağdaş bir eğitimle çağdaş insanlar yetiştirir, çağdaş insanlarla çağdaş bir toplum yaratabiliriz.

Firuz Kutal

Reich ve cinsel ahlak

NERGİS TEKİN

1897 yılında Galiçya'da Yahudi bir anne-babadan doğan Wilhelm Reich, Tıp öğrenimini Viyana'da tamamladı. Kendini önce cinselbilime daha sonraysa ruh çözümlemesine adadı. 1919'da Freud'la tanıştı. 1927'de aralarındaki kuramsal ve siyasal ayrılık başladı. 1930'da Berlin'de cinsel siyaset hareketini başlattı. 1939'da Amerika'ya

sınması, cinsel isteklerin bilinçaltına itilmesi ve zırhlı kişilik, yaşamın toplum tarafından bastırılmasını iyice pekiştiren üç koruyucu kanat bulmaktadır. Zorlama ahlakın üretimi kendini kültürel dilek halinde gösterir. Çoğaltımı ise toplumun tüm bireylerinin ahlak anlayışıdır."

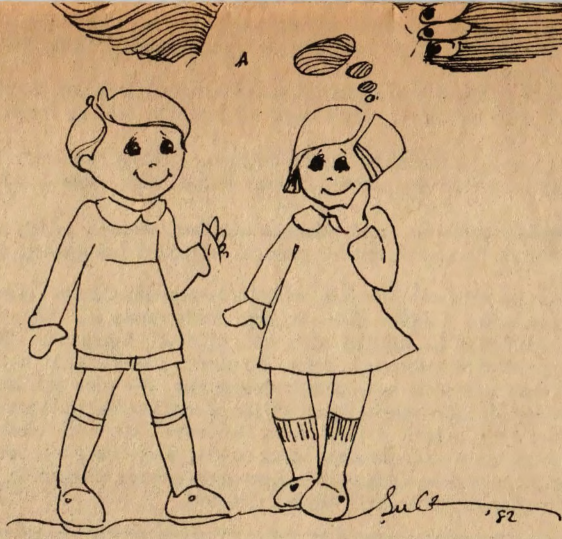
Marcuse, Cinsel Bilimin El Kitabı'nda "Cinsel yaşamla ilgili her kuram öteden beri, ahlaki tutuma göre düzenlenmiştir. Düzeltim tasarıları hemen

parmak basmakta, dolayısıyla iktisadi durumlardan bağımsız, sağlıklı bir cinsel yaşam istemektedirler. Kimileriyse, bir yandan cinsel yaşamın düzensizliğinin doğurduğu tehlikelere, özellikle üreme organı hastalıklarının ciddilik ve yayılmasına parmak basmakta, beri yandan da kesin perhizin hiçbir zararı olmadığını öne sürmektedir. Gerçekten de bu hastalıklardan korunmanın en güvenilir yolu, kesin perhizdir. Bu, ancak olağan dışı durumlarda istenebileceğine göre, dönüp dolaşıp tek eşli evlilikle sınırlandırılmış cinsel ilişki ülküsüne gelmekteyiz. Bu ülkünün gerçekleştirilmesi, güdülen amacı güvenlik altına alır. Ama

vardır. Okuyucu Eckhart Usta'nın bu yargısının doğruluğunu kendi yaşamında sayısız kere saptamıştır elbet. Ayrıca biz de cinsel ilişkinin doğurduğu korkunç acılardan, hastalıklardan ayrıntılarıyla söz etmedik mi?"

Bu ustaya Reich: "İnsan denen yaratığın zevkinde acı vardır, elbette efendim, elbette, ama bunu öne sürenlerin hiçbiri kendi kendine, acaba bu acının kökeni toplumsal mı yoksa doğal mı diye sormuyor. 'Her hayvan çiftleşmeden sonra hüzünlüdür' önermesi, bilimsel bir dogma haline geldi. Yetkili kişilerin ilkelerinin onları saygıyla dinleyenler

Şule Sönmez

KÜÇÜK KIZ

okul dönüşümü,
kapıda bekliyor annem.
elime işleme tutuşturuyor.
"kız kısmı,
erkeklerle oynamaz.
ağır taşı,
yel sel almaz.
oyun neyine.
otur evde!"
diyor.

annemin gözünde
oğlanlar hep öcü.

dinledikçe
korkuyorum!

AYTEN UYAN

salgı üzerine araştırma yaptı. 1957'de 60 yaşındayken öldü.

Cinsel tutumbilim konusundaki incelemeleriyle tanınan Reich, bu konudaki uygulamalı ve kuramsal çalışmalarıyla Tıp dünyasında şimşekleri üzerine çeken, uzun yıllar tartışılan, eleştirilen bir uzman olarak gözümüze çarpar. 27 yıl süren klinik gözlemleri ve incelemelerinde, sinir hastalıklarının temeli olarak kabul ettiği cinsel bozuklukları incelemiş, cinsel enerjinin canlılara özgü acunsal elektrik enerjisinden (orgon) başka birşey olmadığı kuramını geliştirmiştir.

Reich'ın, ahlakın cinsellikle olan ilişkisini açıklayan; Marcuse, Gruber, Krische gibi uzmanlarla bu konuyu tartışan, zaman zaman da onlara getirdiği eleştirileri içeren bir yazısını yayınlıyoruz.

"Cinsel yasakları çiğneyince cezalandırılma korkusu, cinsel güdüyü, ancak bu içgüdü bilinçdışına atıldığı, bilinçaltına itildiği zaman, cinsel içtepiye karşıt birtakım güçleri harekete geçirebildiği, onları bireyin benliğinin ta derinlerine çakabildiği zaman uzun süre bastırabilir. Böylece başlangıçta cinsel Ben'i kendisine düşman bir dış dünyaya karşı karşıva getiren çatışkı, cezalandırılmaktan korkan Ben'le,bilinçli olarak cinsel doyumu arayan Ben arasında çatışmaya dönüşür, sonunda ahlaksal Ben'in eriştiği (geçici) bir durağanlıkla noktalanır. İşte bu anlaksal Ben, bilinçaltına itilen cinsel güdüyü sürekli olarak bastırır. Eskiden zevki arayan Ben, farkına varmaksızın cinsel etkinliğin geri itilmesine, ahlâkçı dünya görüşüne kaymıştır. Toplumsal ahlak anlayışı bireyin zihninde yeniden üretilmiş, çoğaltılmıştır.

Bu süreç, aynı cinsel yaşama düşman toplumsal durumda yaşatılan bütün bireylere uyduğu, böylece kişilik yapıları değiştirilen bireyler, kendi çocuklarını baskı altına alınan cinsel davranışlarına göre değil de ahlâksal tutumlarına göre bilinçli olarak etkiledikleri, toplumsal duruma egemen katmanların dileklerini ayakta tuttuğu ve çoğalttığı, dolayısıyla toplumun dışarıdan yaptığı baskı hep aynı kaldığı için, cinsel etkinliğin yad-

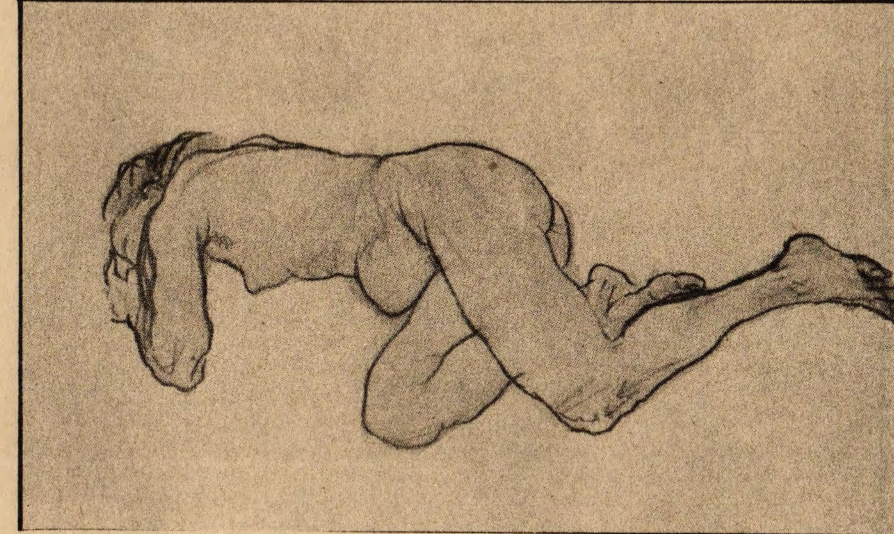
rulanmışt r" derken; **Reich** "iki türlü ahlak anlayışı, ama bir tek ahlaki düzenleme vardır" der ve sürdürür: "Herkesin en açık gerçeklik saydığı birinci tür ahlak anlayışı, (kimsenin ırzına geçmemek, kimsenin canına kıymamak v.b. ilkeleri) ancak doğal gereksinmelerin yüzde yüz doyurulmasıyla kurulabilir. Bizim benimsemediğimiz ikinci tür ahlak anlayışıysa (çocuklarla gençlerin cinsel perhizde yaşamaları, zorla eşine bağlı kalma vb.) özünden hastalıklıdır ve denetlemeye yeltendiği cinsel uçurumu kendi eliyle yaratmaktadır. O, doğal ahlak anlayışının baş düşmanıdır."

Marcuse ise şöyle sürdürür: "Evlenmemiş kadından sevişme hakkını esirgersek, erkeğin de düğünden önce iffetli kalmasını istemek gerekir. Bu gerçekleştirilebilirse, evlilik öncesi kesin iffetlilik, toplumsal denge sağlamlılığının en iyi güvencesi olur, bireyi yığınla acıdan kurtarırdı. Ama eğer bu istek, ancak ender durumlarda gerçekleştirilebilen bir ülkü olarak kalıyorsa sonuç önemsiz demektir. Sağlık açısından ele alındığı zaman ise cinsel yaşamın değerlendirilmesinde iki görüş çatışmaktadır. Kimileri cinsel yaşamı baskı altında tutmanın doğuracağı bedensel ve ruhsal zarara

bu ülkünün gerçekleştirilmesi aynı derecede güçtür. Asıl tehlike evlilik öncesinde olduğundan, evliliğin korunması da pek bir işe yaramaz. Öyleyse hiç değilse sakınmasız ve kalıcı olmayan cinsel ilişkileri önleyerek bize ancak cinsel alanda bilincin genel olarak yetkinleştirilmesi yardım edebilir." **Reich:**" Tutucu cinselbilimin belirgin özelliği olan ahlakçılıkla, olgusal gözlemlerin birbirine karıştırılması, saçma düşüncelerin ortaya çıkmasına neden olur. Geleneksel düzeltimcinin cinsel yoksulluğun kılgısal (pratik) çözümüne epey yaklaştığını görüyoruz. Ama 'zorla tek eşli yaşama' kuramından kendini kurtaramamaktadır. Bu kuram, yargısı üzerinde baskı yapmakta, onu çıkmaza sokmaktadır.

Böylece insanlar iffet kuramıyla evlilik kuramı arasında bocalamaktadır. Çünkü tepelerinde, evlilik ahlakıyla, harama el uzatmama kuramının kaçınılmaz sonucu olduğu için denetim altına alamayacağımız 'üreme organı hastalıkları tehlikesi' dolaşmaktadır. Ancak toplum bugünkü haliyle 'ahlaki düzen'den ve 'zorlama'dan vazgeçemez. O zaman da geriye, 'bilinçli yetkinleştirmekten' başka çare kalmaz. Bu görevi de cinsel sağlık konusunun ustası profesör Gruber üstüne almıştır:

"İnsan denen yaratığın zevkinde acı

Oskar Kokoschka

sözler bireylerin beynine öyle derinlemesine kazılmaktadır ki, o düzmece ilkeleri yalanlayarak deneyleri bile çarpıtmakta, hatta bireyin içine işleyişleriyle her türlü bağımsız düşünceyi hiçe indirgemektedirler. Oysa bağımsız düşünce onları, ister istemez, acının zorunlu bir biçimde zevkle karıştığı toplumsal durumun bilincine varmaya iterdi.

Kavramların bulunup dile getirilmelerine anlaki önyargılar bulaşmıştır. Bu iş, başka alanlarda tutucu önyargılara kapılmayan yazarlarda bile görülür. Ama tutucu öğretilerin en köklüsü cinsel öğretidir" der.

Paul Krische; "Sevinin Yeni Yolları - Cinsel Yaşamın Toplum Bilimi" adlı yapıtında: "Doğa, doğumu dayanılmaz bir işkence haline getirmemek için, dölyolu boşluğu duygusuz kalsın diye, duyarlı kesimi 'bızır'a indirgemiştir. Bunlar çocuk doğurma yolları oldukları için dölyolu ile dölyatağı cinsel duyumları beyne iletmezler. Gebelik için en elverişli çağ, yirmi ile yirmibeş yaş arasıdır. Böylece doğa, erken gebe kalmaları önlemek üzere koruyucu önlem olarak, küçük yaştaki kızlara daha az uyarılganlık vermiştir."

Krische'yi eleştiren Reich şöyle der: "Doğanın yumurta yapımını yirmi ya da yirmibeş yaşına dek geciktirmeme beceriksizliğine neden düştüğü söylenmiyor. Ayrıca kızların değil ondört, üç-dört yaşında kendilerini okşamaya başladıklarını, bebekleriyle oynadıklarını, 'doğa uygun yaşın yirmi-yirmibeş arası olduğunu' bildirse de babalarından gebe kalmak istediklerini biliyoruz. Nesnel açıdan bakıldığında, bu kuramların, bilimsel incelemeyi, cinsel rahatsızlıkların gerçek toplumsal ve ruhsal nedenlerinin aranmasından vazgeçirme ereğini güden dolaplardan başka bir şey olmadığı görülür. Cinsel gereksinimi öncelikle ve özellikle, çocuk doğurmanın hizmetindeki bir işlev olarak yorumlamak, tutucu cinsel bilim tarafından kullanılan bastırma yöntemlerinden biridir.

Akıl hastalıklarını iyileştirebilmek için, toplumu sağlıklı kılmak gerekir."

(Çev: Bertan Onaran)

insancıklar

Claire Bretécher

Çev: Esen Çamurdan

MÜZİK

Tepkinin sevgiyle gösterildiği bir akım:

BEAT KUŞAĞI

II. Dünya Savaşı sonrası Batı ülkelerinde cinsellik, uyuşturucu, aile ve evlilik hakkındaki değerler hızla değişmeye başladı. Komünler, savaş karşıtı hareketler, yeni sollarla birlikte yeni yaşama biçimleri, yeni değerler doğuran değişimler yaşanıyordu. Bunların her biri ayrı olarak değerlendirildiğinde, gelip geçici moda akımlar, moda davranışlar olarak değerlendirilebilir. Ama hep birlikte daha esnek, bireylerin birikimlerinin bilincine varma olanağına kavuştuğu ve daha az uyumlu olan bir toplumun gelişmesine etki ettiler.

Rock'n roll müziği, gençler için yeni ve kökten değişik bir yaşam biçimi olanağını fazlaca vurgulamıştı. Hipilerin "aşk ve barış" sloganı 70'li yıllarda birçok kişi için geçmişte kalan bir anı olsa da, rock müziğin yaygınlaştırdığı düşünce ve davranışlar, 60'larda başgösteren hipi hareketiyle genellikle uyuşuyordu. Uzun saç, uyuşturucu, cinsel özgürlük ve hareketlilik, 70'li yıllarda yaşamın gerçeklerindendi. Bu değişimler ve ortaya çıkardıkları yaşam biçimlerinin temellerini anlamak için 67'lerdeki Flower Power (çiçek gücü) döneminin büyülü havasından gerilere gitmek gerekiyordu.

Hipiler San Fransisco'da toplanmaya başlamadan on yıl önce, gençlerin 70'li dönemlerde yaşadıklarının kurallarını ya da en azından biçimini bir başka grup belirlemişti. 50'lerin sonuna doğru doruğa ulaşan bu hareketin birçok adı vardı, ama bir tanesi bunların hepsinden daha çok benimsenmişti... Beat Kuşağı.

BEAT'LER

Gençlik akımları denilince, çoğu kişinin aklına müzik ya da müzik merkezli hareketler gelir. Oysa müzikle veya müziksiz, II. Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan akımlar gençliğin toplumsal koşullara ve ilişkilere karşı kendi yaşam biçimini koyma çabasını dile getiriyordu. Müzik yalnızca bunu dışa vuruyordu, kimi zaman ise bir akım içerisindeki politik tutum, yaşama alışkanlıkları ve benzeri öğeler ön plana çıkıyordu, hipilerde olduğu gibi. Sadece bir kuşak çıkış ve savlarıyla diğerlerinden çok değişik bir görünümde belirdi, bunlar Beat'lerdi. Beat çıkışta bir yazın akımıydı, Rock'n' Roll, hipiler gibi tabandan gelen bir kendiliğindenlik taşımıyordu.

Beat Kuşağı, bu yüzyılın başından beri tekdüze bir düzenlilikle, belirli dönemlerde parlayıp sönen moda yazın akımları gibi, bir yazın akımı olarak doğdu. Fakat kısa bir süre sonra, (basının deyimiyle) Beat'lerin ya da Beatnik'lerin yazınsal tavrın yeniden belirlenmesinden çok daha karmaşık bir şeyle ilgilendikleri ortaya çıktı. Beat Kuşağı'nın iskeletini oluşturan yazarlar, sanatçının işi ve yaşamı arasındaki boşluğu doldurmakla, yeni yazınsal teknikler geliştirmekten daha çok ilgileniyorlardı.

Jack Kerouac ve William S. Borroughs gibi yazarlar ve Allen Ginsberg, Lawrence Ferlinghetti, Gregory Corso gibi ozanlar, doğrudan günlük yaşam deneyimlerini aktarıyorlardı. Bu yaklaşım, tümüyle dünyasal bir yazın üretebilirdi; eğer dünyasal yaşıyor olsalardı. Fakat "dünyasal" kelimesi bu alabildiğine özgür ve çılgınca yaşayan Beat Kuşağı kahramanları için en son kullanılacak sıfattı.

Onlara göre yaşamları, her roman ve her şiir gibi, hissedilebilir ve anlam yüklü sanat eserleriydi. O halde onları tüm bir kuşağın peygamberleri haline getiren ve yaşamlarını bu denli farklı kılan neydi?

Beat'ler, yaşadıkları toplumdan, yirminci yüzyıl Batı kapitalizminden, politik ya da dinsel olmayan nedenlerle kopmak isteyen ilk etkin gruptu. Savaş sonrası İngiltere ve Amerika'sının acıları içinde yetişen Beat'ler, kendilerini, savaş yıllarının acılarını unutmak için daha güvenli bir dünya isteyen önceki kuşağın amaçlarını yansıtan bir düzenle çatışır buldular. Bu güvenlik, genç kuşağın eğilimlerini bastıran, görece otoriter toplumsal yapılarla sağlanabilirdi yalnızca.

Katlanmaya zorlandıkları baskının farkına varan Beat'ler, toplumu tümüyle değiştirme olasılığını yadsıyıp, toplumla ilişkilerini, toplumu algılamalarını dolayısıyla kendilerini değiştirmekte yoğunlaştılar. İstekleri toplum tarafından kabullenmeyeceği için, toplumun genel akışına yabancılaştılar. Fakat bu yabancılaşmadan rahatsızlık duymak yerine onu yücelttiler ve yaşam biçimlerinin temeli haline getirdiler.

Savaş sonrası Amerika'sında, belirli bazı istekleri karşılanmayan ve azınlıkta olan birçok grup vardı. Ortak noktaları, toplumsal konumlarını geliştirme olanaklarının bulunmamasıydı. Ümitsiz bir gelecek gerçeğiyle savaşmanın yolunu, yalnızca bugün için ve bugünün sağladığı geçici zevkler için yaşamakta buldu bu gruplar... kendilerini bekleyen kaçınılmaz çöküşü göz ardı ederek. "Amerikan rüyası"nda yerlerinin olmadığını ve terkedilen azınlıklardan olduklarını anlayan Beat'ler, **şimdi** için yaşamaya dört elle sarıldılar ve Zen-Budizm ve varoluşçuluktan esinlenerek bir yaşam felsefesi oluşturdular.

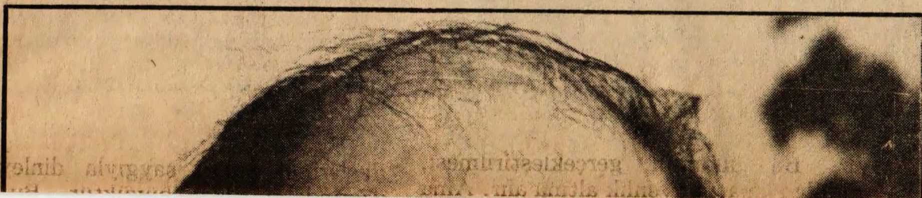
Bu felsefenin temel ilkeleri çok basitti: "Bugün, onu yaşayabildiğimiz için gerçektir; oysa yarın gelecek olduğu için gerçek değildir. Gelecek gerçek olmadığına göre, ilerleme kavramı anlamsızdır. İlerleme anlamsız olduğuna göre, toplumsal sorumluluk düşüncesi ve geleneksel ahlak değerleri dolandırıcılıktır, dikkate alınmamaları gerekir."

Yapıtları, eylemlerini ayrıntılı biçimde ortaya koyuyordu. Kerouac'ın **On the Road** (1957) (Yolda), Borroughs'un **Naked Lunch** (1959) (Çıplak Yemek), Ginsberg'in **Howl** (1959) (Uluma) Beat Kuşağı'nın belki de en çok bilinen yazınsal çabalarıydı. Bu yapıtlar, uyuşturucularla, sonsuz bir cinsel özgürlükle, suçla, hızla, eylemle, cazla, şiddetle, delilikle ve sonuç olarak da erken ölümlerle belirlenen bir yaşam biçimini anlatıyordu.

Amerika ve İngiltere'de, orta sınıflar bu akımdan çok etkilenmişti. **On the Road** birdenbire en çok satan kitap oldu. Ana-babalar bu kitabı cinsel tahrik unsurları taşıdığı ve şaşırtıcı olduğu için alırken, gençler neleri kaçırdıklarını öğrenmek için alıyorlardı.

İletişim araçları Beatnik'leri bir hafta "toplumdaki tek dürüst insanlar" olarak

Ginsberg Stockholm'da...

OYUNLAR

SATRANÇ

ZAVEN ÇİĞDEMOĞLU – VASFİ GÜÇER

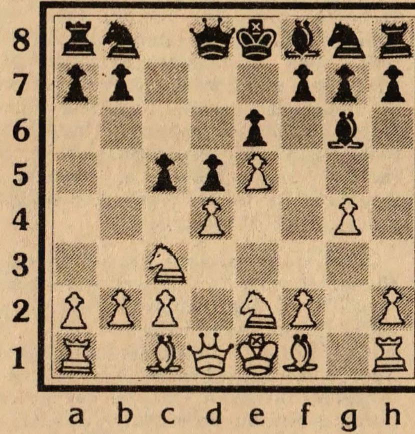
Satranç'ta açılış ilkeleri -2-

1. Açılış hamlelerinde satranç tahtasının tam ortasında bulunan dört kare (e4, e5, d4, d5) daha önce da belirttiğimiz gibi çok önemlidir. Bu bölgenin kontrol edilmesi oyunun daha sonraki aşamalarında üstünlüğün ele geçirilmesine, sonuçta da galibiyete kadar ulaşan bir dizi hamlelerle bu üstünlüğün sürdürülmesini sağlar. Satranç tahtasının merkezi olarak adlandırılan bu kareleri kontrol eden taraf hareket serbestisi kazanır. Oyunortasında bundan dolayı etkili oyun çıkarma olanağı kazanılır. Bütün bu nedenlerle açılışta merkezi kontrol eden (1. e4 veya 1.d4) hamleleri en iyi hamleler olduğu görülür. (1.e4) hamlesi genellikle oyunortasında açık pozisyonlar, (1.d4) hamlesi ise kapalı pozisyonlar doğurur. Buna göre her oyuncu kendi oyun stiline göre, rakibinin oynadığı açılışları da inceleverek, ayrıca oynanan turnuvanın gidişatına göre bu hamlelerden biriyle oyuna başlar. Fakat bu demek değildir ki diğer farklı hamleler hiç kullanılmaz. Bazen rakibi şaşırtmak, bazen teori dışına çıkmak için veya başka nedenlerle pek oynanmayan ilk hamlelere de rastlanır. İstikrarlı oyuncular genellikle belli bazı açılışlar tercih edip bunları her maçların da uygularlar.

2. Açılışta diğer bir önemli nokta, hafif aletleri ve ağır taşları en süratli bir şekilde ve en çok verimli olacakları karelere geliştirmektir. Genellikle önce Atlar sonra Filler ve daha sonra Kaleler ve Vezir uygun karelere yerleştirilir.

Bu arada kaçınılması gereken bazı yanlış açılış hamleleri de incelenerek tekrar eski hatalar yinelenmemelidir.

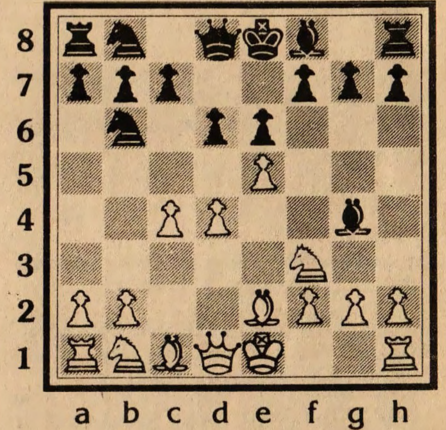
- Açılışta önemli bir neden olmadıkça bir taşı ikinci kez oynamamalı.
- Veziri ilk hamlelerde oyuna sokmamalı.
- Rakip taşların gelişmesine olanak sağlayan gereksiz hamlelerden, özellikle "Şah" çekmekten kaçınmalı.
- Hafif aletleri birbirinin gelişimini engelleyecek şekilde oynamamalı.
- Gereksiz piyon hamleleri yapmamalı.

ÖRNEK AÇILIŞLAR

Diagram-1: Caro- Cann açılışı: 1.E4 c6 2.d4 d5 3.e5 Ff5 4.Ac3 e6 5g4 Fg6 6. Age2 c5

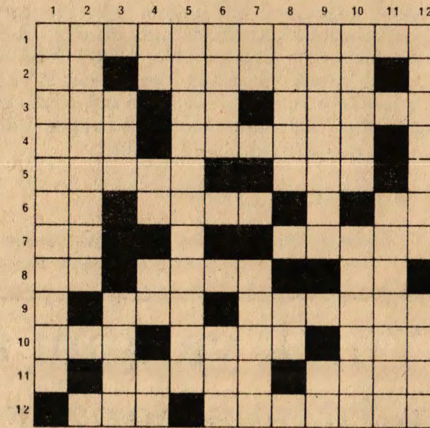
Diagram-2
Alekhine açılışı: 1. e4 Af6 2.e5 Ad5 3.d4 d6 4.Af3 Fg4 5c4 Ab6 6.Fe2 e6

BULMACA

TURGUT ONGUN

Çapraz bulmaca

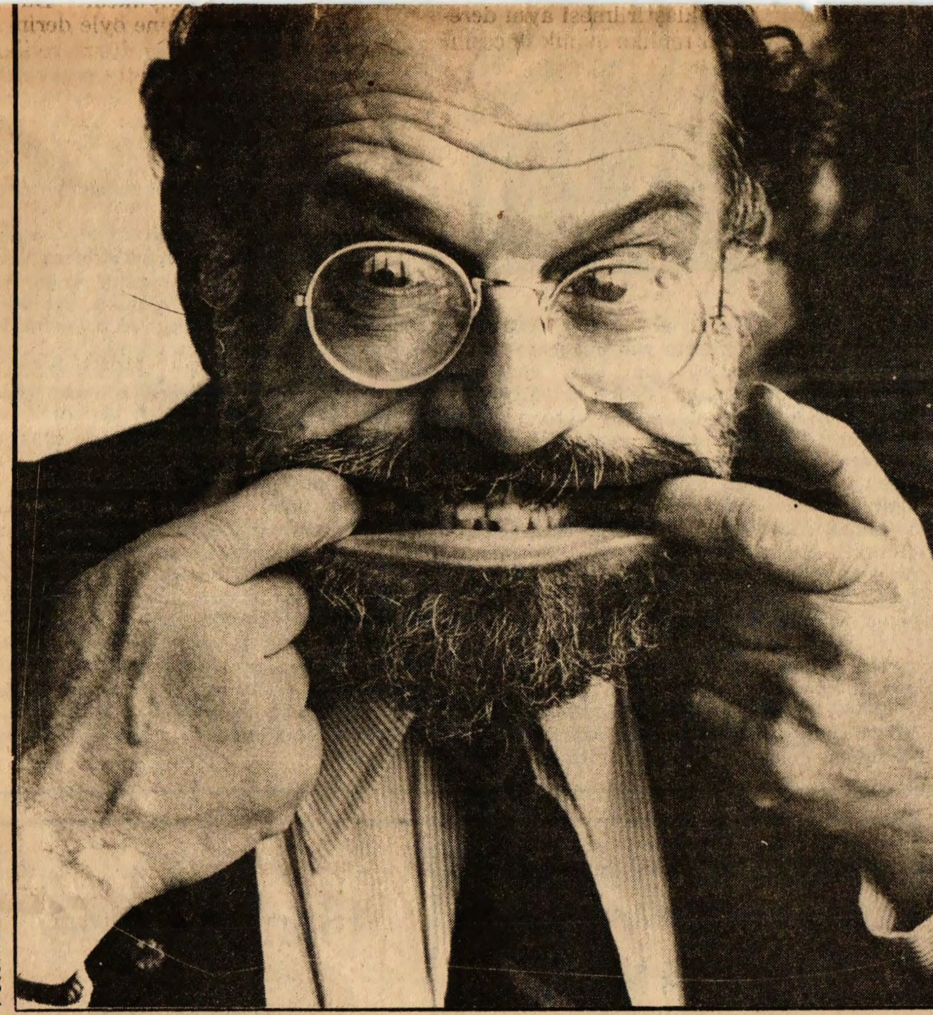

SOLDAN SAĞA

1. Günümüz yazarlarından Önay Sözer'in Yazko 1981 İnceleme Büyük Ödülü'nü kazanan yapıtının adı.
2. Bir işin sona erdiği ya da başladığı noktayı anlatmaya yarayan belirteçlerin başına getirildiğinde, aradaki zamanın ya da uzaklığın çoğumsandığını anlatır- Görkem.
3. (Tersi) İyelik getiren şeyin durumu - Baryumun simgesi. - (Tersi) Olayların düzenli aralıklarla yinelenmesi niteliği, düzenlilik.
4. Meryemana'nın oğlu. - Bir film çekiminde karanlıkta başlayıp gittikçe aydınlanarak görüntülerin belirmesine dayanan noktalama çeşidi.
5. Dil. - İlgilendiren, ilişkin,... için.
6. Kar renginde olan. - Biçem. - (Tersi) Gemi demirinin bedeni.
7. 1980 Akademi Kitabevi öykü başarı ödülünü, Ağda Zamanı adlı kitabıyla kazanan öykücümüzün adının ilk harfleri. Tehlikede olana yapılan.
8. (Tersi) Kızıl alev rengi. - (Tersi) Ucu halkalı cıvata. -Birdenbire duyulan ağrı ve türlü heyecanları anlatır.
9. O verilir de sır verilmez. - Bir şeyi bulmaya çalışmanın adlaşmış şekli.
10. Üye. - Bir meslek ya da topluluk arasında kullanılan özel söz. - Kişilerin birbirine karşı olan ilgisi.
11. Nicelik, - 'Her yolun geçtiği' ünlü başkent.
12. İnsan gırtlağından makamla çıkan ve perde farklarıyla-çeşitli duyumlar uyandıran ses dizisi. - Ünlü öykücülerimizden Demirtaş Ceyhun'un 1973 Sait Faik öykü armağanını kazanan kitabının adı.

YUKARIDAN AŞAĞIYA

1. Şiir kitaplarının sonlarına 'Meraklısı için' notlar ekleyen ünlü bir yazar ve şairimizin adı. İki sözcük.
2. Odysseia bir çok öykülerden örülmüş uzun bir romandır. Homeros, bu öykülerin en sevimlisinde yarıda kalmış romanını anlattığı Phaiak prensesinin adı.
3. Tellerden oluşan, ve kasılarak devinimlerini sağlayan organ ve bu organın telsi olan dokusu. - Dilimizde tutarak, tutarık , tutarga gibi adlar verilen hastalığın adı.
4. Köroğlu'nun babasının gözlerine mil çekilmesine neden olan. - Eklendiği sözcüğün daha aşağı derecesini anlatan. -6 Eylül 1982'de yitirdiğimiz, ünlü şair A. Kadir ile birlikte İliada ve Odysseia'yı dilimize kazandıran yazarımızın adının ilk harfleri. - Zamanın bölünemeyecek kadar kısa bir parçası.
5. Yazko 1981 Çeviri Roman büyük ödülünü alan T. Ahmet Şensılay'ın dilimize kazandırdığı, Vadim Andreev'in ünlü romanının adı. İki sözcük.
6. Yavru ya da yemiş yetiştirecek duruma gelmiş olan. - (Tersi) 1917 Sovyet Devrimi ile Rusya'da yıkılan yönetimin başına verilen ad.
7. Çin Halk Cumhuriyeti'nin para biriminin simgesi. - Yanar dağlardan çıkan hamursu, yoğun kütle.
8. Bütünle anlamında bir emir. (Tersi) -Askerlikle ilgili bir simge.
9. Felsefede canlıcılık anlamına gelen sözcük. - Radyum elementinin simgesi.
10. (Tersi) Kimi Türk topluluklarına verilen ad. -İo soyundan gelme Argos kralının adı.
11. Koruyarak başarısını sağlama, elinden tutma.
12. İ.Ö. 490 yılında Halikarnassos'ta doğan ve tarihin babası kabul edilen kişinin adı. Türkçe okunuşu olarak. - (Tersi) Ölünün vücudu.

Foto: Lütfü Özkök

Stockholm'da geçtiğimiz haftaların en önemli sanat olayı, ünlü **beatnik** şairler Allen Ginsberg ile Peter Orlovsky'nin bu kenti ziyaretleriydi. Kentin merkezindeki **Kulturhuset** (Kültür Evi) de, yanlarında genç gitarist Steven Taylor da oldukları halde, iki gösteri yapan ve şiirlerini okuyan şairler, Stockholm'un ölçülerine göre, çok büyük bir ilgi gördüler. Bu yüzden kentin güney kesiminde bir gösteri daha yaptıktan sonra, üniversite kenti Uppsala'ya geçtiler.

Allen Ginsberg'le Peter Orlovsky, Colorado'da açtıkları üniversitede **beatnik yazını** okutuyorlar. Üniversitenin profesörleri arasında Larry Fagin, Patricia Donegan, Susan Edwards, Michael Brownstein, Pat Donegan da var. Allen Ginsberg'in verdiği dersler arasında **"Beat Generation'un Edebiyat Tarihi"**'de, yer alıyor. Orlovsky'nin okuttuğu derslerden birinin adı: **"Şarkı olarak şiir"**. Ozan Orlovsky, bu konuda Romalı şair Catullus'dan başlayarak, **beatnik** şiirine geçiyor. Kerouac'ın, Corso'nun, Burroughs'un, Ginsberg'in, Cassady, Orlovsky, Snyder, Whalen, Mc-Clure, Lamantia'nın edebiyatları bu üniversitenin temel konuları.

tanımlarken, ertesi hafta onlar için "insanlığın en ahlaksız tortuları" diyorlardı. Marlon Brando ve James Dean gibi yıldızlar, Beat Kuşağı'nın Holywood rüya fabrikalarının içine sızmayı başarmış üyeleri olarak nitelendiriliyorlardı. Dönemin filmleri, gösterime çıktıkları ilk gün yeni hareketin klasikleri haline geliveriyorlardı. Yazınsal sanatlarla hiçbir ilişkisi olmayan Elvis Presley'den bile, Beatnik'lerin ajanı olarak söz ediliyordu..

Sorumluluk duygusu taşıyan ana-babalar onu mahkum ederken, gençler bu hareketin en azından varlıkları üzerindeki baskılardan kurtulma yolları önerdiğini anlıyor ve saçlarını uzatmaya, sakal bırakmaya, kara gözlükler takmaya başlıyorlardı.

Kerouac ve diğerlerinin Amerikan zencilerinden aldıkları argo sözcükler, yeni yetişen gençlerin dili haline geliyordu. "İyi aile çocukları" artık gecelerini barlarda müzik dinleyerek, argo sözcüklerle konuşarak geçiriyorlardı. Hatta içlerinde bu yeni -ve oldukça kısa!- yaşam biçimine kendilerini tümüyle adadıklarını göstermek için eroin kullananlar bile vardı.

1965'te, Ginsberg, Ferlinghetti ve Corso, Albert Hall'de şiir okumak için Londra'ya gittiler. Bu olay, Beatnik'lerin İngiltere'deki ilk ve son güç gösterisiydi. Aslında bu gece, her yanı dolduran çiçekler ve pankartlarla, Beatnik'lerin yerini alacak olan Flower Power (Çiçek gücü) ın habercisiydi. Fakat ister bir cenaze, ister bir doğum töreni olsun, bu gece, Atlantiğin iki yakasındaki binlerce genç için Beat Kuşağı'nın yeni bir odak oluşturduğunu ve daha sonra da inandırma ve yaşama olasılığından yoksun olarak, bir moda akımı gibi sönüp gittiğini gösteriyordu.

Bu, Beat Kuşağı'nın başarısız olduğu anlamına gelmemeli. Kerouac ve çağdaşlarının felsefesi, burjuvazinin başarı kavramından bağımsız olarak kurulduğu için, hareketin başarılı ya da başarısız olduğunu söylemek olanaksız. Önemli olan, bu hareketin bir zamanlar var olması ve bugün bile gözlenen birçok değişime etkide bulunmuş olmasıdır.

...Pikasso
...üşünüyo-
...lanaksız

Ya sen kimin yerinde olmak isterdin?

Hiç kimsenin... Ben kendimden hoşnutum

Ahh, senin yerinde olmayı ne çok isterdim!

BRETECHER

Çifte Çetrefil

NASIL ÇÖZECEKSİNİZ?

1. Önce aşağıda tanımları verilen kelimeleri bulmaya çalışın ve her bir harfi bir çizgi üstüne gelecek biçimde yazın.

2. Sonra, çizgilerin altlarındaki sayılara göre, bu harfleri bulmacadaki aynı sayılı karelere aktarın. (Dolu kareler, dize sonlarını gösterir.)

3. Bulmacadaki kareler harflerle doldukça, kimi kelimeler belirmeye başlayacaktır. O zaman, bulmacadaki harfleri çizgilerin üstüne taşıyarak, tanımlarından çıkaramadığınız kelimeler varsa, onları da bulabilirsiniz. (Bulmacadaki karelerin sağ üst köşelerindeki harfler, tanımlar dizinindeki harf sırasını göstermektedir.)

4. Bulmaca tamamlanınca, karelerde, bir şairimizin bir şiirinden dizeler bulacaksınız. Tanımlar bölümünde ise, bulduğunuz kelimelerin ilk harflerini yukarıdan aşağıya okuduğunuzda, bu dizelerin şairinin adı soyadıyla, alıntı yapılan kitabının adını göreceksiniz.

1 A	2 A	3 B	4 I	5 D	6 B	7 A	8 C	9 A	10 F	11 E	12 F	13 E	14 H	15 E	16 B	17 C
18 H	■	19 B	20 D	21 F	22 B	23 C	24 B	25 D	26 C	27 D	28 G	29 J	30 B	31 B	32 D	33 G
34 E	■	35 B	36 P	37 I	38 C	39 C	40 I	41 C	42 D	43 G	44 P	45 H	46 D	47 G	48 E	49 G
50 L	■	51 I	52 J	53 R	54 J	55 G	56 J	57 J	58 D	59 J	60 H	61 D	62 D	63 F	64 E	65 J
66 H	■	67 D	68 U	69 L	70 E	71 E	72 S	73 E	74 F	75 I	76 U	77 J	78 H	79 K	80 L	81 M
82 I	83 G	84 A	85 K	86 N	87 K	88 N	89 M	90 J	91 J	92 H	93 M	■	94 L	95 L	96 F	97 M
98 H	99 J	100 L	101 H	■	102 I	103 I	104 I	105 I	106 O	107 L	108 M	109 L	110 L	111 N	112 H	113 L
114 O	115 B	116 N	117 L	118 J	119 M	120 N	121 N	122 O	123 R	124 J	125 M	■	126 T	127 P	128 R	129 N
130 K	131 P	132 K	133 S	134 P	135 N	136 N	137 S	138 O	139 R	140 M	141 S	142 K	143 P	144 N	145 T	146 I
147 U	148 L	149 N	150 S	151 U												

Tanımlar:

A) Erhan Bener'in bir romanının adı — 84 2 9 7 1

B) Edebiyatta, eskiden istiare denilen bir söz sanatı — 19 115 3 22 31 24 6 30 16 35

C) Ünlü İtalyan antrenörü — 26 38 8 23 41 39 17

D) Edebiyat, felsefe, estetik, ekonomi alanında sayısız eser vermiş olan 19. yüzyılın ünlü Rus düşünürü ve eleştirmeni — 61 62 58 25 27 46 67 20 42 5 32

E) Nebi Dadaloğlu'nun bir şiir kitabı — 70 11 15 73 71 34 48 64 13

F) Kelebeğin kurtçuğunun, yumurtadan çıktıktan sonra krizalit oluncaya kadarki durumu — 63 10 74 96 12 21

G) Amonyum klorhidratının ya da sülfatının günlük kullanımdaki adı — 33 47 55 43 28 49 83

H) Bir pop müziği sanatçımız adı soyadı — 98 92 18 66 60 112 14 101 45 78

I) Cumhurbaşkanlarımızdan dördüncüsünün adı soyadı — 146 102 103 82 37 75 4 104 51 105 40

J) Bir kadın tiyatro oyuncumuzun adı soyadı (Adı, aynı zamanda bir erkek meslektaşının da adı olur) — 52 56 99 54 65 118 57 124 59 77 29 91 90

K) Gırtlağın ön tarafında bulunan ve salgısını kana veren bir bez — 130 85 132 79 87 142

L) Unlü Türk casusu (Iki kelime) — 107 110 94 95 69 100 50 148 109 113 117 80

M) Halk dilinde gizli düşmanlık, içten pazarlılık anlamına gelir. — 97 89 81 108 93 140 125 119

N) Dili ve töresi aynı olan ülke dışındaki halkın yaşadığı toprakları, anayurt sınırları içine almak ülküsü — 116 135 144 111 88 120 129 149 136 86 121

O) Klasik batı müziğinde, şiirler üstüne bestelenen şarkılara verilen ad — 122 138 114 106

P) Dün değil, ...gün — 131 36 44 134 127 143

R) Imamın verdiği dini öğüt — 53 123 128 139

S) Iki maden parçasını birbirine yapıştırmak için eritilerek sürülen kalay kurşun alaşımı — 133 141 72 150 137

T) "Yort Savul" şairinin ad ve soyadının ilk harfleri — 145 126

U) Çeşitli dans ve oyunlardan oluşmuş sahne gösterisi — 151 147 68 76

(Çözümler 10. sayfada)

HAFTANIN KİTAPLARI

ROMAN
Çığlık, Lu Sin (2. basım, Çev: Attila Tokatlı) YALÇIN Yayınları; 174 s. 225 Lira.
Derin Irmaklar, Arguedas (Çev. Ümit Kıvanç), CAN Yayınları /352s. 400 TL.
Budala,Dostoyevski,(Çev A.Ekeş),ALTIN Kitaplar, 600 s. 600 TL.
Irz Lucy Bending Olayı, Lawrence Sandres, (Çev.O.Çakır),ALTIN Kitaplar, 406 s. 400 TL.
Kayığım Rosınha, Vasconcelos, (Çev. Aydın Emeç), CAN Yayınları, 230 s. 300 TL.
İsveç Kibritleri, Robert Sabatier (5. basım Çev: Orhan Suda) Oda Yayını, 304 s. 400 Lira

ŞİİR
Tüm Şiirleri, Cahit Sıtkı Tarancı, CAN Yayınları, 247 s. 300 TL.
Tüm Şiirleri, Ahmet Haşim, CAN Yayınları, 247 s. 300 TL.
Bin Can ile, Nuran Harirî , Yeditepe yayınları 48 s. 120 Lira.

ANI
Milli Mücadele Anılarım, H.V. Velidedeoğlu, HİL Yayınları, 216 s. 250 TL.

İNCELEME/ARAŞTIRMA/DENEME
Mayınlı Tarlada Dış Politika, Haluk Gergen, HİL Yayınları, s. 250 TL.
Değiş Tokuştan Süpermarkete, Rene Sedillot, Çev. Esat Nermi Erendost, CEP Kitapları, 486 s. 450 TL.
İnsan Atlası, Anonim , Milliyet Yayını, 500 Lira

GÜLMECE
Türk Mizahından Fıkra Okyanusu, Cumhur Güngör, TANER Yayınları, 320 s. 300 TL.

KISA KISA

AĞALAR - Mariano Azuela (Çev. Mehmet Harmancı) / Oda Yayınları, 1983 II 2. s. 150 Tl./

1910 yıllarında Batı Dünyası henüz bir yüzyıl öncesinin mahmurluğu ile gerinirken, bir alev gibi parlayan Meksika köylü hareketi bütün dünyayı şaşkına çevirmişti. Meksika halkının sömürüye ve toprak ağalarına karşı başkaldırdığı o fırtınalı yıllarda yaşamış ve Panço Villa ordusunda görev almış olan, M. Azuela, bu kısa romanında o günlerin heyecanını yansıtmakta, ağalığın Meksika halkını nasıl inlettiğini kendisine özgü alaycı bir dille gözler önüne sermektedir.

ASKERİN DÖNÜŞÜ - Ernest Miller Hemingway (Çev. Mehmet Harmancı) / Oda Yayınları, 1983 / 160 S. 200 TL. /

I. Dünya Savaşına gönüllü olarak katılan Amerikalı ünlü yazar Hemingway, "Askerin Dönüşü" adlı öykü kitabında, o yıllardaki anılarını ve savaş hayatını anlatır. Yapıtlarının gerek Amerikalı ve gerekse Avrupalı yazarlar üzerinde büyük etkisi görülen Hemingway, Isveç Akademisi Başkanı'nın sözleri ile: "Zamanımızın

"Garip şiiri gibi İkinci Yeni de bütün kara çalmalara, yok saymalara, alaylara karşın etkili oldu kısa zamanda; 1950'lerin sonlarından başlayarak şiirimizin rayını değiştirmesini bildi. 1960'a gelindiğinde, büyük ölçüde değişmişti şiirin akış yatağı..."

S. Berfe'nin "İkinci Yeni"ye haksızlık edildi değerlendirilmesi nedeniyle

GEÇMİŞİ KURCALARKEN

MEHMET H. DOĞAN

Edebiyatımızdaki, yıllar yılı titizlikle korunan, unutulmasın, yanlışlığı ortaya çıkmasın diye ikide bir yinelenen ve böylece kuşaktan kuşağa, ağabeyden küçük kardeşe aktarıla aktarıla partalı çıkmış önyargılardan söz açmıştık.

İkinci Yeni konusundaki yargı da bunlardan biri. Şiirde on yıllar geçer, dönemler değişir, ama **İkinci Yeni** üzerine yargı bir türlü değişmez, hakkında tutulan "gizli dosya" bir türlü açıklanmaz. Üzerine verilen kavga çok eski yılların dergilerinden kaldığı için bulunup okunamaz, ileri sürülen kanıtlar yeni bir gözle değerlendirilip doğruluğu - yanlışlığı tartışılamaz. Bunun için de ay geçmez ki, şu ya da bu dergide "**İkinci Yeni** artıkları," "**İkinci Yeni**'nin şiirimizi soktuğu çıkmaz"...vb. ezbere yargılar görülmesin.

Aynı kavgayı bugün yeniden vermek değil amacım. O kavgayı 1960'ların sonlarında verdim, **ayak oyunlarıyla** bir sürü yara almak pahasına. Hem, Hececilerin, Serbest Şiirin, Garip Şiirinin kavgası verilebilir mi ki yeniden İkinci Yenininki verilebilsin? **İkinci Yeni**, günahıyla-sevabıyla, doğrusuyla-eğrisiyle, yaptıklarıyla-yapamadıklarıyla son çeyrek yüzyıllık şiirimizde yerini almış, onu etkilemiş, değiştirmiş,kalıcı ürünler vermiş bir akımdır, bir yönsemedir. Ama geride kalmıştır artık. Edebiyat tarihinin malıdır. Onun için yok sayılamaz. Ancak, verilerle, belgelerle inceleme konusu yapılabilir, yorumlanabilir.

Benim amacım, başta da söylediğim gibi, genç kuşaklara bir doğma gibi hiç tartışmasız kabul ettirilmek, dayatılmak istenen bir önyargıyı kurcalamak; **İkinci Yeni** için yalan yanlış tutulmuş "gizli dosya"yı bir ucundan açmaya, incelemeye çağırmak genç kuşağı. Yineleyim: "iade-i muhakeme" değil amacım, dava çoktan düştü çünkü.

NEDİR İKİNCİ YENİ ?

Önce tersinden başlayalım. Kalıplaşmış ve her yeni kuşağa hiç üzerinde düşünmeksizin, kafa yormaksızın kabul ettirilmek istenen bir şablon olarak **İkinci Yeni**, bir sapıklık hareketidir şiirimizde; şiirimizi duraklatan, geriye götüren bir hıyanet hareketidir. **İkinci Yeni**, toplumdan, toplumsal gerçekliklerden kaçışın ve anlamsızlığın, saçmalığın gizli köşelerine sığınışın şiiridir; şiiri sözcüğe sözcüklerle oyalanmaya indirgeyen, bunun için de insana hiçbir şey vermeyen bir şiir akımıdır.

Yıllar yılı okuduğumuz, çarpıcı sözcüklerle verilmeğe özen gösterilerek, genç şairlere "bak bu dediklerime inanmazsan, yurt hainlerinin, halk düşmanlarının saflarında yer alırsın ha!" gibi gözdağı verircesine yinelenen bu nitelemeleri uzattıkça uzatmak mümkün. Hatta alıntılar da yapılabilir bunları yazan (hâlâ yazan!) eleştirmenlerin, şairlerin yazılarından. Ama dedim ya, amacım aynı konularda bir tartışma açmak olmadığı için uzatmıyorum, özeti bu işte.

Peki bu görüşlerin karşısında olanların savları ne, onlar nasıl anlıyor **İkinci Yeni**yi?

20-25 yıl, bir toplumsal olayı ya da bir sanat olayını değerlendirmek için az zaman mıdır? Bugün 25 yıl geçmiş bulunuyor **İkinci Yeni** akımı Pazar **Postası**, Yeditepe ve diğer dergilerde başlayalı. Önce tek tek şiirler orda burda; sonra bu şiirlere karşı çıkışlar; sonra bunlara verilen yine tek tek karşılıklar; sonra sayıları gittikçe artarak ortaya çıkan yeni yeni şiirler, yeni yeni şairler; daha sonra, yazılan şiirlere kuramsal açıklamalar getirme çabaları ve karşıt görüşlerin bu dağınık akımı toptan yok sayma girişimleri...

Görüldüğü gibi, **İkinci Yeni**, Gerçeküstücülük gibi bir bildiriyle başlamış toplu bir akım niteliğinde değil. Sonuna kadar da öyle gitti. Başlangıçta kuramcılığına soyunanlardan daha sonraları bu şiiri yanlış anladıklarını açıklamak zorunda kalanlar bile oldu. Hareketin içinde olduğu halde bunu yadsıyan şairlerin yanında, bir önceki kuşaktan harekete katılanlar oldu. Bu karmakarışık gidiş içinde, işin bilincine varmadan ortaya atılanlar oldu; "ayrıkotları" denecektir bunlara daha sonra ve tüm akım bu "ayrıkotları"ndan örneklere dayanılarak yok sayılmaya çalışılacaktır.

İKİNCİ YENİ'NİN YAPTIKLARI

Neydi 50'lerin ortasında karşı çıktığı şey **İkinci Yeni** hareketinin? 1969'da yayımlanan **İkinci Yeni Antolojisi**'nin önsözünde de belirttiğim gibi, bu karşı çıkışın toplumsal ve sanatsal çevre olmak üzere iki ayrı -ama aslında birbirinden ayrılmaz- kaynağı vardır.

İkinci Yeni bir yandan, tıpkı Gerçeküstücülük, **Dadaizm**, daha eskilerden Romantizm gibi günün toplumsal koşullarına, günün egemen koşullandırmalarına, yerleştirilmek istenen değer yargılarına, tam bilincinde olmayarak da olsa, bir karşı çıkıştır. 1950'deki siyasal iktidar değişikliği sonucu başlayan hızlı kapitalistleşmenin toplumsal düzeyde yarattığı beğenisizliğe, beğeni düşüklüğüne, çarpık bir demokrasi anlayışına, aldatmacılığa, doğrudan değilse de bile onu yok sayarak, onunla ilgilenmeyerek, küçük görerek gösterilen bir karşı çıkış. Daha başka tür yeni bir duyarlığa çağrı. Dünyaya, insanlara daha başka bir gözle bakma ve algılama çabası.

İkincisi, sanatsal düzeyde, Garip şiirinin yozlaşmış uzantısının eskittiği, orta malı durumuna getirdiği şiir diline karşı çıkış. İmgesiz, sıradan günlük dile yaslanan, "basitliği, alelâdeliği" ölçü olarak alan; kısa, şaşırtıcı olayı anlatmayı şiir sayan bir anlayışın yerine, şiiri sözcüğe, imgeye dayamaya çalışan, şiirsel dilin konuşma dilinden ayrılığı **sorununu** tartışma konusu yapan ve her şeye, söyleyişteki rahatlığı bozarak başlayan bir şiir anlayışı koymaya çalışır.

ASIL DEĞİŞİM İÇERİKTE OLMUŞTUR

Garipçiler, kendilerinden önceki şiirde daha çok ikinci sınıf hececilerin ve halk şiiri öykünücülerinin geliştirdiği duygusallığa, şairaneliğe karşı çıkarken, şiirin akla dayanması, akılla okunması gerektiğini ileri sürüyorlardı. İkinci Yenicilerse şiiri bir dil sorunu olarak ele aldılar; günlük dilin yapısıyla oynuyor, sözcüklerle yeni bir yapı kurmaya çalışıyorlardı; sözcüğün, ilk bakışta kendini veren alışılmış anlamının gerisindeki ilk anlamı arıyor, şiire **yerleştirmeye** çalışıyorlardı.

Garip şiiri gibi İkinci Yeni de bütün kara çalmalara, yok saymalara, alaylara karşın etkili oldu kısa zamanda; 1950'lerin sonlarından başlayarak şiirimizin rayını değiştirmesini bildi. 1960'a gelindiğinde, büyük ölçüde değişmişti şiirin akış yatağı. 1960'tan sonra toplumsal düşüncedeki gelişmeyle birlikte yeni bir şiir de kendini göstermeye başladı, ama daha çok şiirin içeriğinde oldu bu gelişme, **yenilenme**. Yeni bir şiir kalıbı, anlayışı ya da akımı görülmedi; **İkinci Yeni**nin getirdikleri kimi zaman aynen, kimi zaman da geliştirilerek olgunlaştırılarak kullanıldı 60 sonrası şiirinde. Asıl **İkinci Yeni** şairler de kendilerini yeniliyor, değişiyorlardı üstelik. Bugün, şiirin iç yasalarından söz ediliyorsa, şiirin sözcüklerle kurulan bir artistik yapı olduğundan söz ediliyorsa, bunun köklerinin ta 50'lerin ikinci yarısında aranması gerekecektir şiirimizde.

SÜREYYA BERFE'NİN SÖZÜ:

Bir tarihsel-toplumsal olguyu, bir edebiyat hareketini inadım inat deyip yadsımakla kazanılacak bir şey yoktur. Olgular körü körüne kabul edilmeyi ya da yadsınmayı değil, incelenmeyi, yerli yerine oturtulmayı gerektirir.

Evet, Süreyya Berfe'nin dediği gibi "**İkinci Yeni**'ye karşı haksızlık edildi".

Şiire yeni başlayan, henüz işin başında olan gençlerin, Ahmet Haşim'den bu yana hep değişerek akan Yeni Türk Şiirini anlamak, bu akıştan hız almak istiyorlarsa, geçmiş yanlışları görmeleri, bu haksızlığın bilincine varmaları zamanıdır artık.

(*) Seyyit Nezir, S. Berfe ile konuşma, Gösteri dergisi Şubat 1983.

Esendal'ın bütün eserleri yayımlanıyor

Toplum, insan anlayışı, dilimizin özleşmesi aşamalarında atılımlar yapan I. Dünya Savaşı kuşağının yazınımızda yarattığı gelişme içinde, anlatımda yalınlık ilkesini ustaca uygulayan Memduh Şevket Esendal'ın Bütün Eserleri dizisinin I. kitabı **AYAŞLI İLE KİRACILARI** adıyla yayımlanıyor.

Roman, geniş gözlem gücü, yalın ve sıcak anlatımıyla, çeşitli toplum katlarından gelen kişileri, Cumhuriyetin kuruluş yıllarındaki sosyo-ekonomik ortam içinde somutlaştırıyor.

Cüneyt Arcayürek'in anı kitabı çıkıyor

Gazeteci Arcayürek'in, 1947 - 1951 yılları, çalkantılı günlerinden ilginç kesitler vererek, dönemin sosyal, siyasal ve ekonomik topoğrafyasını çizdiği ve yakın tarihimizi, çoğu kişinin bilmediği yönleriyle anlatan kapsamlı bir dizinin ilk kitabı olan **DEMOKRASİNİN İLK YILLARI**'nda, Türkiye'nin 2 Büyük Savaş ertesinden günümüze dek izlenen siyasal görünümün perde arkasına ışık tutuluyor.

"Üvercinka"nın 3. Basımı yapıldı

Kişiyi mekanik birtakım kurallar açısından görmeyen, yaşam koşulları içinde özel ve genel durumlarını arayan, bu kaygıları duydukça içtenlik kazanan ozan Cemal Süreya'nın **ÜVERCİNKA** adlı şiir kitabının 3. basımı yapıldı.

İlk basımı 1958 yılında yapılan ve ozanın 1953-1958 dönemi ürünlerini topladığı **ÜVERCİNKA**'da, Cemal Süreya bilinçli bir sentezci kimliği gösteriyor.

Yürek yangını ağıtlardan, ağıtlara benzer türkülerden uzun soluklu şiirlere

RAİF ÖZBEN

Varlık dergisinin 1 Aralık 1956 tarihli 443'üncü sayısındaki konuşmasına bakılırsa, Gülten Akın'ın - çocukluk dönemi bir yana- otuz iki yıllık bir şiir serüveni vardır.

Bu süre içinde, sürekli birlikte getirdikleri, eskitip bıraktıkları, şiirine kattıklarıyla yeni Türk şiirinin en izlenmeye değer şairlerinden biri olmuştur.

İlk kitapları ustalık dönemlerini yansıtan

rinde büyüse" de, ıslıklarla, türkülerle yollardadır. Kırılmışlık, yalnızlık, çaresizlik "havadaki hoş aydınlık"la örtülüdür, çoğu kez. "Yitikler Gecesi"nde bile aydınlık bir göğün altında olduğunu sezdirir.

Bütün bunlar, benzerlikleri ne olursa olsun, iki şairin arasındaki duyarlık ve bakış farkını ortaya koymaktadır. Ancak, değerli şair Behçet Necatigil'in onu kimi noktalarda etkilemiş olması bile, Gülten Akın'ın lehine bir durumdur. Çünkü Şairle sonuna kadar

değişik bir hava kazandırıyor. Oteye beriye yayılan, biraz belirsiz bir anlamı şiirsel içeriğe dönüştüren bu rahat sözdizimi, eylemlerdeki kişi ve kip değişikliğiyle ve eylemlerin de beklenmedik biçimde değişimiyle, değişik imgeleri yansıtmakta ve alışılmışın dışında çağrışımlar yaratmaktadır. Yinelemeler, sesin inişli yokuşlu alçalıp yükselmesi, dizeler içinde sözdiziminin bitip başlaması ve niteliklerin, yargıların, türlü ekleri alan sözcüklerin ard arda sıralanışıyla şair yepyeni bir ritm sağlamaktadır. Ses ve sözcük yinelemeleri, kimi de uyaklar yer yer doğal bir musikî yaratmaktadır.

Maraşlı Ökkeşin Destanı (1972), Kurtuluş Savaşı insanlarını dile getiren bir şiir. Belgesellerden çok halk dilinden süzülmüştür bu şiir. "Adamın su gibi akanı" diye tanımlanan Maraşlı insanın tarihine de

en büyük yazarlarından dürüst ve korkmadan çağının sert yüzünü gösterenlerden biri..."

KIZIL KUĞU- Hasan Hüseyin, 3. basım şiir, Bilgi Yayınevi, 1983

Geniş soluğu, gür sesi ile derin duyarlıklar arayan Hasan Hüseyin, bu kitabında biçim ve içerik açısından yeni alanlara uzanmayı denemekte. TRT şiir başarı ödülünü bu yapıtıyla alan Hasan Hüseyin, diyalektik görüş açısına sırtını veriyor.

Türkçede Eş ve Karşıt Anlamlar Sözlüğü çıkıyor

Özcan Yalım'ın, başta öğrenciler olmak üzere; bir yazı yazmak, konuşma hazırlamak ya da bulmaca çözmek isteyen herkese, Türkçe'nin zengin sözcük ve deyim dağarcığından eş ve karşıt anlamlı olanları kümeler halinde sunan **TÜRKÇE 'DE EŞ ve KARŞIT ANLAMLILAR SÖZLÜĞÜ** yayımlanıyor.

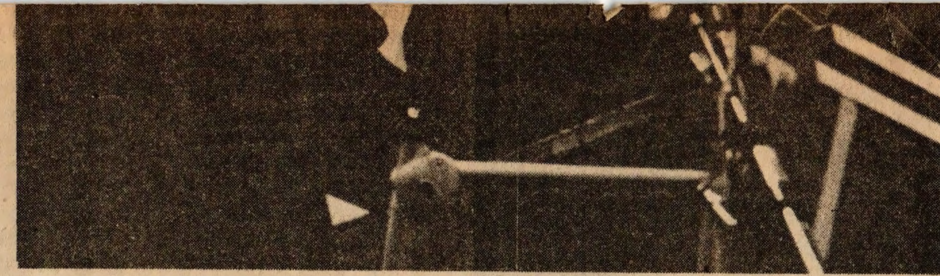
şairlerininkiler dışında, Rüzgâr Saati (1956) kadar özgün ve etkileyici ilk-kitapların sayısı çok azdır. Şiir konusunda, değer ölçütlerinin özellikle gençler için hayli değişikliğe uğradığı şu günlerde bile, bilmeyenlere bu kitaptan okunan her şiir, çoğunlukla beklenmedik bir etki bırakabilmektedir. Bunu bütünüyle gençlerin şaşkınlığına vermek doğru değildir. Çünkü aynı durum onun şiir gelişimini izleyenler için de çoğun geçerli olmaktadır.

İlk-kitapta herkes birine benzetilebilir. Hatta bir dönemde ustalar da birbirine benzeyebilir, yeni çıkanlar da. Örneğin **Garip** yayımlandıktan sonra, üç ayrı şair yerine "Garipçiler"den söz edilmesi, bir yanıyla da bu aşırı benzerliği dile getirmektedir.

Gülten Akın'ın ilk kitabıyla da Necatigil arasında ilişkiler kuruldu. Ama Necatigil'in ezik, kırgın bir gönülle beslenen duyarlığı ile Gülten Akın'daki "ince" fakat "deli kız" duyarlığı arasındaki ayrım yapılmış olsaydı, bu iki şiirin içeriksel dokusu arasındaki fark kendiliğinden ortaya çıkabilirdi. Daha başından beri büyük bir şiirin eşiğinde olan Necatigil, eve sığınan, traversler altında ezilen, çağın çiğ seslerinden boğulan, ya da ringte kimse yokken tek başına dövüşen, dahası "kareler"le oynayan büyük bir "çağ yalnızı"dır. Gülten Akın'sa,ilk çıkışından bu yana, "çizginin ötesindeki aydınlık"tan hiç kopmaz, ona tutkundur. Bütün gücünü yitirse de, bu haline inanmaz. Yorgunken bile, damda, saçakta, bacada sallanan mavidedir aklı, "bir nokta kırılmışlığı gözlegelen ve Necatigil'den bütünüyle ayrılan o kendine özgü duyarlık, ancak böyle bir şiire yakın olabilirdi. Daha ilk yıllarda, birçokları gibi, Necatigil de, onun sevdikleri arasındadır. Özellikle içtenlik ve söyleyiş yönünden kurulabilecek bir benzerlik ilişkisinin, etkiden çok bir doğallığa bağlanması daha doğru sayılabilir.

Kestim Kara Saçlarımı (1960), yasakların yasaların, törelerin içinde dönüp duran bir insanın; önceki "delikız"ın devamı olan, çevreye daha kayıtlı bir insanın dünyasından yansıyor. "Aydınlık, deli rüzgârlı" bir kadının kendine özgü koçaklaması var bu şiirlerde. -Ama vurmaktan yana olmayan, incitmek istemeyen, "kaygısız yaşamanın ormanlarında avlanmayı düşünmeyen" insancıl inceliklerle dolu çağdaş bir koçaklama bu. Ta başından beri aydınlığa tutkun olan şair, aydınlık aşktan itilmeyi kınar. Belki hiç istemediği halde, daha sonraları yaptığı "korsanla ceylan" ayrımını, burada, "onlar ve biz" olarak ortaya koymaktadır. Bütün bunları, cinsellik karakteriyle değil, insancıl yanıyla dile getirmiş olması, dikkat çekici özelliklerinden biridir. İnsanla ilgili incelikleri aranırken "yalnızlığını gözleri gibi taşır". Ve bunun için "kesin bir şiirde kendi gibi olmak"tan çekinmez. "Kimsenin tutamadığı uzaklarda dallar bulduğu"ndan, kara halkalarla çevrili bir yalnızlıkta oturmak bile onun için sakıncalı değildir.

Kendi deyimiyle "dilde ve biçimde bir

gölgelemeyi gerektiren" döneminin son kitabı **Sığda** (1964), bu aşamanın en yoğun şiirlerini kapsıyor. Ancak, daha kapalı, daha belirsiz bir dille de olsa, burada onun daha bir genişleyen yanı görünüyor. Buna karşın "ölüm" düşüncesi, tüm insanlarla ilgili olarak, şairi uğraştırmaktadır. Hemen bütün şiirleri, yalnızca bu döneminin değil, şairliğinin en güzel örneklerindendir. Ancak, anlamdaki belirsizlikle birlikte, şairin aydınlık göğünde de, yalnızlığın, ölümün karanlık gölgeleri dolaşmaktadır. "Kıyılarının kara martılarını ürkütecek, mutlu kayığını sığdan kurtaracak bir ses" ardında olsa da kitabın adı "Sığda"dır.

1964 - 1971 arasında yazdıklarıyla Gülten Akın doruktadır. Yine de en son aşama dememek gerekiyor.

"Kimselerin ince şeyleri anlamaya vakti olmadığı " dönemlerde o, yine "ince şeyler" dedir. Artık yalnızlığında gören gözler, çevreye, doğayla birlikte yurduna yayılmıştır. Gördüğü herşey, en ince yanıyla kavranmaktadır. Artık, "delikız"ın duyarlığı, belli bir bilinçle zenginleşmiş, şiirden şiire taşmakta; "gözleri uzun, geniş ve derin yaşayan", doğduğu kente "pasları silmeye giden" ve bütün bir toplumun anlamlı kıpırdanışlarını dile getiren yeni bir sese bırakmaktadır yerini. Başından beri gelen "türkü", şimdi "destan" olmaya hazırdır. Artık büyük bir "seyran" dadır Gülten Akın. Engin bir düşünce ve yürek, aydınlık bir bilinç taşımaktadır. Yaşadığı günlerin içinde türlü görünümlere gitmektedir. Ama bu seyran, onun tarihe doğru gitmesini de zorunlu kılacaktır.

1964-71 arası şiirlerde de hayli yalın bir dille, alışılmıştan çok farklı bir sözdizimi, eski şiirlerden gelme şaire özgü ritmle, şiire gidilmiştir.

•**Ağıtlar ve Türküler** (1976), biçimiyle söyleyişiyle halkın acılı dünyasından yansıyan bir şiir olma çabasıdır. "Çocuklarının sütüne tuz atılmış" olan halk, "Avcı Osmanın Türküsü"nde bile, boğulmaktan kurtulamaz. Bu yürek yangını ağıtlardan, ağıtlara benzer türkülerden "keskin bir öfke ağıdı" doğar ki, şiirler yeniden okununca, hiç olmayanlarında bile kendisini aratır.

Son kitabı **Seyran Destanı** (1979), Çorum'dan,Yozgat'tan, Kars'tan, Kırşehir'den, Sivas tan, Hakkâri'den, Van'dan gelip Ankara'da Seyran halkını oluşturan insanları, geldikleri toprağa özgü yanlarıyla, akla gelmedik olanları yanında, herkesin gördüğü acılarıyla dile getiriyor. Acı şiirleri, giderek ağıtlara dönüşüyor. Yine belgeselden çok, halk dilinden süzülen bir destan bu da. Salt gözlemden değil, halkla özdeşleşme çabasından geliyor özelliği.

Son üç kitabında Gülten Akın, halk dilini, halk söyleyişini, yer yer de halk şiiri biçimlerini şiirinde özellikle kullanıyor. Özellikle halkın duyarlığıyla özdeşleşme çabası, zorunlu olarak onu bu yola itiyor. Ne ki, şimdiye kadar bunun altından başarıyla çıkmış şairin sayısı çok azdır.

Birikimin, "daha çok, daha uzun soluklu şiirlere, destanlara dönüşmesi" isteğiyle büyük bir seyrana çıkmış bulunan Gülten Akın'ın bu yolda da 1964-71 arası şiirlerinin başarısına ulaşabilmesine pek az şey kalmıştır aslında.

"Bir dönemi sorgulayan yazılar."
MURAT BELGE
TARİHTEN GÜNCELLİĞE
Kültür Üstüne
Sanat ve Edebiyat Yazıları
Entelektüel Mekânlar
Çağdaş Mitler ★ Tarih ve Zaman
Müzik - arabesk - Fotoroman
Gündelik Hayat, Magazin ve Söylemler

Genel Dağ.: Cemmay
Ankara Dağ.: Adaş
İzmir Dağ.: Datic

Necdet Ökmen
2. Baskı
125. T.L.
Hikayeler
KÖPEĞİN BİRİ
İsteme adresi:
P.K. 14-Üsküdar

TÜLİN ONAT
Resim Sergisi
18 Mart - 12 Nisan
GALERİ BARAZ
Kurtuluş Caddesi No: 191
Tlf : 40 47 83

Filistin'den Polonya'ya
Afganistan'dan Amerika'ya
DÜNYADA NELER OLUYOR?
ekonomik ve jeopolitik
dünya yıllığı
1983
ÇIKIYOR

Hamit Görele
Resim sergisi
3-24 Mart 1983
URART SANAT GALERİSİ
TELEFON:480326

YEDİTEPE
SANAT DERGISI
yıllık abone 300 tl
posta çeki 87955
pk 77-istanbul

Yeditepe Şiir Ödülü
T.R.T. Şiir Ödülü
Toprak Şiir Ödülü
Nevzat Üstün Şiir Ödülü
hasan hüseyin/Kızılkuğu

Güçlü ozanın elden ele dilden dile dolaşan kitapları:
1. Acıyı Bal Eyledik
2. Oğlak
3. Kızılırmak
4. Temmuz Bildirisi
5. Kelepçemin Karasında Bir Ak Güvercin
6. Ağlasun Ayşafağı
7. Koçero Vatan Şiiri
8. Haziran'da Ölmek Zor
9. Filizkıran Fırtınası
10. Acılara Tutunmak
11. Işıklarla Oynamayın
12. Kavel
13. Kızılkuğu
b bilgi yayınevi
Meşrutiyet Cad. 46/A
ANKARA
Tel: 31 81 22 - 31 16 65
Dağıtım:
İstanbul: Bilgi, Ge-Da
Karatekin, Özgür
Ankara: Bilgi, Adaş,
Ali Sipahi, Ge-Da
İzmir: Altay, Datic Şentürk

YARIN
Aylık Sanat Eleştiri Dergisi
Mart (19) sayısını aldınız mı?
CARL SANDBURG'DAN ŞİİRLER
Ataman Tangör/PSİKİYATRİK SÖYLEŞİLER
Veysel Öngören/NUSRET HIZIR
Ali Cengizkan/ŞİİR ve YAŞAM
A.Mümtaz İdil/SOVYET EDEBİYATI
Cengiz Aytmatov ile konuşma
"YÖNETMEN SİNEMASI" MI KARŞI ÇIKMA SİNEMASI" MI?
Yavuzer Çetinkaya/EISENSTEIN ÜZERİNE
Taner Ay/UYARLAMA SORUNSALINDA ÜÇ FİLM
Erkut Tanrıseven/TESS ve LADY CHATTERLY'İN AŞIĞI(!)
Taner Ay/KÖPEKLERİN GÜNÜ
•
ŞİİRLERİYLE/Ragıp Gelencik, Ahmet Telli, Timuçin Özyürekli Ahmet Ada, Mahmut Temizyürek, Adnan Satıcı, Şükran Moral, Ahmet İnam.
•
ÖYKÜ/Şükran Farımaz
•
Abone koşulları: Yurtiçi/Yıllık 1000 TL.
Yurtdışı/Yıllık 54 DM.
Tek isteklerde 150 liralık posta pulu gönderilir.
Yazışma ve havale adresi: P.K: 723, Kızılay - Ankara

Ernesto Sabato
TÜNEL
En ünlü Latin Amerika yazarları arasında yer alan Sabato'nun bu ilk romanı yayımlandığında, Albert Camus ve Graham Greene onu bir başyapıt yazarı olarak alkışlamışlardı.
Varlık Yayınları A.Ş. Cağaloğlu yokuşu 40/2 İstanbul

Varlık yayınları

yazko YAYIN DÜNYASINDA EN ÖNDE
CENGİZ BEKTAŞ/inceleme
YUVA MI, MAL MI?/120 Lira
•
AFŞAR TİMUÇİN/roman
KIYILAR DURUNCA/180 Lira
•
YENİ BASIMLAR
KEMAL BİLBAŞAR/roman
BEDOŞ/200 Lira (2. basım)
•
ATTİLA TOKATLI/inceleme
ÇAĞDAŞ DİYALEKTİĞİN KAYNAĞI HEGEL/150 Lira (2. basım)
YAZKO, P.K. 442, Sirkeci - İstanbul

HAVASS yayınları
Alman Dış İşleri Dairesi Belgeleri
Türkiye'deki Alman Politikası
(1941-1943)
(Orijinalinden Eklerle)
I. Hamur Kağıda 300 TL
Stalin, Roosevelt ve Churchill'in
Gizli Yazışmaları'nda Türkiye
(1941-1944)
(Orijinalinden Eklerle)
I. Hamur Kağıda 300 TL
Posta Kutusu 55 Teşvikiye/İstanbul
Tel. 46 13 19

JACK KEROUAC
ZEN KAÇIKLARI
Çeviri: Nevzat Erkmen
Hipilere düşünsel alanda öncülük eden ve yaşantı düzeyinde bir örnekçe oluşturan Kerouac'ı okumak gerekiyor. Çağımıza daha iyi tanıklık edebilmek için....
yol yayınları
Dağıtım: Özgür, Say, Cemmay,Geda, Barış, Serhat

HOŞ GELDİN KODZİAS!

ALÂETTİN BAHÇEKAPILI

Yunanlı yazar Kostas Kodzias, ülkemizde yeni bir ad. Ancak, başka ülkelerde böyle olmadığı belli: **Yedi Numaralı Dehliz** romanı Rusçadan çevrilmiş dilimize. İyi de olmuş: Hem yeraltı maden işçilerinin dünyasına yaklaştırdı bizi, hem yazınımızda Rusçadan çeviri yapabilen birkaç çevirmenden birinin çalışmasıyla yüzyüze geldik. Metin Alemdar, Kostas Kodzias gibi yetenekli, soluklu, iyi bir romancıyla tanıştırdı bizi.

Kodzias'ın başka yapıtları da var: **Uyanış** (1946 - Oyun), **İsler İçinde Gökyüzü** (1957). Dilimize yalnızca Yedi Numaralı Dehliz çevrildi bunlardan. Ancak belli ki kalemine, diline, ele aldığı konuya egemen biri. **Yedi Numaralı Dehliz**'in ikinci bir dilden çevrilmiş olmasının yaratması olası sakıncalara karşın, Kodzias'ın ustalığı açık, belirgin. Hele olayları, kişileri, dünya görüşünü öylesine iç içe geçirmiş, öylesine akıcı, sürükleyici bir biçimle anlatmış ki, okuycu olarak: "Hoş geldin Kodzias ülkemize, yazınımıza" demekten kendini alamıyor insan. Belki de okuyucuda bu sıcak karşılayışı, romanın konusunun bize yakınlığı temasal tutarlılığı, dünyayı kavrayışının geleceğe kalıcılığı, olay ve kişi çözümlemelerinin yetkinliği, roman kahramanlarının (bizde de) yaşayan tipler oluşu sağlıyor. Nasıl sağlamasın ki; yoksul mahallelerin yaşantısından lumpen kişilerin her türlü etkiye açık yapısına; farklı düşüncedeki insanlara çektirilenlerden daha iyi bir geleceği sağlamak için yaşlı, genç, kadın, erkek bir dolu insanın didişmesine; yokluğun, varlığın bunalımını yaşayan gençlerin duygularından para kazanmak için her kalıba giren, evliliklerini bile önyargıyla bu amaca hizmet edecek biçimde yapan, kendi çıkarını her türlü ulusal çıkardan üstün tutan insanlara, hiç yabancısı olmadığımız bir dünya anlatıyor bize **Yedi Numaralı Dehliz**: Ajanlar, ajan provokatörler, sendikacılar çözülenler, teslim olanlar, olmayanlarıyla bir dünya. Işçilerin dünyası...

Kodzias, Yunanistan'ın yakın tarihinden bir kesit sunuyor bize **Yedi Numaralı Dehliz**'de. Yer yer değişik anlatım biçimlerinin denendiği, sıcak sevimli ışık tutan bir roman.

Hoş geldin ülkemize Kostas Kodzıas...

Yedi Numaralı Dehliz, Kostas Kodzias, Adam Yayıncılık

SEZER TANSUĞ İLE "HERKES İÇİN SANAT" ÜSTÜNE

Herkes İçin Sanat'da konularınızı, çıkış noktayı, yöntemlerinizi nasıl belirlediniz?

Sezer Tansuğ: Ele alınan konuların çevresinde toplandığı ekseni, özellikle sinema sanatı oluşturdu. Fakat incelemenin başlangıcından sonuna dek bu yolda dolaysız, yani her zaman sinema olgusuyla sıkı sıkıya kuşatılan bir yöntem izlemenin olanağı yoktu. Sanatın sinema olgusuyla bütünleştiği sistematik açıklamalara doğru gelişen bir grafiğin hem inip çıktığı, hem de çizginin incelip kalınlaştığı bir süreç izlenmek zorunda kalındı.

Sistematik bazı yaklaşımlara değinmenin ötesinde doğruca incelemenin kendisi, okura yönelik mesaj akımının değişken düzeylerdeki algılanma içeriği bakımından herhangi bir sistem iddiası da taşıyamazdı. Böyle bir incelemenin kendine özgü bazı kesin değer ölçütleri olup olmadığı ne dereceye kadar savunulabilir bilmiyorum. Bu ancak yankısından anlaşılabilir.

Türkiye'de genel sanat araştırmaları içinde, özellikle sinema sanatıyla ilgili sorunlara yaklaşma çabalarının çok kısa bir geçmişi vardır. Bu çabalar, hangi sanat alanı sözkonusu olursa olsun, kurum içi ya da kurum dışı etkinliklere dayanırlar. Burada kurumdan kastedilen özellikle yüksek öğretime bağlı bulunan bir disiplin sorunudur. Bu incelemede ele alınan konulardan hemen hiçbiri böyle bir disiplinin dışında değildir; ancak özgün bir kurgu yöntemiyle biraraya getirildikleri zaman dar akademik çerçevenin dışına çıkılmış ve mümkün olabildiğince kitleye seslenme çareleri aranmış olmaktadır. Bu yönde bir deneme niteliği taşıyan bu inceleme, özgün bir bütünlük oluşturmaya yönelik yöntemiyle belki de ilk örnektir.

Kitleyi sanatsal ilgileri yönünden aydınlatmak ve bilinçlendirmek, çevresinde gördüklerini hem eleştirmesine, hem özümsemesine yardımcı olmak için ele alınan temaların

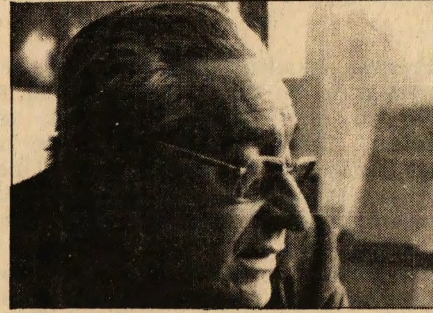

Foto: Nazım Timuroğlu

zenginleştirilerek daha üst bir düzeyde kaynaştırıldığı daha pek çok kitaplara şüphesiz gereksinim vardır. Sanatsal beğeni düzeyleri aydınlarca spekülasyon konusu yapılan ulusal kitle belli bir bilinç düzeyi kadar belli bir beğeni düzeyine de layıktır.

Dış kaynaklı incelemelerden de yola çıkılarak özgün ulusal inceleme değerlerine nasıl ulaşılabilir?

S.T- Yararlanmaktan kaçınmadığımız dış kaynaklı inceleme ve araştırmaların değeri kuşkusuz yadsınamaz, ancak bunlar bir noktadan sonra aşılmak zorundadır. Bu noktaya ulaşmaksa bu aşamada zordur; fakat bir onur sorunu yapılırsa başarılabilir. Bu onur sorununun yolu yabancı incelemelere salt hayranlık duymaktan geçmez. Ülkede yapılan işleri abartarak avunmaktan, "hüsnü kuruntular" beslemekten de geçmeyeceği gibi.

Türkiye modern çağdaş gelişmeler karşısında sanatsal görgü ve kavrayışının da belirlenmesi gereken özel bir konuma sahiptir. Tarım alanında sahip olunan güçlü potansiyel, "bugün düşünülmekte olanın fevkinde" bir teknolojik gelişmeyle de desteklenmek zorundadır.

Sağlıklı bir ortamda, ulusal kitlenin refah ve beğeni gelişmesi teknolojik düzeyin yükselmesiyle gerçekleşir. Ayrıca sanat dünya üzerinde ulusal değerlerin reddedilmesini değil, benimsenmesi ve bu yolda kendini kanıtlaması yoluyla evrensel değer ve anla-

"İşimiz özellikle karşılaştırmaları da içeren tarihsel sanatımız olsaydı, bu alandaki duyuş ve yorumlarımızı seferber ederek ulusal sanat onurumuzu kanıtlayabilir ve tarihsel sanatımızın evrensel dünya sanatına yaptığı özgün katkıları dile getirebilirdik."

mına kavuşur. Bu da "mevzii" değil, toptan bir sorundur ve ulusal bağımsızlık 'idealleriyle yakın ilişkilidir. Bir ulusal kitle', sanatı silahlara ve savaşlara üstün kılacak kadar teknolojik kültür bilincine kavuşmadıkça uygarlık kavramını da yeterince tatmış olmaz.

Sinema sanatı konusunu ağırlıkta tutma zorunluluğumuzdan olacak, diğer tarihsel ve çağdaş sanat alanlarımızdaki verilere bir iki değinme dışında hiç girmedik sayılır. İşimiz özellikle karşılaştırmaları da içeren tarihsel sanatımız olsaydı, bu alandaki duyuş ve yorumlarımızı seferber ederek ulusal sanat onurumuzu kanıtlayabilir ve tarihsel sanatımızın evrensel dünya sanatına yaptığı özgün katkıları dile getirebilirdik.

Sinema konusu ağırlıklı bir incelemede neden yerli film örneklerine yer vermediniz?

S.T. Çağdaş sanatımızın sinema dışında kalan diğer alanları, özellikle resim, heykel, mimarlık ve el sanatları ya da daha doğru bir tanımla, uygulamalı endüstri sanatları ve grafik sanatlar alanlarında henüz sınırlı bir inceleme, fakat yoğun bir eleştiri deneyimi içinde bulunuyoruz. Bazen abartma değil, ama yüreklendirme kaygısıyla övdüğümüz bu alanların bazı sanatçıları, sinema alanında bazı işler çevirenlerle kıyaslanmayacak derecede ileri düzeydedirler. Hatta isterdik ki, sinema alanında yeterince sistemli bir disiplin olsaydı da usta bir resim sanatçımız film yapabilseydi.

Sinema alanımızın örneklerinin hemen böyle bir incelemede hiçbirinin anılmaması yadırganabilir. Ekseni, ağırlığı sinema olan bir incelemede, üstelik yerel beğeni ölçütlerinin araştırıldığı bir kapsam içine nasıl olur da sinema örneklerimiz girmez. Girmez, çünkü bu işlerin. bu tür bir incelemeyi çekici kılacak bir değeri yoktur. Bu sinema işleri ancak farklı yönelişteki bir inceleme içinde yer alabilir, hatta değerlendirilebilir de. Ama yoğunlaşma doğrultusu sinema estetiği olan bir inceleme içine, bizim sinema alanının örnekleri bu aşamada giremez.

Kitlenin iletişimsel ilgileri konusunda daha bir kaç şey söyler misiniz?

S.T: Bu aşamada ülkemizde estetik yönden çok toplumbilimsel yönden merak kaynağıdır. Biz bu incelemede soruna beğeni düzeyleri, yani bir anlamda estetik açıdan yaklaşmayı denedik. Ne var ki, estetik yaklaşımların konusu olan durumlar ya da olgular, bilimsel açıdan sosyal ya da ekonomik diğer olgulardan daha alt bir düzeye işaret ettikleri halde, bunların incelenme ve sonuçlandırılma güçlüğü daima öbürlerinden daha fazladır. Sanat tarihinin verilerini nesnel-bilimsel, hatta salt görmeye ilişkin optik bir açıdan inceleme çabaları nasıl bu yüzyılda bir gereksinme olmuş, bu verilerin oluştuğu ve algılandığı kaynakların sosyo-ekonomik açıdan temellendirilmesiyle yetinmekten nasıl kaçınılmışsa, çağdaş iletişimin sanatsal oluşum ve algılanışını kavramak yolunda, sözgelişi bildirişim (enformasyon) kuramı gibi, mesaj içeren görsel olguları matematik formüllere bağlama eğiliminde olan estetik açıklama yöntemleri de geliştirilmiştir.

ACI TÜRKÜCÜ: ÖLÇÜLÜ BİR DUYARLIK

Haydar, şiirini yazarken bir biçim arayışı içinde değildir. Bu biçimi, daha ilk kitabında bulmuştur. İçeriği de yaşadığı günlerin bunalımları, bungunluklarıdır ve elbette bazıları kişisel yaşamdan filizlenmekte; ama gene de bu kişisellik ikinci planda kalmaktadır.

MUZAFFER UYGUNER

Acı Türkücü, genç kuşak ozanlarından Hüseyin Haydar'ın ilk şiir kitabı. Haydar, doğduğu yörelerin halk ezgilerinden yola çıkmakta; bu yörelerin, kemençe eşliğinde söylenen ezgilerinin sesini sezdirmektedir. Zaman zaman, o yörelerin halk ezgilerindeki biçimi de kendi şiirinin biçiminde ortaya koymakta; ses ve söz yinelemelerinden yararlanarak kendi biçemini yaratmaya yönel-

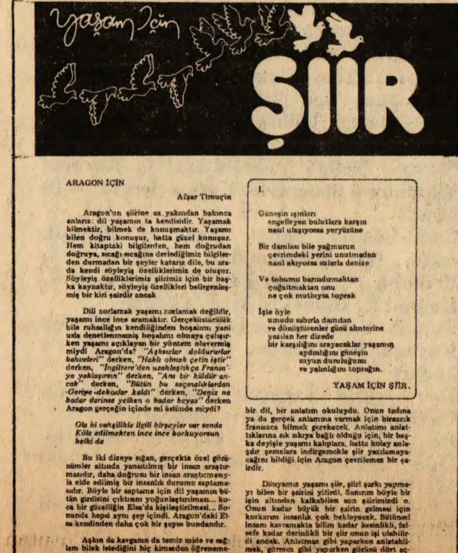
çıkarmıştır. Sokaklarda kan gölleri içinde yatan gençler, dönmeyen oğlunun yolunu gözleyen analardan sözetmesi elbette yadsınamaz. Böyle anlarda bile, Haydar'ın karamsar olmadığını, hep bir şeyler umarak yaşadığını ve yazdığını görüyoruz.

Hüseyin Haydar, kentlerden çok kırların ozanı gibi göründü bana. Kentlerdeki acıları yazsa da, şiirinde hep kırlar, hep doğa eğemendir. Şiirlerinde doğal benzetmeler, doğal nesnelerden

Foto: Nazım Timuroğlu

luklarıdır ve elbette bazıları kişisel yaşamdan filizlenmekte; ama, gene de bu kişisellik ikinci planda kalmaktadır. Toplumsal çalkantılarımız, toplumsal dertlerimiz vardır şiirinde. Yazacağı

ARAGON İÇİN

Afşar Timuçin

Aragon'un şiirine az yakından bakınca anlarız: dil yaşamın ta kendisidir. Yaşamak bilmektir, bilmek de konuşmaktır. Yaşamı bilen doğru konuşur, hatta güzel konuşur. Hem kitaptaki bilgilerden, hem doğrudan doğruya, sıcağı sıcağına derindiğimiz bilgilerden durmadan bir şeyler katarız dile, bu arada kendi söyleyiş özelliklerimiz de oluşur. Söyleyiş özelliklerimiz şiirimiz için bir başka kaynaktır, söyleyiş özellikleri belirgenleşmiş bir kiri şairdir ancak

Dili zorlamak yaşamı zorlamak değildir, yaşamı ince ince aramaktır. Gerçeküstücülük bile ruhsallığın kendiliğinden boşalımı yani usla denetlenmemiş boşalımı olmaya çalışırken yaşamı açıklayan bir yöntem oluvermiş miydi Aragon'da? *"Aşkısızlar doldururlar kahveleri"* derken, *"Haklı olmak çetin iştir"* derken, *"İngiltere'den uzaklaştıkça Fransa'ya yaklaşırsın"* derken, *"Anı bir küldür ancak"* derken, *"Bütün bu saçmalıklardan -Geriye -dekorlar kaldı"* derken, *"Deniz ne kadar derinse yeiken o kadar beyaz"* derken Aragon gerçeğin içinde mi üstünde miydi?

Ola ki vahşilikle ilgili birşeyler var sende
Köle edilmekten ince ince korkuyorsun
belki de

Bu iki dizeye sığan, gerçekte özel görünümler altında yansıtılmış bir insan araştırmasıdır, daha doğrusu bir insan araştırmasıyla elde edilmiş bir insanlık durumu saptamasıdır. Böyle bir saptama için dil yaşamın bütün girdisini çıktısını yoğunlaştırılması... koca bir güzelliğin Elsa'da kişileştirilmesi... Sonunda hepsi aynı şey içindi. Aragon'daki Elsa kendinden daha çok bir şeyse bundandır.

Aşkın da kavganın da temiz mide ve sağlam bilek istediğini hiç kimseden öğrenemessek Aragon' dan öğreneceğiz. Her büyük

1.

Güneşin ışınları
engelleyen bulutlara karşın
nasıl ulaşıyorsa yeryüzüne

Bir damlası bile yağmurun
çevrimdeki yerini unutmadan
nasıl akıyorsa sularla denize

Ve tohumu barındırmaktan
çoğaltmaktan onu
ne çok mutluysa toprak

İşte öyle
umudu sabırla damıtan
ve dönüştürenler günü alınterine
yazılan her dizede
bir karşılığını arayacaklar yaşamın
aydınlığını güneşin
suyun duruluğunu
ve yalınlığını toprağın.

YAŞAM İÇİN ŞİİR.

bir dil, bir anlatım okuluydu. Onun tadına ya da gerçek anlamına varmak için birazcık fransızca bilmek gerekecek. Anlatımı anlattıklarına sık sıkıya bağlı olduğu için, bir başka deyişle yaşamı kalıplara, hatta kolay anlaşılır şemalara indirgemekle şiir yazılamayacağını bildiği için Aragon çevrilemez bir şairdir.

Dünyamız yaşamı şiir, şiiri şarkı yapmayı bilen bir şairini yitirdi. Sanırım böyle bir işin altından kalkabilen son şairimizdi o. Onun kadar büyük bir şairin gelmesi için korkarım insanlık çok bekleyecek. Bütünsel insanı kavramakta bilim kadar kesinlikli, felsefe kadar derinlikli bir şiir onun işi olabilirdi ancak. Anlatmaz gibi yaparken anlatabilmek, görmez gibi yaparken gözünü dört açmak, susarken söylemek, uyurken uyanık

"GÖZYAŞINDA DÜĞÜM YÜREKTE

"BAŞLAMAK BİTİRMENİN YARISI..."

FAKİR BAYKURT

On iki öykülü **Süpürgeli Bakan'** dan sonra **Konsolos Kapısına Bırakılan Ölü,** (*) bir uzun öykü ile gene okurların karşısında Mehmet Yıldız. Gene Yeditepe Yayınlarından. Almanya'daki işçilerimizin yaşamından bir kesit getiriyor. Kendisi yirmi bir yıl Almanya'da yaşadı. Gözlemleri, deneyleri çok. Basılanlardan başka basılacak öyküleri, romanları ile okur önüne çıkmada gecikmiş bir yazar...

"Yurtiçinde azgın dalgalar gibi birbirine vuran bir dünya sorun varken Almanya'daki işçilerimizin yaşamına fazla mı taktık kafamızı?" diye düşünüyorum. Biliyorum romanlara, öykülere konu olacak sorunları yurtiçi, yurtdışı diye parçalamak gerekmez, biri ötekinin uzantısı.. Uzun öyküsünün sonunda Mehmet Yıldız, yapı işçisi Kasım'ın ağzından şöyle yazıyor:

"...Biz buralara neden geldik, diye sordum Musa'ya. Ötekilere de sordum bunu hırsla. Yurdumuzda maden mi yok? Kafamızın içinde akıl mı yok? İstesek fabrika kuramaz mıyız? Bizim memleketimizin ürünü, yeşili, ince duygulu insanı nerede var?"

Ben de birkaç yıldır Almanya'da, çeşitli zorlukların içinde yuvarlanan yüzbinlerin arasındayım. Onların çilesini konu alan romanlar, öyküler yazmaya çalışıyorum. Bunu kendileri yapamıyor diye değil, otuz beş yıldır, yazdıklarımın bir süreği diye yapıyorum. Ama gönlümün bir yanı, kendi çileli yaşamlarını bir gün kendilerinin yazacağını söylüyor. Az da olsa bunun belirtileri var. Mehmet Yıldız bir tanesi.

Akıcı, tertemiz bir Türkçeğle kaleme aldığı öyküyü insan bir solukta bitiriyor. Karslı Kasım, Sivas tan İstanbul'a gelerek işçi seçen büroların merdivenlerini günlerce aşındırdıktan sonra kendini Frankfurt'taki yapı işçileri "Heim"inde buluyor. Yusuf, İsa, Musa, Yakup gibi adları olan işçilerin birbirleriyle ve Almanlarla ilişkilerini anlatarak yukardakine benzer acılı sorular soruyor.

Akan yaşamı veriyor Mehmet Yıldız. Konusunu yoğun alıp, onu bir ağaç yontucu gibi başından sonundan keserek, törpüleyerek toparlamaya az önem veriyor. Böylece, yayılan öyküyü okur toparlıyor kafasında. Bir ara insan yurdundan yuvasından uzakta üç kuruşu beş kuruşun üstüne koyup dönmeye çabalayan bu insanların kazancına göz dikmiş açıkgözleri ele

ÇENTİK”

ŞEVKET YÜCEL

Bu yıl benim için en özlü armağan Mehmet Başaran'ın gönderdiği “MEŞE SELİ” adlı şiir yapıtı oldu. Başaran'ın şiirlerini severim. MEŞE SELİ'nde acılı insanlara uzanışın ışıklı yüreğini buldum. Bir yandan da doğayla insan ilişkisi iç içe girmiş bu şiirlerde. Söyleyişler yalın, özgün, sıcacık... Dizelerde özentiye, yapaylığa rastlanmıyor. Şair, ürünlerini pişirirken salt dış bakışla yetinmemiş. Sanatın gücünü halk yaşantısının özünden süzerek getiriyor. Sanırım gerçek olan da budur. Şiir dediğin okurun tinsel yapısında bir büngültü oluşturabilmelidir. Yüzeysel bir yenilik yapabilmek hevesiyle ortaya çıkan, insana çağrışım yaptırmayan şiirlerden ne beklenebilir? Başaran'ın ürünlerinde böyle bir duruma rastlamıyoruz. Çünkü insanla doğaya uzak düşen bir pencereden bakmıyor o. Yaşamın damarlarından aldığı güçle oluşturuyor şiirlerini.

Başaran'ın özlü, ışıklı deyişleriyle geniş bir çember çizildiğini görüyoruz. Onun anlatım ve deyişlerindeki içtenlikli hava insanı alıp götürüyor bir yerlere, duygu, düşünce, dil kazmasını derinden vururlar. Böylece biz onların yazdıklarında yaşar gibi oluruz. Doğurgan, duyarlı, ışıklı yanlarıyla bir dost gibi girerler içimize. Yavan, soğuk, yabancı değildirler.

“İki otobüs kişiydik/Gidiyorduk gidenle/ Solgun bir güldü Necatigil'den/ Aramızdaki sessizlik/ İki otobüs kişiydik/ Açılan çukuru gördük/ Sırtımızda soğuk ter/ O kaldı, biz döndük/ Gözyaşında düğüm/ Yürekte çentik”

“Yürekte Çentik” adlı şiirde böyle diyor Başaran. Sanki o açılan çukur gözlerimde dirildi. Necatigil'in o ıslak çukura indirilişini görür gibi oldum.

Başaran'ın şiirleri kendilerini ilgiyle okutuyor. Onun dizelerinde bir yerlere gittim, bir yerlerden geldim. Acıları bir kez daha yaşadım; umutlandım, ışıklandım. Doğayla birlikte insanı kucaklayan seslerde yaşadım. Ancak Başaran'ın tüm şiirleri karşısında aynı ölçüde etkilendiğimi söyleyemem. Zaten buna gereklilik de yok. Çünkü ozan gerçek gücünü bazı şiirlerinde yansıtır. Bizler o denli şiirlerle bir yolculuğa çıkarız. **Meşe Seli** akıyor işte; akarken de düşündürüyor. Genellikle etkileyici, sıcak bakışlı şiirlerle karşılaşıyoruz.

1983'ün ilk gününün sayfasını Başaran'ın şiirleriyle açtım. Şiirin özgeci elini sıktım. İnsancıl ve toplumsal sesli sözcükler akıp durdu kafamın içinde. **Meşe Seli**'ndeki şiirler bir yandan benim yaşamıma, bir yandan yurdumun insanlarına uzanmış oluyor. Özenti ve yapaylık yok bu şiirlerde. Her şeyden önce içtenlik ve sevginin sanata yansıyan çiçekli yüreği var. Bir de bu şiirlerin dar boyutlu olmadıklarını görüyoruz. Şair, bir yerde toprağın göğsüne uzanırken öbür yerde insanların ve köylümüzün yaşantılarına karışarak ışıklı, kalın bir çizgi çekiyor. Acılı görünümler ağır da bassa şairin umutlu sesi güven duygumuzu sarsmıyor.

Evet, Başaran'ın şiirleri tarihsel bir çizgi içinde derinden bir ses getiriyor.

Meşe Seli, Başaran, YAZKO Yayını 1982

mektedir. Haydar, çocukluk yıllarında çevresinde söylenen, büyük bir olasılıkla kendisinin de söylediği türkülerden, deyişlerden yola çıkarak; ama, onlara bağlılığı, onlarla ilişkisi yalnızca bir ses ve söz dizimi ya da daha doğru bir deyimle, dize kuruluşu ve dizelerin alt alta getirilişi olarak görülen şiirler yazmaktadır. Bir iki yerel sözcük ya da deyim, o günlerden bugünlere ulaşan birer anımsamadır. Diyebilirim ki, Haydar da, Külebi gibi başlamaktadır şiire; onun gibi Haydar da, türkülerden, belleğinde kaldığı oranda yararlanarak şiire yönelmiştir.

Acı Türkücü'deki şiirlerde, izlek yinelemeleri çokça görülmekle birlikte, yozlaşan, sığlaşan söyleyişe rastlanmamaktadır. Acılı bir dönemi yaşamış genç bir ozan olarak, o dönemin acılarından, acılı anlarından, yürek burkan görüntülerinden bir çok şiir imgeler önemli bir yer tutmaktadır. “Kiraz yaprağına sararlar seni” (s58) diye yakınırken hep doğala, doğaya dönüktür. Dereler, tepeler, ormanlar çayırlar ve çimenler, çiçekler ve ağaçlar bütün şiirlerinde bir art görüntü ya da görüngü olarak çıkar karşımıza. Sokaklar, evler de kent görüntüsü olarak girer şiirine.

Haydar, şiirini yazarken bir biçim arayışı içinde değildir. Bu biçimi, daha ilk kitabında bulmuştur. İçeriği de yaşadığı günlerin bunalımları, bungun- şiirlerde de aynı kumaşı dokumayı sürdüreceğini anlıyoruz.

Hüseyin Haydar'ın şiirinde yinelemelerden sözetmiştik. Zamanla bu yinelemelerden de arınacağını umuyoruz. Bu arada, “Yeni dünyalar size getireceğim” (s.7) gibi dizeler kurmayacağına da inanıyoruz.

Acı Türkücü'deki şiirler, güncel bir yaşamın ölçülü bir duyarlılıkla, yeni bir söyleyişle ortaya konulmuş ürünleridir.

Hüseyin Haydar, *Acı Türkücü*, Şiirler, Ödül Alan Kitaplar Yayınevi Yayını, İstanbul 1981.

ŞİİR ve ÖMÜR

MUZAFFER HACIHASANOĞLU

İlk kitabından bu yana şiirini yeni denemeler de yaparak geliştiriyor Ali Cengizkan. “Yazın kuşuyum” diyor, belirtiyor, yazına, özellikle şiire bağlılığını. Uçamayan kuşu kuştan saymayacağımıza göre yaşam yazmakla anlam kazanıyor ozanımızca; yazmanın yolu ise, terden, mürekkepten geçiyor.

Çocuk Ömrümüz düzyazı bir önsözle başlıyor, kitabın sonuna doğru düzyazı-şiirler görülüyor yeniden. Yabancı ozanlar da bizim ozanlarımız da zaman zaman düzyazı-şiiri denemişlerdir.

Kitabını üç bölüme ayırmış Ali Cengizkan, bir de ek bölüm koymuş. Bölümlerin başlarında iki dizelik sunular var. Birinci bölümün başındaki dizeler ozanın şiir anlayışını ortaya koymaktadır: “Neye yarar şiir, bir yanıt değilse/Neye yarar düşün, savunulmuyorsa”

C. Atuf Kansu'ya adadığı “Yaşamak Gibi” adlı şiirinde küçük şeyleri sevmekten söz ediyor; küçük sandığımız şeylerdir bize yaşamı sevdiren, büyük şeyleri doğuran. “Küçük şeyleri sevmeliyim,/Dedem Ceyhun öğütledi” Ceyhun Atuf Kansu küçük olaylardan, küçük şeylerden büyük şiirler çıkaran bir ozandı. Onun öğütlediği yolu deniyor Ali Cengizkan

Bir eli, bir ana elini anlatıyor ozan: “Sarı ve beyazdı anamın eli,/Esmer değildi seninki gibi./Güçlü, ve daim bereketli/Varsa yoksa bir hanımeli.”

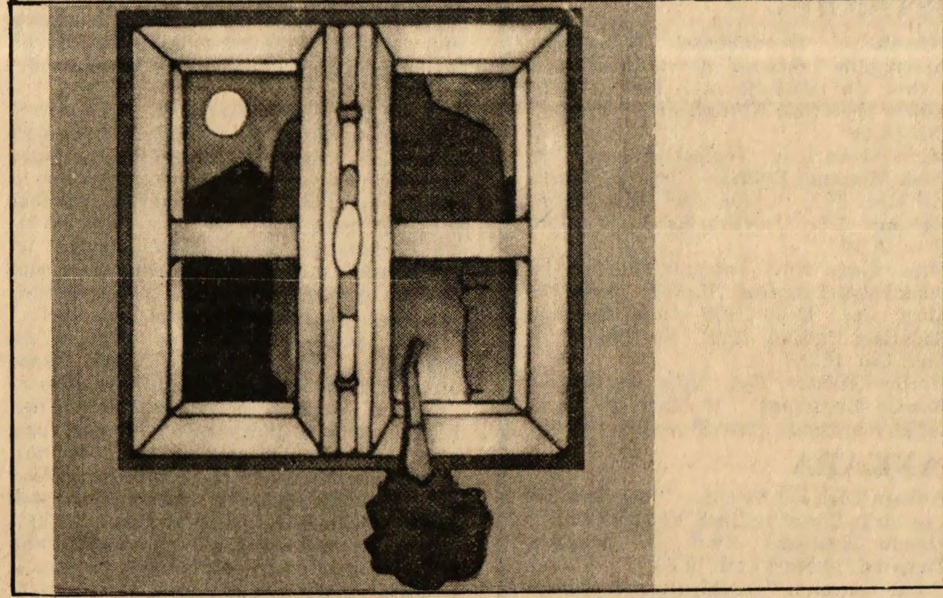
Sevince insan geceyi gündüzü karıştırır; uyku durak diynek kalmaz: “Yatsam her saat erkendi, kalksam geç,/Bir kızı sevmek buydu işte, üzgün ve güleç”

(Güzel insanlar boşluğa birşeyler ekler) diyor Ali Cengizkan; güzel insanlar derken her yönüyle güzel olan insanları amaçlıyor olmalı.

“İkicikler” de sözcüklerle oynuyor Ali Cengizkan.

Çocuk Ömrümüz demiş kitabına; Tahir Abacı da öyküler toplamına **Gelin Ömrümüz** demişti. Çocuk da güzeldir - Bütün yavrular gibi-, gelin de... Belki Ali Cengizkan da yaşama sevgiyi belirtiyor bu adla. Şiirleri gün geçtikçe daha yoğunlaşıyor, daha yeni sesler kazanıyor.

Çocuk Ömrümüz, Ali Cengizkan, Dayanışma Yayınları, 1982

“Milli Eğitim Sistemimizde Köklü Reform”

FAİK AKÇAY

Eğitim, bir toplumdaki kurumların karşılıklı etkileşimlerini sağlayan, değişim sürecini uzatıp kısaltan, özel bir önem taşır. Böylesine bir toplumsal işlevi olan eğitimin düzeltilmesi, bir toplumun geleceğe yönelik amaçlarının biçimlendirilmesinde, ilk ele alacak konular arasına girer.

Bugün, eğitimi çağdaşlaştıracak yeterli çabalar yok. Kalıcı, bilimsel, uygar dünyanın gereksinimlerine uygun bir eğitim planlaması oturtamıyoruz. Bunun acı sonuçlarını, bugün olduğu gibi, gelecekte de göreceğimiz, açıktır.

“Milli Eğitim Sistemimizde Köklü Reform”, Emekli Öğretmen Ekmel İzdem'in 7. yapıtı. Ekmel İzdem, 41 yıl, İlköğretim, Ortaöğretim kurumlarında, öğretmenlik, yöneticilik yapmış, Milli Eğitim Bakanlığı'nın merkez kuruluşlarında görev almış, bıkmadan, yorulmadan eğitim sorunlarına kafa yormuş biridir.

41 yıllık meslek yaşamının izlenimleri sonucu elde ettiği deneyimleri, özlü bir yapıt durumuna getirmeye çalışmış sayın İzdem. Olaylara bakış açısı, yaklaşımı, toplumsal bir içerik taşıyor. İnsan sevgisi, çağdaş uygarlık düzeyine ayak uydurabilme tutkusu, bürokratik engeller içinde günyüzüne çıkardığı nitelikleri arasında.

Milli Eğitim Sistemimizde Köklü Reform yapıtının içeriği, adıyla ortaya atılan savı, eksiksiz olarak ortaya koyabilecek düzeyde değil. Yapıtta, teorik bilgiden çok, yaşanan olayların izlenimleri sergilenmiş durumda. Bilimsel, teorik yaklaşımların tam özümsenmemiş olması, çok değerli büyük çabaların, yanılgı payı en aza inmiş öneriler getirebilmesini önlüyor.

Ekmel İzdem, eğitim sorunlarını izlemiş, kendini yenilemeye çalışmış çok az sayıdaki değerlerimiz arasındadır. Yapıtına, eğitim sorunlarını dile getiren, ilginç alıntılardan örneklerle, ayrı bir güzellik katmaya çalışmış.

Düzenleme eksiklikleri, yazım yanlışlıkları, getirilen bazı eleştirilerin yüzeysel kalması bir yana bırakılırsa; gerçekten, özgün, tartışılması, okunması, üzerinde düşünülmesi gereken bir yapıt ortaya koymuş Ekmel İzdem.

Yazarın ortaya koyduğu ilginç gözlemler, toplumumuzun düzeyi, daha doğrusu, insanlarımızın türlü engellerle zorlanarak gelişme, ilerleme yolları tıkanarak oyalandırıldıkları bilinçlenme düzeyini yansıtacak ilginç yapıtlardan birini oluşturmuştur. Bu gözlemler, konu üzerine eğilecekler için, güzel bir kaynaktır.

Milli Eğitim Sistemimizde Köklü Reform, Ekmel İZDEM, kendi yayını, İstanbul, 1980, 96 sayfa: 100 TL.

YAŞAM İÇİN ŞİİR

ZEYYAT SELİMOĞLU

“SEÇKİ” diye adlandırıldığına göre, içinde seçilmiş şiirler yer alıyor. İşte ikinci sayısı şu sırada önümde duruyor. Önce, kapaktaki resim ve düzenleme üzerinde durulmalı. İsa Çelik'in bir çalışması. Güvercinler birbirinin ardısıra havalanmışlar, uçuş hâlindeler. “Paloma Bianca- Beyaz Güvercin” adlı bir şarkıyı da anımsatan barış güvercinleri. Barış, aydınlık, sevgi, uyum çağrışımı güvercinler. Herşeyden önce de şiiri sevmiş, şiir ile bütünleşmeyi derdedinmiş güvercinler. İsa ÇELİK'in güvercinleri şiire koşuyor.

SEÇKİ'nin iki özelliği var. Birincisi, çok kaliteli bir kâğıda basılmış olması, ikincisi de, çevrilen sayfalar hâlinde değil, açılır kapanır sayfalar hâlinde sunulmuş olması. Seçilmiş şiirlerin yanısıra “şiir üzerine ” kısa düzyazılara da yer veriliyor. Afşar Timuçin Aragon için yazmış, Yahya Kebir de “Christopher Caudwell'da şiirin doğuşu” üzerine.

SEÇKİ'de şiir üzerine yabancı şairlerden özdeyişler de var. Bunları Asım Bezirci çevirmiş. Henri Pichette az mı güzel söylemiş: “Şiir alışılmışa, kalıplaşmışa bir yaylım ateştir.”

Bu sayıda, yanlış saymadımsa, telif çeviri onaltı şiir yeralmış. Hepsini teker teker ele almak olanağı yok. Ama hepsinden de güzel sesler geliyor. Örneğin ikinci sayfayı ele alırsak, beş şairi bir arada görüyoruz. Ataol Behramoğlu kızına sesleniyor: “Bütün insanları dostun bil, kardeşin bil kızım, sevincin ürünüdür insan, nefretin değil kızım.” Behçet Aysan, “FORSA”yı şöyle dile getiriyor: “gurbeti hançer yapıp gezinir kendi zincirine vurgun forsa.” Oktay Akıncı, “Cansuyu”nda “Bir çiçeği kurşuna dizdiler, boynu düşerken ağlıyordu çocuklar” diyor. “Uzakta Kalan” da Tuğrul Tanyol'un sesi: “Elveda gençliğim, dargın değilim sana - bu rezil, bu kirli, bu acımasız dünyada - içimde bir sen tertemiz kaldın.” Arif Damar, “AY” da şöyle diyor: “Elişi kâğıtları ne güzeldir çocukların elinde, çocuklar ne güzel bak.”

Bu, titizlik, şiir sevgisi ve maddi bir karşılık beklemeyen özverili çalışma ürünü dergide bir yanlış gözüme çarptı. Derginin en sonunda, Bertolt Brecht'in adı, yanlışlıkla B. Ertolt Brecht diye dizilmiş. Düzeltmenin gözünden kaçmış olsa gerek.

“Yaşam için ŞİİR” genç bir dergi. Ne demişti bir yabancı? “Gençlik bir kalitedir” demişti.

alacak sanıyor. Hayır. Öykü, kitaba adını veren, ama konsolos kapısına bırakılmayan ölüyle düğümleniyor. Yapı işçisi Yusuf, biriktirimlerini, su geçirmez kâğıtlara sararak bedeninde taşıyor. Bu yüzden bin güçlükle biriktirdiği on bin markını yitiriyor. Polis arıyor tarıyor bulamıyor. Arkadaşları arıyor tarıyor... Musa'nın, Kasım'ın çabalarıyla para bulunduğunda, Yusufcağız tasadan ölmüş oluyor.

Soğumuş bedeni ortalıkta kalakalıyor. İşçiler birbirlerine soruyorlar: “Ne olacak bu ölü?” Anlatıcı Kasım: “Götürün konsolos kapısına bırakın!” diyor.

Yayımlanmış kitaplardaki kusurları tartışmanın yararı dolaylıdır. Önemli olan, bu akıntının içinde yuvarlananların yazmaya başlamasıdır. Başlamak bitirmenin yarısı.. Kusurlarını da düzeltecekler. Yeni gelecek işçi kökenli yazarlar daha az kusurlu olacak.

Kusur...

Hepimizin yazdıklarımızda kusurlar var. En büyük öykücümüzün, romancımızın kusurlarını düşünün. Ben olsam öyküyü Sivas'tan başlatmaz, Almanya'dan alırdım. Yusuf'un çevresinde örerdim onu. Yusuf'u suçlama yoluna da gitmezdim. Onun yüzyıllardan sürüp gelen bilgisizliğine, parayı bankada saklayacak yerde belinde gezdirme “cahilliği”ne de doyamazdım. Alman bankalarında bizim işçilerin 15 milyar marktan fazla biriktirimi yatıyor bugün. Onları yıllardır dolandıran açıkgöz şirketleri de yok sayalım. Bitiyor mu sorunlar? Böyle düşünürdüm. Kötü olan, acı olan, bunca insanın kendi yurdunda çalışmak varken uzak yabanlarda çalışmasıdır. Bunca çocuk yaban okullarında, iki arada bir derede çarçurdur bugün. Dayı yanında, teyze hala yanında, sevgisiz, solgundur.. İçerdekilerin de sorunları gelip aynı köke takılıyor. Aileler dağılmış, eşler birbirinden kopmuş. En güçlüleri seçilip alınan genç işçiler yaşlanmış, yıpranmış,. atılma derecesine gelmiştir. Kimdir bunları yurttan iten, yollayan? Kimdir çekip getiren, suyunu sıkıp çıkardıktan sonra boşalmış limon gibi çöpe atan? Yazarlar toplumlara yol gösterecekse nasıl gösterecek? Sanat insanların önüne ışık serpecekse nasıl serpecek?

Mehmet Yıldız'la epey yazıştık, ama yüzyüze gelmedik daha. Bunları yüzyüze konuşma fırsatımız olmadı. Olsaydı da sonuç değişmezdi belki. Dediklerimi kendim tam bütün yapabiliyor muyum acaba? Aklın çoksa kendin kullan demezler mi insana?

Gene de şu anda yaptığımı doğru buluyor kafam. Toplum sorunlarımızı inceleyelim, bunları işleyen yapıtlar ortaya koyalım. Sonra da birbirimizi sevgiyle eleştirelim. Böylece daha güçlü olsun yapıtlarımız.

Konsolos Kapısına Bırakılan Ölü, Mehmet Yıldız Öyküler, Yeditepe Yayınları, 1982, 120 sayfa, 200 Lira.

SANAT ÇİZELGESİ

DEVLET TİYATROLARI

İSTANBUL

"GILGAMEŞ" (Orhan Asena) /AKM Büyük Salon /13 Mart Pz. 14.00 ve 18 Mart Cm: 20.30
"İKİ EFENDİNİN UŞAĞI" /AKM Büyük Salon/13 Mart Pz: 18.30
"KIRMIZI PABUÇLAR"AKM Oda Tiy. /13 Mart Pz: 11:"
"RİTA"/AKM Oda Tiy. /13 Mart Pz: 15.00, 15 Mart Sl. ve 16 Mart Çarş: 18.30

ANKARA

"AYAKTA DURMAK İSTİYORUM" /Küçük Tiy. /18 Mart Cm.
"CİN OYUNU"/ Oda Tiy. /13 Mart Pz: ve 18 Mart Cm.
"DAHA DÜN GİBİ"/ Altındağ Tiy./Sl, Çrş, Prş, Cm.
"İMPARATORUN İKİ OĞLU"/ Küçük Tiy. /15,16,17 Mart günleri.
"ÖNEMLİ ADAM"/ Yeni Sahne/Ptsi. hariç her gece: 20.00
"YA DEVLET BAŞA- YA KUZGUN LEŞE"/ Büyük Tiy./Sl, Cm. ve Pz.

İZMİR

"FAZİLET ECZANESİ"/ İzmir Dev. Tiy./ Sl, Çrş.
"ŞAMPİYONLAR"/ İzmir Dev. Tiy. /Ctsi, Pz.

ADANA

"AYAKTA DURMAK İSTİYORUM" Adana Dev. Tiy./Sl, Ctsi, Pz.
"İLKBAHARDA İNTİHAR YASAK" /Adana Dev. Tiy./Çrş, Prş, Cum.

BURSA

"KÖŞE KAPMACA"/ A. Vefik Paşa Tiy./Ctsi ve Pz.
"SARI NACİYE"/ A. Vefik Paşa Tiy. /Sl, Çrş, Prş, Cm.

ELAZIĞ

"GÖRÜŞME-KUTLAMA- ÇAĞIRI"/ Elazığ Tiy./Sl, Çrş, Prş, Cm.

ANTALYA

"GÖLGE USTASI"/ Antalya Tiy./ Ptsi. hariç her gün

BOLU

"ROSMERSHOLM"/ Bolu Tiy./ Çrş, Prş.

ÇANAKKALE

"KÖŞE KAPMACA"/ Çanakkale Tiy. /18 Mart Cum.

KAYSERİ

"KÖKLERDEKİ KURTLAR"/ Kayseri Tiy./Ctsi, Pz.

ERDEK

"KÖŞE KAPMACA" /Erdek Tiy. /16 Mart Çrş.

ŞEHİR TİYATROLARI

"AVANAK" (George Feydeau)/ Tepebaşı Ş. Tiy. /Cm: 21.00, Ctsi, Pz: 15.30 -
"KELAYNAKLAR" (Bilgesu Eranüs) / E. Fosforoğlu Tiy. / Cm, Ctsi: 18.30
"MARADONA" / Nejat Uygur Tiy. / Ptsi. Hariç her gece: 21.00 Ctsi, Pz: 16.00 - 21.00
"NEMO BANKASI" (L. Verneuil) / Hodri Meydan Kül. / Ctsi: 15.00 - 18.00, Pz: 13.00, Çrş: 19.00
"NASREDDİN HOCA VE EŞEĞİ" (Z. Diper) / Bizim Tiy. (Üsküdar Sunar Tiy.) / Çrş: 14.30 Ctsi, Pz: 11.00
"ÖLÜMÜ YAŞAMAK" (Orhan Asena) / Kent Oyuncuları/ Cm:21.30, Ctsi: 14.30
"ÜÇ OYUN" / Rockaby (Samuel Beclutt), Pencereler (Turgay Kantürk), Trajedi Değil, (Lutzarthenov), / Yeni Oyuncular) Dostlar Tiy. / Her Pz: 18.30 Türk-Alman Kültür Enstitüleri ortak yapımı.

ANKARA

"AYININ FENDİ AVCIYI YENDİ" (Çocuk Oyunu) /AST/Ctsi, Pz: 13.00
"BANKER TANKER"/ Ankara Halk Tiy. /Sl, Prş:20.45, Çrş: 18.30
"BREMEN MIZIKACILARI" (Çocuk Oyunu) / Ankara Halk Tiy. / Çrş, Ctsi, Pz: 10.30
"DEVE DİKENİ"/ Ankara Komedi Sahnesi / Ctsi: 16.30, Pz: 18.45
"LOREL HARDY" (Çocuk Oyunu)/ Ankara Komedi Sahnesi / Ctsi: 10.30, Pz: 12.00
"BİR FİLİZ VARDI"/ Ankara Halk Tiy. /Cm, Pz: 18.30, Ctsi: 18.30- 20.45
"RESİMLİ OSMANLI TARİHİ"/ AST/ Cm:20,00, Ctsi: 15.30 - 18.45
"YAZ MİSAFİRLERİ"/ AST/Sl, Çrş, Prş: 20.00, Pz: 15.30 - 18.15

İZMİR

"PALYAÇO" (Müjdat Gezen) / Meydan Oyuncuları Tiy.) /Hatay Sineması Salonu /Ctsi. ve Pz: 12.15

SERGİLER

İSTANBUL

AKM: **Bedri Baykan**, resim (8-22 Mart)
Akbank Osmanbey Sanat Galerisi **Aynur Ödemiş**, resim (8-25 Mart)
Akbank Bahariye Sanat Galerisi **Erol Ulubelen**, markötri (1-25 Mart)
Akbank Nişantaşı Sanat Galerisi:**M. Kemal Gözen**, resim (2-24 Mart)
Akbank Bebek Sanat Galerisi: **Odak Karikatür Grubu**, karikatür (4—18 Mart)
Akbank Etiler Sanat Galerisi: **Bahattin Bozdoğan**, resim (10—31 Mart)
Baraz Galeri: **Tülin Onat**, resim (Mart ayı)
Bedri Rahmi Eyüboğlu Atl. Sanatçıları: **Sanayi-i Nefise Mektebi'nin100. Kuruluş Yıldönümü nedeniyle, Karma Sergi** (5—19 Mart)
Caddebostan Sanat Galerisi: **Birleşik resim (H. Arpacıoğlu, O. Yazıcı, İ. Erfındık, C. Tandoğdu, T. Artemel, İ. Doğan, E. Bulut)** 16 Mart'a kadar
Cumalı Sanat Galerisi: (Moda) **10. Yıl Kutlama ve Karma Resim** (19 Mart'a kadar)
Dev. Güzel Sanatlar Galerisi: **Coşkun Çayhan**, resim (14 Mart'a kadar)
Dev. Güzel Sanatlar Galerisi: **Söbütay Özer**, resim-Oya Kınıllı, desen (15-30 Mart)
Eller Sanat Galerisi: **Birim Bozok- Türkan Rado**, resim, **M. Pesen- S.S. Tekcan**, özgün baskı, **Prof. Tamer Başoğlu**, heykel samlar (karma resim) 16-30 Mart 6) **Sanat Eğitim Kursu Büyükler Resim Sergisi** (16-30 Mart). 7) **Yeşilay Cemiyeti**, afiş (16- 30 Mart)
Dost Sanat Ortamı: **Suha Özkan** (Makrofotoğrafi) 7-26 Mart
Evrensel Galeri: **Mustafa Ayaz**, resim (20 Mart'a kadar)
İş Sanat Galerisi: **Ertuğrul Oğuz Fırat**, resim (21 Mart'a kadar)
İngiliz Kültür Derneği: **Ian Berry**, fotoğraf (10-22 Mart)
Leonardo Sanat Galerisi: **Habib Aydoğdu**, resim (7-30 Mart)
Pedil Sanat Galerisi: **Karma resim (Z. Büyükişleyen, Z. Gençaydın, M. Ayaz, N. Akoral, V. Günay, Y. Gökçebağ, H. Aydoğdu. İ. Altınok)** 15 Mart'a kadar.
Sanat Kurumu: **Leyla Doğan**, resim (11-15) Mart)
Sanat Kurumu:"**Koleksiyonlardan Seçmeler**" konulu karma resim (14-30 Mart)
Turkuvaz Sanat Galerisi: **Habib Gerez**, resim (4—17 Mart)
Vakko Sanat Galerisi: **Jale Erden**, resim (31 Mart'a kadar)

İZMİR

Akbank Konak Sanat Galerisi: **Osman Tümgüç** dağlama (24 Mart'a kadar)
Füzen Sanat Galerisi: **İsmet Birsel**, resim (20 Mart'a kadar)
İş Sanat Galerisi: **Zeynep Yaz**, resim (25 Mart'a kadar)
Resim ve Heykel Müzesi: **Hayati Misman**, Grafik (14 Mart'a kadar)
Vakko Sanat Galerisi: **Şakir Eczacıbaşı**, fotoğraf (1-31 Mart)

ADANA

Basın Sanat Galerisi: **Naim Uludoğan**, resim (4-31 Mart)

KONSERLER - RESİTALLER

İSTANBUL

"**Fantastik** " (H. Schmidt) /AKM Büyük Salon/ İst. Devlet Operası / 16 Mart Çrş: 18.30
Giselle Herbert (Arp Resitali)/ AKM Konser Salonu/17 Mart Prş.
İst. Devlet Senfoni Ork. Konseri/ Şef: Fairbairn, Solist: Hülya Saydam / AKM Konser Salonu / 12 Mart Ctsi: 11.00
"**La Boheme**" (H. Puccini) / AKM Büyük Salon / İst. Devlet Operası / 16 Mart Sl. 20.00
Mim. Sinan Ünv. Toplantı Salonu: **Çağdaş Türk ve Batı Klavsen Müziğinden örnekler**/ Solist: L. Pınar / 16 Mart Çrş: 18.00
Pierre Lamiau (Klasik Gitar Konseri) /AKM Konser Salonu / 18 Mart cm: 19.00
"**Romeo ile Juliette**' (CH. Gounod) /AKM Büyük Salon / İst. Devlet Operası / 12 Mart Ctsi: 15.30 ve 17 Mart Prş: 20.00
Rumyana Majdrakova- Peter Petrov/ Şan Resitali/ Piyano: Elisabetta di Stefano/ AKM Konser Salonu / 16 Mart Çrş.

ANKARA

Katerina İmbert, Piyano Resitali / Konser Salonu /15 Mart
Konser Salonu: **Konser** / Şef:**Klaus Bernbacher**, Solist: **Gülsün Onay** (Piyano) /12 Mart Ctsi: 11.00

TÜRKİYE'DE İLK SANAT DERGİSİ

Felsefe-i sanat Mukaddime

(Geçen sayıdan devam)

Fransa Akademi azalarından feylozof, tarih bilen münekkid Ten'in Paris Güzel Sanatlar Mektebinde verdiği derslerden alıntı yaparak yazmak istediğimiz "Sanat Felsefesi", Ten'in dediği gibi bütün ayrıntısıyla kaleme alınacak olsa on büyük cildi oluşturur. Okuyucuyu yormamak için pek genel nazariyeleri kırparak iki cilde sıkıştırılmış olan bu eseri, harfiyyen tercüme etmek dahi pek kısa birşey olmayacağı gibi, böyle ayda bir kere yayınlanan gazetede tefrika suretiyle yayınlayıp tamamlanmasını başarmak da seneleri alır. Bundan dolayı biz de mümkün olduğu kadar ayrıntılardan kaçınarak genel bir fikir vermeye gayret edeceğiz.

Bununla beraber pek kısa birşey yapabileceğimizden de ümitvar değiliz.

Yalnız şurasını söyleyelim de bulunsun: Fransızcadaki "art" kelimesini sanat diye tercüme edersek "métier" kelimesiyle karışıyor. Çünkü biz sanatkâr dediğimiz zaman kunduracı, marangoz gibi zanaatkâr takımını da bu guruba dahil ediyoruz. Halbuki bunlar "métier" kelimesine dahildir, esnaftır. "Art" kelimesi sanat, "boaux-ar" karşılığı da Güzel Sanatlar olduğundan, makalemizdeki bu kelimeler bu şekilde telakki edilmelidir.

Ten, şöyle başlıyor:

Konumuzu en önemli noktalara yöneltceğiz.

İnsanların vücuda getirdikleri eserler arasında Güzel Sanatlar en ârızî (sonradan hasıl olmuş) olanıdır. Güzel Sanatlar kaidesiz ve muhakemesiz tesadüften, vukuattan, ansızın meydana gelen hadiselerden, keyfinin istediği şekilde doğmuştur zannı, fikre pek uygun gelir. Hakikaten her sanatkârın meydana getirdiği eser, kendi hususî, şahsî hayalinden ibarettir. Halkın o eser hakkındaki takdirleri, zevkine uygun bulduklarındandır. Bunların her ikisinin de daima değişmesi mümkündür. Sanatkârın icâdı, halkın o esere sevgisi, hepsi kendi secimleridir. Ve daima da hercaî meşrebdir (kararsız yaratılışlıdır). Eser rüzgâr gibi serbesttir. Bir dalda durmaz. Bununla beraber yine esen rüzgâr gibi sabit ve hakikati araştıran bazı kurallara dahi bağlıdır ki o kuralları bilmek, faydasız değildir.

Birinci Kısım
Birinci Fasıl
Güzel Sanatların Yaradılışı

Her mesleğin öğrenimine esasından başlamak gerektiği için Mösyö Ten dahi kitabına sanat tarihinden ve bilhassa resim tarihine İtalya'dan başlıyor. Fikir ve usûl hakkında da öncelikle şöyle açıklama veriyor.

(1)

Maksada girmeden önce şunu bilmek gerekir ki hiçbir eser ayrı ayrı tek başına sanatkârâne olarak düşünülemez. O halde meziyetini takdir için bütününü incelemek mecburiyetindeyiz.

İlk adım pek zor değildir. Bir eser, ister bir tablo, ister korkunç bir tiyatro eseri, isterse bir heykel, her ne olursa olsun bütünluk aramak, yani sanatkârın vücuda getirdiği o eseri baştanbaşa gözönüne almak gerekir. Herkes bilir ki bir sanatkârın bütün eserleri arasında bir yakınlık mevcuddur. Bir babanın kızları gibi birbirlerini andırırlar. Aralarında pek göze çarpar bir benzerlik vardır. Her sanatkârın kendine mahsus bir tarzı bulunur. O tarz her eserde açıkça gözükür. Eğer bir ressam ise kendine mahsus rengi vardır. Ya parlak yahut donuktur. Tablosuna seçtiği esaslı çehreler ya asil veya avam sınıfındandır. Bu şahıslara verdiği şekil, bu şahıslardan teşkil ettiği işlerinin görünen en özlü, kuvvetli kısmının tümü, fırçaların darbesi, seçtiği model,renkler, hep kendine hastır. Eğer sanatkârımız bir yazar ise, eserinde tasvir ettiği şahıslar ya çabuk kızan veyahut ağır tavırlıdır. Hikayesinin planı ya pek düzensiz anlatılan hadiselerden meydana gelmiştir veyahut pek sadedir. Yazış tarzı ya facia veyahut güldürüdür. Olayın geçtiği tarih, ifade, hatta kullandığı kelimeler kendine mahsustur. Bu o derece muhakkaktır ki biraz tanınmış bir sanatkârın imzasız bir eseri bu işleri anlayan birine gösterilse, eserin sahibinin kim olduğunu tanımakta asla güçlük çekmez, hatta bu işleri derinlemesine bilen bir kişiyse, sanatkârın bu eseri hayatının hangi devresinde yarattığını bile keşfeder. İşte eserin incelenmesine hizmet eden birinci bütünlük bu noktadır.

Sürecek

TELEVİZYON

Kimler geldi, kimler geçti

19.00
"ÇİL HOROZ"(Oktay Rıfat) / Harbiye Ş. Tiy. /Çrş, Prş: 21.00, Pz:15.30 - 19.00
"DÜN NEREDEYDİNİZ" (Necati Cumalı) /Harbiye Ş. Tiy. /Cm: 21.00 , Ctsi. 15.30 -19.00
"İKİ KOVA SU" (Çocuk Oyunu) /Fatih Ş. Tiy./Çrş: 14.30, Ctsi: 11.00
"KRALIN KISRAĞI" (Jean Conolle)/ Üsküdar Ş. Tiy. /Cm: 21.00, Ctsi: 15.30 - 19.00
"MÜRAİ" (Molier) /Üsküdar Ş. Tiy. /Çrş, Prş: 21.00, Pz: 15.30-19.00
"SEN SEN MİSİN" (N. Howard) /Kadıköy Ş. Tiy. /Ctsi: 21.00, Pz: 15.30 - 19.00
"YAĞMURCU" / Fatih Ş. Tiy. / Cm: 21.00, Ctsi: 15.30 - 19.00

ÖZEL TİYATROLAR

İSTANBUL

"ALMAN GELİN" (Lale Oraloğlu) / (Oraloğlu Tiy.) Küçük Sahne /Pz, Ptsi, Sl. Çrş: 21.15, Çrş: 15.30 Pz: 15.30 - 18.30
"ALTIN KARPUZ" /Nokta-Virgül Tiy. /Sl, Prş, Cm:21.15, Çrş, Ctsi: 15.30 - 21.15, Pz: 15.30 - 18.30
"AMAN AMAN - ELELE KIZ OĞLAN" (Çocuk Oyunu) /Hodri Mey. Kül. Merkezi / Çrş, Ctsi: Pz: 11.00
"ANNA'NIN 7 ANA GÜNAHI" (Bertolt Brecht) / (Ortaoyuncuları) Küçük Sahne / Prş. Cm: 19.00 Ctsi: 16.00 - 19.00
"AŞKIN GÖZÜNE GÖZLÜK" (Ferhan Şensoy) / Tuncay Özinel Tiy. / Ptsi. hariç her gece: 21.15, Ctsi: 15.30 - 19.00
"BABALAR VE OĞULLAR" (Turgenyev) /Kent oyuncuları/Pz:14.30 - 17.00
"BİT YENİĞİ Mİ" (A. Erbulak) / (A. Erbulak-E. Günaydın Tiy.) / Taksim Venüs Tiy. /Sl, Çrş, Prş, Cm: 21.15, Ctsi: 18.30, Pz: 15.00
"DELİLER BOŞANDI " (Aziz Nesin) /A. Poyrazoğlu- K. Abay Tiy. /Ptsi. hariç her gece: 21.30, Ctsi: Pz: 19.30, Çrş: 18.30 (Kenter Tiy.)
"DEVENİN BAŞI" (George F.) / T. Gelenbe Tiy. /Ptsi. hariç her gece:21.15 Çrş, Ctsi: 15.30, Pz: 18.00
"DULLAR PANSİYONU"/ Bakırköy Bülent Kayabaş-Ercan Yazgan Tiy. /Sl. Prş, Cm: 21.15; Çrş, Ctsi: 15.30 - 21.15, Pz: 15.30 - 18.30
"ELİFBE'DEN ALFABE'YE" /(İdil Abla Çocuk Tiy. Oyuncuları) /Bakırköy Bülent Kayabaş- Ercan Yazgan Tiy. /Ctsi. ve Pz: 12.00
"GEL KULAĞINA SÖYLEYEYİM" (Enis Fosforoğlu) / E. Fosforoğlu Tiy. / Çrş: 15.30, Ctsi: 15.30 Pz: 15.30
"HAYIRDIR İNŞALLAH" (T. Aşkıner) /N. Serezli - T. Aşkıner Tiy.) / Taksim Venüs Tiy. /Ptsi: 21.30, Çrş, Prş, Cm: 19.00Pz: 18. 30 - 21.15
"İNSANLIĞIN LÜZUMU YOK"/Devekuşu Kaberre Tiy. /Çrş. hariç her gece: 2100 Ctsi, Pz: 18.00
"KALDIRIM SERÇESİ" (Başar Sabuncu / (G. Su.ruri - E. Cezzar Tiy.) /Hodri Meydan Kül. /Prş, Cm, Pz: 21:30, Cm: 18.00, Ctsi: 20.15, Pz: 16.00
"KELEBEKLER ÖZGÜRDÜR" (H. Dormen) /Yeditepe Oyuncuları / (Kadıköy Halk Eğitim Mer.) / Ptsi, Sl, Çrş, Prş: 20.30, Çrş: 16.00
"KÜÇÜK SEVİNÇLER BULMALIYIM" (I. Özgentürk) / E. Fosforoğlu Tiy. /Sl, Çrş, Perş: 18.30, Pz: 13.
"KIRKINDAN SONRA"/ G. Ülkü - G. Özcan Tiy. / Ptsi. hariç her gece: 21.00 Ctsi, Pz: 16.00

(17 Mart'a kadar)
Fransız Kültür Merkezi: **(İFSAK) Fotoğraf** (19 Mart'a kadar)
Franz Schubert, Fotoğraf/ İst. Dev. Konservatuarı 15 Mart'a kadar
Galatasaray, Kazım Taşkent Sanat Galerisi I: **Cengiz Demirmencioğlu** (Eşarp Deseni Araştırmaları), **Haluk Arı - Neriman Temizyürek** (Türk Evleri) 10-23- Mart
Galatasaray, Kazım Taşkent Sanat Galerisi II: **E. Mes'ut Önce** (Hayatta olmayan ressamların tablo koleksiyonu) 7-26 Mart
Harbiye Garanti Bank. Sanat Galerisi **Oya Katoğlu - Turgut Zaim**, resim (5-31 Mart)
Lebriz Sanat Galerisi: **Gülay Sevsevil**, resim (18 Mart- 5 Nisan)
Maçka Sanat Galerisi: **Karma Sergi (A. Aksoy, M. Atâ , Ş. Aysan, S. Berkel, A. Çoker, N. Erdok, Komet, E. İnan , Ö.Kabaş, Y. Taktak, U. Varlık)** 8 Mart- 2 Nisan
Marmara Ünv. Güzel Sanatlar Y. O.: **Graz Akademik Basımevinin "Eski Minyatürlü Elyazmaları ve Baskıları, Tıpkıbasımları"** Sergisi (14-25 Mart)
Mim. Sinan Ünv.: **Avusturyalı Ağaçbaskı sanatçıları sergisi** (24 Mart'a kadar)
Mim. Sinan Ünv. Osman Hamdi Salonu: **100. Yılda Akademi Hocaları Sergisi** (3-22 Mart)
M.S.Ü. Mimarlık Fak. Resim Bl. ve Konservatuar Holleri: **100. Yılda öğrenci çalışmaları sergisi** (3-22 Mart)
Pangaltı Sanat Galerisi: **Karma Sergi** (N. İyem, Balaban, N. Günsür, G. Gümüş, Y. Bursa) 14 Mart'a kadar.
Resim Heykel Müzesi (ön salon):**100. Yılda Türk Resim ve Heykel Sanatı Sergisi** (4-23 Mart)
Resim ve Heykel Müzesi (orta salon): **Osman Hamdi ve Sanayi-i Nefise Mektebi Sergisi** (4—23 Mart)
Sereman Sanat Galerisi: **Osman Hamdi'ye Akademiden Merhaba...** (Mart ayı)
Süha Öztartar Sanat Galerisi: **Balaban** (resim) 8-26 Mart
Taksim Sanat Galerisi: **Ayşe Özel-Güler Haşimoğlu**, resim (18 Mart'a kadar)
Tanak Sanat Galerisi:**Muzaffer Akyol**, resim (19 Mart'a kadar)
Tiglat Sanat Galerisi: **Adnan Turani**, resim (15 Mart'a kadar)
Urart Sanat Galerisi: **Hâmit Görele**, resim (24 Mart'a kadar)
Umit Yaşar Sanat Galerisi: **Müfit Çelik**, suluboya resim (19 Mart'a kadar)
Yapı ve Kredi Bank. Osmanbey Sanat Galerisi: **İst. Kapalı Ceza ve Tutukevindeki 15-25 yaş arası tutukluların değişik sanat dallarındaki yapıtlarının tanıtılması** (10 Mart- 28 Mart)
Yapı ve Kredi Bank. Bebek Sanat Galerisi: **Zuhal Köseler (Karaçengel)**, resim (9-25 Mart)
Yazko Sanat Galerisi: **Yener Oruç**'un düzenlediği "Hastaneler" konulu fotoğraf sergisi (17 Mart'a kadar)

ANKARA

Alman Kültür Merkezi: **"Hobi Ressamları"** Lütfü Günay yönetiminde, grup yağlı boya ve pastel çalışmaları (8-30 Mart)
Artizan Galeri: **Zühtü Müridoğlu** (heykel-resim) 4-26 Mart
Dev. Güzel Sanatlar Galerisi: **Aslan Gündaş**, resim (16-30 Mart)
Dev. Güzel Sanatlar Galerisi: 1) **Pul sergisi** (6-15 Mart), 2) **UFACSI 10. Kuruluş yılı sergisi** (karma) 17-31 Mart). 3) **Sefer Öztürk**, keçe (1-15 Mart). 4) **Suna Solakoğlu**, resim) 2-15 Mart). 5) **Akademinin 100. Kuruluş Yıldönümü nedeniyle Ankara'daki Akademili Res-**

Konser Salonu: **Konser**/ Şef: **Rengim Gökmen**, Solit: **Mıkhail Homitzer** (Viyolonsel) / 18 Mart Cm: 20.30

İZMİR

Gianneschichi Operası/ İzmir Devlet Opera Salonu / 14 Mart Ptsi: 20.30
İzmir Dev. Senfoni Ork. Konseri/ Şef: **Yusuf Güler Aksöz**, Solist:**Suna Kan**/Cm: 20.30, Ctsi: 16.00

KONFERANS - AÇIKOTURUM

İSTANBUL

"Goethe'ye Doğabilimsel Çalışmaları Aracılığı ile Yaklaşım" Konulu Konferans / Prof. Dr. Sârâ Sayın / Türk- Alman Kültür Enstitüsü Kütüphanesi / 16 Mart Çrş: 18.00
Mim. Sinan Ünv. Toplantı Salonu: **100 yıllık Mimarlık Eğitimi** / Prof. A. Mutlu (14 Mart Ptsi : 15.00) **100 yıllık Resim Eğitimi**/ Doç. Devrim Erbil (14 Mart Ptsi: 16.00
Mim. Sinan Ünv. Toplantı Salonu: **100 yıllık Heykel Eğitimi**/ Prof. H. Gezer (18 Mart Cm: 15.00) **100 yıllık Süsleme Sanatları Eğitimi**/ Porf. K. Silivrili 18 Mart Cm. 16.00)
Harbiye Kenter Tiy: **"Aile ve Çocuk"** Konulu Konferans / 15 Mart -26 Nisan tarihleri arasında / Her Sl. ve Prş. : 17.00

ANKARA

Ankara Türk Dil Kurumu: **"Mecmu'atü'n - nezair'in Şiirsel ve Dilsel Yönden Önemi"** konulu Konuşma /Prof. Dr. Mustafa Canpolat/12 Mart Ctsi: 15.30
Sanat Kurumu: **" edebiyatımızda Ulusal ve Çağdaş Oluşum"** Konulu Panel / Yön: Jülide Gülizar-/ 12 Mart Ctsi: 14.30
Sanat Kurumu: **"Kültür ve Sanatta Eleştirinin İşlevi"** Konulu Açık Oturum /Yön: Ünsal Piroğlu /16 Mart Çrş: 18.30

SİNEMA GÖSTERİLERİ

İSTANBUL

"Altın Çağ"/Yön: Luis Bunuel, Oy: Gaston Modot, Lya Lys, Max Ernst/ Mim. Sinan Ünv. Sinema-TV Birimi/ 12 Mart Ctsi: 13.00
"Başöğretmen Hofer" / Yön: Peter Lilienthal ,Oy: Andre Watt, Sebastian Bleisch, Kim Parnass/ Türk-Alman Kül. Enst. ve Mim. Sinan Ünv. Sinema - TV Birimi / 15 Mart Sl: 19.00
"Fue Follet"/ Yön: Louis Malle/Fransız Kül. Mer. Sinema Salonu / 15-16 Mart: 20.30
Grete Minde"/ Yön: Heidi Genée / Türk-Alman Kül. Enst. ve Mim. Sinan Ünv. Sinema - TV Birimi / 17 Mart Prş: 16.00
"Herşeyi Görmüş Olacağız" / Yön: Georges Lautner, Oy: Pierre Richard/ Fransız Kül. Mer. Sinema Salonu / 16 Mart Çrş: 18.30
"Kamelyalı Kadının Gerçek Hikâyesi" / Yön: Federico Fellini, Oy: Marcello Mastroianni, Anna Prucnal, Bernice Stegers/ İtalyan Kül. Mer. / 16 Mart Çrş: 16.30-18.45 17 Mart Prş: 20.00
"Pembe Panterin Dönüşü" / Yön: Blake Edwards, Oy: Peter Sellers / AKM Sinema - TV Birimi/ 12 Mart Ctsi: 18.00
"Polis ve Serseri"/ Yön: Georges Lautner, Oy: M. Laforet, J. P. Belmando / Fransız Kül. Mer. / 12 Mart Ctsi: 18.00

SÜHA YİĞİTER

TV'de "Bizlerle birlikte" olunuyor!.. Hem de bir pazartesi akşamı... 3 Ocak'ta, ilki yayınlanan "Sizlerle Birlikte" programında, birbirinden ilginç (!) konular ve konuklar sunuluyor bize...

Siz, programın her hafta yayınlandığına bakıp da, o haftanın güncel konularına, güncel kültürel ve sanatsal etkinliklerine yer verildiğini sanmayın; tam tersine... Aylar, hatta bazen yıllar önce çekilmiş küflü filmlerin raflardan indirilip, tozu bile alınmadan aynen kullanıldığı; çocukluğumuzdan beri tanıdığımız, her şeyini bildiğimiz şarkıcı ve sanatçıların, yarattıkları bir yenilikten ötürü değil, vakit dolsun diye stüdyoya oturtuldukları bu program, neden haftada bir yayınlanır? Hangi güncelliğe yetişmek içindir bu sıklık?

Hadi güncellikten vazgeçtik... Ya konular, konuklar, müzik ve magazin bölümleri arasındaki ustaca (!) geçişler? Ya bohçanın yamalarını bir oya inceliğinde birleştiren o estetik bütünlük? Bütün bunlara, elindeki soru kâğıtlarını büyük bir başarıyla okuyabilen sunucunun ve özellikle stüdyo içi çekimlerde, yapım tekniklerini, kimsenin anlayamayacağı yetkinlikte uygulayabilen yönetmenin katkısını da unutmamak gerek..

Rastgele seçilmiş bir kaç sergi ya da bale-tiyatro görüntüsü ile, TV'deki 'sanat programı' boşluğunu da doldurmaya çalışan; "sanatçı" deyince, genellikle "şarkıcı"dan başka çağrışımı bulunmayan bu dört başı bayındır programda neler yok ki!.. Her biri, ayrı bir yazı konusu olacak denli zengin! Ama biz, ille de ilk programı unutamıyoruz; tadı damağımızda hâlâ... Konular nasıl titizlikle işlenmişti; nasıl da meraklı (!) konular vardı bu ilk programda... Hatırlamaya çalışalım... Örneğin, hepimiz öğrenmeye can atmıyor muyduk, büyük sanatçımız Sibel Egemen'in yorgunluğunu nasıl giderdiğini... İşte gördük... Huzurumuzda, 45 milyonun gözleri önünde dinlenmedi mi? Sağolsun TV'miz, onu dinlendirirken, bizleri de hem eğlendirdi, hem eğitti...

İlkin, radyoculuğumuz hakkında derin ve değerli bilgiler edindik... Öylesine bilgilerdi ki bunlar, hayatta olmayan nice radyocunun, bu mesleğe emek vermiş nice yayıncının kemikleri; hayatta olanların da yürekleri sızım sızım sızladı... Radyolarımızdan "kimlerin gelip, kimlerin geçtiğini" bilemeyen TV'miz, yazık ki bir şeyi daha bilemiyordu; verdiği yanlış ve eksik bilgilerle, hem milyonlarca izleyiciye, hem de fiilen yaptıkları "YAYINCILIK" mesleğine ne denli saygılı olduklarını...

Radyo tarihi üzerine yapılmış bunca bilimsel çalışma ve araştırmalar, sayıları çok azalsa da o günleri yaşayan eski radyocuların birikimleri, hatta bu konuda yapılmış radyo ve TV programları dururken; hâlâ, "kımler geldi, kimler geçti bilemiyoruz ama..." diyebilmek -ayıbı bir yana- nasıl bir aymazlıktır, biz de bunu bilemiyoruz...

İlk radyo müdüründen ilk spikerine, ilk müstahdeminden ilk radyo piyesine varıncaya dek, hakkında hemen her şey bilinen radyolarımız, - TV'cilerin dediği gibi- 1927 yılında değil, 1937 yılından sonra "TÜRKİYE RADYOLARI"na dönüşmüştür. Bundan önceki on yıllık sürede ise, radyo yayınlarını "Telsiz Telefon Türk Anonim Şirketi" adlı özel bir şirket yürütmüştür. Bunlar, radyo kökenli TV yöneticilerinin de çok iyi bildiği gibi, öyle gizli saklı, bulunması güç bilgiler falan değildir. Küçük bir araştırma ile, 1927 yılına ait ilk program kalıplarından birini, ilk naklen yayının aynı yılın temmuz ayında yapıldığını, ilk spikerin Sadullah Ağa olduğunu bulmak hiç de güç değildi. Sesleri ve görüntüleri ile TRT arşivlerinde değerlendirilmeyi bekleyen ilk radyoculardan Eşref Şefik,Ruşen Ferit, Kam, Mesut Cemil, Suat Osmanoğlu ve daha niceleri, öldükleri için mi bilinemiyorlardı? Peki ya hayatta olanlar? Belleklerinde radyo tarihini yaşatan eski spikerlerden Ercüment Bahzat Lav, Emel Gazimihal, eski yayıncılardan Vedat Nedim Tör, Cevdet Kozanoğlu... ve niceleri yok mu varsayılıyordu? Ya Türkiye radyolarının, 56 yılda kaç gün, kaç saat, kaç saniye yayın yaptığının hesaplanması? TV' cilerimiz herhalde yıllar yılı radyoların, günlük, hatta aylık kesintilerle yayını yürüttüklerini de bilemiyorlardı. Gelin görün ki, bütün bunları bilemeyen TV'miz, "büyük inzivalara çekilmiş" büyük ressamlarımızdan Cemil Bey'i, "kuytulardan" bulup çıkarmayı başarabilmişti! Dahası, onca yorgunluğuna ve iş yoğunluğuna karşın, Sibel hanımı ekranlarımıza getirip uzman bir psikiyatrın ellerine bırakarak, sanatımıza büyük bir hizmette daha bulunabilmişti... Böylece yorgun sanatçımız, eski bir TV spikeri de olan psikiyatrın "hünerli tedavisinden sonra, birdenbire kendisini"iyi hissetmiş" ve "bunu bir şarkı söyleyerek" bize kanıtlamıştı. Sanatçımızın böylesine ferahlaması, 45 milyon olarak bizi de ferahlatmadı mı? Midas'ın Kulakları'nı Julio İglesias'a ustaca(!) bağlayan, Kuva-yı Milliye ruhundan kat mülkiyetine atlayan bu programdan yararlanmadık mı? Nankörlük etmeyelim, eğlendirildik de, eğitildik de! Bizlere "kuşak program" diye sunulan; adıyla , sanıyla biçimiyle radyodan alınıp resimlenen, radyo tekniklerini aşamayan bu TV (!) programına onca emek, onca para ve zaman harcayan televizyonumuza, sizlerle birlikte ne demeli?

İnsan sormadan edemiyor; kimler geldi, kimler geçti TRT'den; şimdi kimler geçiyor!..

MART-NİSAN SAYISINDA
Estetik Yazıları:
M.KRAPÇENKO: ESTETİKSEL GÖSTERGENİN NİTELİĞİ
Dil Yazıları:
ROLAND BARTHES'TAN SEÇME METİNLER
ROLAND BARTHES KAYNAKÇASI

ÇÖZÜMLER

ÇİFTE ÇETREFİL

K	Ö	R	Ü	K	L	E	R	C	I	L	I	Z	O	L	M	A
K	■	E	V	L	E	R	İ	N	H	İ	D	D	E	T	İ	N
İ	■	E	V	L	E	R	L	E	S	A	V	A	Ş	I	M	I
Z	■	S	A	V	A	Ş	L	A	R	I	N	Ç	E	T	İ	N
İ	■	E	V	L	E	R	H	E	R	G	Ü	N	Y	O	L	L
A	R	B	İ	Z	İ	D	I	Ş	A	R	I	■	G	İ	T	G
E	T	İ	R	■	E	M	R	E	D	İ	L	E	N	E	K	M
E	Ğ	İ	A	K	Ş	A	M	L	A	R	I	■	A	L	I	N
T	E	R	L	E	R	İ	M	İ	Z	G	E	T	İ	R	E	C
E	K	T	İ	R												

ÇÖZÜM: Körükler cılız olmak
Evlerin hiddetini,
Evlerle savaşımız
Savaşların çetini.

Evler hergün yollar bizi dışarı:
-Git, getir!
Emredilen ekmeği akşamları
Alın terlerimiz getirecektir."
(...)

A) BÖCEK
B) EĞRETİLEME
C) HERRERA
D) ÇERNİŞEVSKİ
E) ELLERİMİZ
F) TIRTIL
G) NIŞADIR
H) ERKİN KORAY
I) CEMAL GÜRSEL
J) ALTAN KARINDAŞ
K) TİROİT
L) İNGİLİZ KEMAL
M) GILLIGIŞ
N) İRREDANTİZM
O) LİED
P) EVVELİ
R) VAIZ
S) LEHİM
T) EA
U) REVÜ

ÇAPRAZ BULMACA

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	A	N	L	A	Y	A	N	T	A	R	İ	H
2	T	A	■	T	A	N	T	A	N	A	■	E
3	T	U	K	■	B	A	■	M	İ	T	İ	R
4	İ	S	A	■	A	Ç	I	L	M	A	■	O
5	L	İ	S	A	N	■	■	A	İ	T	■	D
6	A	K	■	S	T	İ	L	■	Z	■	K	O
7	İ	A	■	■	O	■	■	İ	M	D	A	T
8	L	A	■	A	P	A	M	■	■	A	Y	■
9	H	■	S	E	R	■	A	R	A	N	I	Ş
10	A	Z	A	■	A	R	G	O	■	A	R	A
11	N	■	R	A	K	A	M	■	R	O	M	A
12	■	Ş	A	N	■	Ç	A	M	A	Ş	A	N

SEVİNÇLER BULDUM

YANILMA PAYI

CEMAL SÜREYA

Bu hafta beni sevindiren şeyler oldu. En çok da Le Corbusier.

Le Corbusier yaptığı ışıl ışıl bir sitenin alnacında küçük bir çatlak görünce ne yaparmış, bilir miydiniz? Biraz alçı kullanarak örteceği yerde, üstüne kalın ve kırmızı bir çizgi çekerek daha belirgin duruma getirirmiş onu. Mimarlıktan hiç anlamam. Barok mudur, gotik midir, sormasınlar bana. Bir gün Le Corbusier'nin adını anacağım da aklımın ucundan geçmezdi. Hatta, Cengiz Bektaş'ın **Yer Deli Gök Deli** adlı şiir kitabı için Tahsin Saraç'ın şu sözleri niçin söylediğini de bir türlü kavrayamamıştım: "Ozanın mimarlığından gelen sağlam bir yapıya dayalı şiirlerinde iç örgü, renkli ve kabartılıdır." İç örgüde renk vardır da, kabartılar arayıp durdum kitapta.

Bunlar böyle ya, Le Corbusier sevinçle doldurdu içimi. Bir sevinçten de fazlaydı bu, birdenbire bir ufuk açılması gibi bir şey. Özlemin aysbergi kımıldadı. Kendimde ve çevremde olmayan, ama hep olmasını özlediğim bir şey vardı bu davranışta. Yanlışlarımı zaman zaman kabul etmiyor muydum? Kimi zaman da kendim ortaya çıkarıp dostlarıma söylemiyor muydum? Öyle. Ama bazen kabul edilmesi ya da söylenmesi işime gelen, çoğunca da artık zamanaşımına uğramış yanlışlardı bunlar. Çevrem, dostlarımın çoğu da aynı durumda değil mi? Tarihimiz? Devlet adamlarımız? Yazarlarımız? Attila İlhan **Yeni Ortam** gazetesinde on yıl önce "**Bir Özeleştiri Denemesi**"ne girişmişti de nasıl bir sonuca varmıştı: hiç yanlış yapmadığı, hiç bir kusuru olmadığı sonucuna. Kimse kendi kuşağına, bağlı olduğu akıma, eski yapıtlarına toz kondurmuyor. Kitabındaki dil yanlışlarını (sözgelimi, "kanı fokur fokur kaynıyordu") gösterdiğim bir yazar "bizim orda öyle söylenir" diyerek hiçbirini kabul etmemişti.

Musset, romantizmin bozuluş yıllarını anlatmak için "romantizm vodvil oldu" dermiş. Bizde kimse bir şey demiyor.

Yanlışlara takılıp kaldım. Hani sevinçler buluyordum?

Bu hafta bir de ağıtlarla sevindim. Yanlış anlaşılmasın, Ahmet Şükrü Esen'in **Anadolu Ağıtları**'ndan söz etmek istiyorum. Gerçekte bir aydır elimin altında. Açıp açıp okuyorum. Pertev Naili Boratav'ın ve Rémy Dor'un yayıma hazırladıkları bu kitaptaki ağıtları, sürekli şiir gerilimi içinde olmak isteyenlere öğütlerim. Ahmet Şükrü Esen tam otuz yıl (1913 - 1943) Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde (Besni, Malatya, Adana, Maraş, Kayseri, Yozgat, Artvin, Konya, Ankara) dolaşmış, memurluk görevinin kendisine sağladığı olanaklardan da yararlanarak, halk kültürünün türlü alanlarında bilgiler, belgeler, metinler toplayarak bir arşiv oluşturmuş. **Anadolu Ağıtları**, Boratav'ın "hazine değerinde" dediği o arşivin sadece bir bölüğü.

Ağıtlarımız çoğunca bir tören içinde söylendiğinden, Batı ülkeleri halk kültüründeki "complainte"lere, "élégie"lere pek benzemez. Batı folklorunda asker kaçakları için "complainte"lere bile rastlandığı halde, ağıtlarımız çoğunca ölüm olayını konu edinir. Boratav ağıtı biraz geniş tanımlıyor gibi geldi bana: "Bir törene bağlı olsun, olmasın, acıklı bir olayı konu edinen ve metni de, ezgisi de bu olayı ansıtmaya, bütün koygunluğu ile yaşatmaya elverişli türkülerin hepsi."

Çoğunca belli bir kişiyi anlattığı için, ağıtta, halk şairlerinin ürünlerine göre çok daha somut öğeler var. Biçim kaygısının ağır basmayışı da konu yönünden kapsamlı kılıyor onu.

Ata biner at oynadır
Bağçada kuzu kaynadır
Yaşı küçük ince Beyim
Kaymakama söz anladır.

Cumhuriyet'in yeniden çıkmaya başlaması da bir sevinç. Alışmışım, Cumhuriyet'i okumadığım sabah bir eksiklik duygusu içinde olurum. Türk aydınının kimi zaman ortak, kimi zaman ortalama sesidir o. Zaman zaman insafsızca eleştiririz, beğenmediğimiz yanlarını ortaya koymaktan hoşlanırız. Ama yokluğu koca bir erinçsizliktir bizim için.

Somut'un üçüncü sayısı: Ahbaplar oturmuş iki geçeli.

Perşembe günü kahvede Tevfik Akdağ'ı bekliyorum. Gözüm masanın üstünde durar eski bir gazete parçasına ilişiyor. Sakıp Sabancı'nın bir yazısı var. Amerika'da başarılı bir ameliyat geçirmiş. Şimdi Tanrıya daha çok inanıyormuş.

Bende de o kadar para olsa, inanırdım.

Sonra aklım yine Le Corbusier'e gidiyor. Diyorum: "Sen de öyle ışıl ışıl yapılar kurabilseydin, kırmızı çizgiyi çekerdin elbet."

İNSANÜSTÜ DOĞAÜSTÜ

OKURKEN YAZARKEN

AHMET OKTAY

YETERİNCE farkında olmadığımız bir gerçek var: İsteyelim ya da istemeyelim, bir **korku** ve **şiddet** çağına "sokuluyoruz". Vampir öykülerinin o hayli uzun geçmişi göz önünde bulundurulduğunda, insanlığın ortak bilinçdışına ait olduğu bile söylenebilir korku ve şiddetin. Gelgelelim, hiç de **fantastik** olmayan kimi masallarla halk anlatılarında da karşımıza çıkan bu öğeler, **biçimlendirici** bir işlev görüyor epeydir, yazınsal/sanatsal değil. Çağdaş imgelemin, düş gücünün onvarsaydığı gereksinimler bunlar sanki. Mayk Hammer polisiye romanın yozlaşmasını dile getiriyor, "beyne" karşı "yumruğu" çıkarıyordu ilk bakışta. Piyasa yazınının, "acelesi" olan insana sunduğu kolay tüketilebilir bir "tür"dü. Okunup atılıyordu. Doğru bir yaklaşımdır bu, ama, üstlendiği ideolojik işlevi görmek koşuluyla. Çünkü Mayk Hammer, 1950'ler sonrasında **üst-insan** mitini güncelleştiren en yetkin ilk örneklerden biridir. En son ve hayli "safiyane" örneği ise, hemen her ülkede haftalarca oynayan Super Men.

Tecimsel sinema ve roman, son 15 yıldır korku ve şiddet boyutunu öne çıkararak, bir başka söyleyişle: onları kullanarak **insanüstü**'nü ve **doğaüstü**'nü işliyor. Geniş tüketici kitleler de **vakit öldürmek** amacıyla hızla kapışıyor bu ürünleri, yenilerini bekliyor. Sekiz saatlik iş gününü de, sıkıntılarla dolu reel-yaşamını da unutturmaktadır ona bu film ve romanlar, eğlendirmektedir. Ama bu "vakit öldürmenin" ve "eğlenmenin" faturasını, işçiler ve ücretliler hiç merak etmemektedirler. **Düş** ürünü olduğunu bilmektedirler çünkü, öyle ya alt tarafı yazı ya da görüntü'dür olup olacağı. Olayın zaten **böyle** algılanmasını isteyen sanayi de ona teknolojinin en son harikalarını sunmaktadır. Toplumbilimcilerin "eğlence sanayii" yerine "bilinç sanayii" terimini seçmelerinin nedeni de burdadır. Çünkü, bu ürünler, gerçekten de bilinç **üretmektedir.** Edinilmesi istenilen bir bilinç.

Son on yılda Türkiye'de yayımlanan romanlarla gösterilen filmlerin bazılarının adlarını anımsamakta yarar var: Çakal, Kertenkele, Köstebek, İt Dalaşı, İfrit, İblis, Ölüm Pateni, İmparator, Uzay 2001, Kutsal Hazine Avcıları. Alabildiğine uzatılabilir liste. Satış ve gişe rekorları kıran bu ürünlerin içeriğine **yakından** bakmanın iyi olacağını sanıyorum. Ancak o zaman, hiç bir şeyin sadece çağdaş birer **masal** olarak sunulmadığını daha iyi anlayabileceğiz. Karşımıza çıkan özelliklerden başlıcası **gizli örgüt**'tür. Bu örgüt, sadece kişilerin, bireylerin değil toplumların yazgısını da **değiştirmektedir.** Bireylere ve hükümetlere aşkınlaşmış bu örgüt, asıl yetkenin başka ellerde toplandığını, birey-yurttaşın hiç bir zaman olaylara egemen olamayacağını imlemektedir. Her şey onun dışında gelişmektedir, aslında bir "seyirci" bile değildir. Üstelik, bu aşkınlaştırılmış örgütün/örgütlerin birer **beyni,** yöneticisi vardır. Burada gündeme gelen **üst-insan**'dır elbet. Televizyonda iki rakip olarak izlediğimiz Smiley ya da Karla'dır bunlar. İkinci özellik, bireyler üstüne doğaüstü'nün eklenmesidir. İnsan dünyasal güçlerin olduğu kadar göksel güçlerin de egemenliğindedir. Söylemek bile fazla: **gizli** güçlerdir bunlar. Kaynakları belirsizdir. Hiç kuşku yok: Son kertede tanrısallığı imlemektedirler bize. Bu güçler, olacakları görebilme yetisinden üstün bir kötülüğe doğru açılmaktadır ve sonunda sahip olanı bile yok etmektedir. 2001 Uzay Yolu'nda insan önce bir bilgisayar karşısında güçsüz kalmakta, sonra da bir taşla görüntülenmiş **bilinmeyene** boyun eğmektedir.

Analitik psikolojinin kurucusu Jung, insanda bir "karanlık içlik"ten söz etmektedir. Sanki bu kurgubilim örnekleri oraya seslenmektedir. Ne olursa olsun, şu kaygılar belirtilebilir sanıyorum: Bu türden tecimsel ürünler, son kertede ikili bir işlevi gerçekleştiriyor: Önce bilimin yetersizliği yolunda bir kanı uyandırıyor, sonra da toplumsal gelişmenin olanaksızlığını vurguluyor. İnsanın hem doğaüstü hem insanüstü iki değişkene **bağımlı** kılınmasının, **özgürleşme** umudunu güçten düşürdüğü söylenebilir bu yüzden. Bu roman ve filmlerde somutlanan **utopia**'nın **olumsuz** niteliği apaçıktır. Gündelik yaşamında bağımlı ve **yönetilen** durumunda olan birey, boş zamanında da bu konumunu pekiştiren, bilinçaltını kurgulayan motiflerle karşılaştırılmaktadır böylece. Her şeyin boşluğunu gören, olayları etkilemeyeceğine inanan birey, anlık mutluluklarla yetinmeye alışmakta ve toplumsal kuruluşa zaman zaman yönelttiği eleştirileri, sistemin tümünü kapsayacak bir yapıya ulaştıramamaktadır. Eleştiri, **bireysel çıkarla** sınırlı kalmaktadır. Bu ideolojik koşullandırmanın bir yığın şiddet ve cinsellik öğesinin **içinden** sunulması, sorunun kavranmasını daha da zorlaştırmaktadır.

Kitle iletişim araçları, tecimsel roman ve sinema, insanın hayal dünyasını, düş gücünü toplu halde ele geçiriyor artık. "Hayal Tacirleri"nin sattığı mal, sanıldığından da hileli.

PLASTİK SANATLAR

YAŞAYAN İNSAN

ŞAHİN KAYGUN

Her duvarında yaklaşık 20 - 30 yağlıboya, suluboya, fotoğraf ve özgün baskı türünde yapıtların bulunduğu atölyeme sık sık gelen bir genç arkadaşım, -ben yapıtları bir sevgili gibi görüp, sevip okşarken o, sanki duvarlar bomboş, standların üzerinde hiç heykel, seramik yokmuş gibi son derece ilgisiz bir tavırla, gitme zamanı gelince geldiği gibi giderken - bir gün nereden estiyse, kendisini bugüne dek heyecanlandıran tek resmi Ankara'da bir müzede gördüğünü ve karşısında üç saatten fazla bir zaman gözlerini ayırmadan bu resme dalıp

SİNEMA

İNSANLIĞIN İZLEMEYECEĞİ FİLM

OĞUZ MAKAL

"Yüksek Şato'daki Adam" (The Man in the High Castle) adlı roman - yazarı **Philip D. Kick**-, Hitler'in İkinci Dünya Savaşını kazandığı varsayımını kabullenerek,

bels bir grup SA serserisine bilet aldırıp salona sokar. Bu kişiler sinema salonuna, yanlarında getirdikleri fareleri bırakırlar, bombalar patlatırlar. Ertesi gün hükümet -seçimler yeni yapılmış, Nazilerin başarısına karşın Brulning hükümeti kurulmuştur-, film halk üzerinde tepkiler yaratıyor gerekçesiyle, savaşın acıları, sonuçları üzerine sessiz bir

etkileri yaratan filmlerin gösterildiği, çeşitli kaynaklarda belirtilmiştir.

Nazilerin yaptığı filmlere gelince, bunlar şu gruplar altında toplanabilir: A) **Toprak ve kan bağlarını ele alan filmler:** Mistik bir ulus kavramına tapınma, bazı toprakların Almanya'nın olduğunun savlanması. Örneğin,

gittiğini söyleyiverdi.

Sanatla bir ilgisi olmamasına karşın, atölyede de çevresine bu denli ilgisizken, birden bire kendini üç saat oyalayan bir resmin varlığından sözeden bu genç, yalnızca Hoca Ali Rıza adındaki ressamın bu resminin akıl almaz ölçülerde etkili olduğunu söyleyip işin içinden çıkıverince, şaşırdım kaldım ne diyeceğimi.

Çünkü bu genç arkadaşım, daha sonra ne Hoca Ali Rıza'nın kim olduğunu merak etmiş ne de başka bir resmini görme isteği duymuştu. Varsa yoksa müzedeki resim ve o da yalnızca üç saatlik. Tekrar gitmek ve görmek isteği de söz konusu.

Anlık heyecanlar yani.

GENÇLİĞİN HAMLIĞI

Genç kuşağın - belli bir kesimi dışında - son derece yorgun, bezgin, boşvermeci ya da kültürel bir alt yapıya dayanmadan gösterdiği hırçınlıkla kendi kozlarını ördüklerini izliyorum son dönemlerde.

Ya daha bir tek sergi bile açmadan, sayısı şu kadarı bile geçmemiş işiyle bacakları sağlam bir sandalyeye oturmadan, dehşetengiz eleştirileri ve sanat görüşleriyle çevreyi rahatsız etmekten öteye gitmeyen gergin davranışlar içinde oluyorlar; ya da ilk sergilerinden sonra tek doğrunun kendi doğruları olduğuna inanarak, hiç bir sınır tanımadan her konuda tek fetvayı kendilerinin verebileceği inancıyla, Amerika'yı sık sık yeniden keşfedip, her seferinde de Kristof Kolomb'un yumurtasının üstüne oturuyorlar.

Ya, ölmüş bir ressamın anısına düzenlenen bir sergiye gelip, sanatçısıyla tanışmak istiyorlar ya da çalışmalarını daha uzun zaman sürdürüp, yapıtlarına kendi kişiliğini koyması gerektiği yerde, ilk çektiği fotoğraflarla hemen bir sergi açıyor ve sergi giderlerini karşılayabilmek için fotoğraf makinalarını satıyorlar.

Öncelikle, kendim de genç bir insan olduğumdan, "Ah bu gençler, yaramaz gençler, büyük sözü dinlemiyorlar" gibi, bana son derece çağdışı gelen, hatta ayıp karşıladığım bir davranış içinde olmak istemiyorum. Bu tavrı da hiç bir zaman desteklemem. Ancak anlık heyecanların, temeli olmayan yükselmelerin, desteksiz atışların kaçınılmaz sonuçları, idam mangası gibi bu insanların karşısına dikiliverince, maç bittikten sonra bilet almaya geldiklerini görüp çaresizliklerine yanıyorum.

Genç olmanın dinamizminin, bu akıl almaz boşa harcanışı sürerken, aynı kuşağın başka temsilcileri de tüm olanaklarını zorlayarak bazı olumlu, kalıcı, yararlı işler yapmıyorlar mı, işte o zaman bu anlamsız, küçük ve anlık heyecanların yarattığı, gergin, küçük kahramanlara, bir kat daha fazla üzülüyor insan.

HABİP AYDOĞDU'NUN RESİMLERİ

İkinci grupta yer alan ve tükenmez enerjisiyle sürekli üreten, ürettikçe de yerine oturan bir sanatçı Habip Aydoğdu.

Yaklaşık yedi yıldır izliyorum yapıtlarını. Genç olduğunun bilincinde ve bu gençliğin dinamizmini, tazeliğini iyi değerlendiriyor. Oldukça aydınlık gözlüklerle izliyor dünyayı. Aydınlık bir kafayla da yorumluyor.

Yaşam içerisinde sevginin büyük yeri olduğuna inananlardanım. İnsan, bir sevmeye görsün yeter ki. Kor bir düşmeye görsün yüreğine hele. Ucu - bucağı yoktur yolunun artık. Gider.

Öğrencilik yıllarından beri tanıdığım Habip Aydoğdu, bildim bileli yüreğini hep bu sevginin güneşine açmış, sevmiş ve bu doğrultuda ürünler vermiştir. O'nun resimlerinde toprak, kutsal bir varlıktır. Ağaç sevilesi bir canlıdır. Ya insan? Hep bu gözle bakarak tuvaline geçirdiği, kimi kez fidan diken, kimi kez objektife bakar gibi bakan, kimi kez kavgasını veren, hep bir devingenlik içinde olan, hep yaşam kavgası sürdüren, yani yaşayan "insan" dır, O'nun insanı.

Mesajın ağırlığı da söz konusudur bu resimlerde. Ancak, son dönemlerde sık sık düşülen salt mesaj yanlışlığından uzak, mesajı olduğu kadar sanatsal içeriği de zengin ve bu iki öğenin anlatımla bütünleşerek yoruma ulaştığı resimler bunlar.

Habip Aydoğdu'nun gözlediğim en belirgin özelliklerinden biri (bu konuyu ressam İsmail Türemen'le de tartışmıştık bir gün), resimlerine kendi kurallarını koyuyor olması. Aşamalarını, kendi kurallarından sıyrılmadan yapıyor. Dış etkileşime kapalı. Ama dış dünyaya açık. Denenmiş bir resmin O'nu etkilediğini görmedim hiç. O, bildiğini, doğru bildiğini yapıyor. Doğru da yapıyor.

Katılmadığım, kendisine de yürekten inanarak söylediğim, tek bir konu var Aydoğdu'nun resimlerinde: Tipleme. Özellikle son dönem resimlerinde ön plana çıkarıp, geri plandan soyutladığı ve yatay lekeler dizisine dikey bir leke olarak koyduğu ve dengelediği figürün, ön plana çıkarılması endişesiyle büyümesinden kaynaklanan, zaman zaman karikatürü anımsatan ve resim dilinden uzaklaşan bir tavrın rahatsızlığı sözünü ettiğim tipleme.

Kompozisyonun bunca dengeli, renk ve hareketin bunca estetik bütün oluşturduğu bu resimlerdeki sözünü ettiğim aksaklığın dışında, takıldığım hiçbir konu yok Habip'in ürünlerinde. Katıldığım konu ise çok. Ayrıca ön plana oturttuğu büyük lekedeki bu -bana göre- aksaklık, insan dışındaki figürlerde görülmüyor, tam tersine sağlam ve dengeli yapıtlar çıkıyor ortaya.

İnsansız resme karşı oluşu ve her resminde insanı yorumlayışı; insancıllığının, insan sevgisinin bir sonucu Habip Aydoğdu'nun. Yaşamı yaşanılır kılan öğenin, insan olduğuna inanması da bundan sanırım.

Genç bir insan, insanı seviyor. İnsana saygı duyuyor. Kendisine olan saygısı da önce insan olmasından kaynaklanıyor.

Anlık heyecanlardan uzak kaldığını, temelsiz duvar örmediğini, türküsünü inanarak söylediğini biliyorum Habip Aydoğdu'nun.

Başarısı da buradan geliyor bence.

dünyanın alabileceği yeni durum düşünülerek yazılmış. Doğrusu, bu romanı okumak istemem. Böyle bir varsayım bile ürküntü verici. Geçtiğimiz günlerde bazı yayın organları, Hitler'in kanlı resmi serüvenine başlayışının ellinci yılını anımsattığı için, ben de bu yazımı Naziler ve sinemadan beklentilerine ayırdım.

1932'lere dek Alman sineması canlı, etkileyici bir gelişim evresi geçirdi. Dışavurumcu sanat akımı en açık ve etkili örneklerini, 1919'lardan başlayarak Alman sinemasıyla verdi. Nazilerin sinema alanını tümüyle ele geçirmesinden önce, Pabst'ın **"Batı Cephesi 1918"**, **"Üç Kuruşluk Opera"**, **"Arkadaşlık"**'ını; Fritz Lang'ın cinsi sapık bir katilin ardına düşenler aracılığıyla, o yılların Almanyası'nın ürkünç bir görünümünü çizdiği **"M. Bir Kent Bir Katili Arıyor"**'unu, Brecht ve Dudow ikilisinin "Kuhle Wampe-**Dünya Kimin?"** ini anmak gerekir.

NAZİ SANSÜRÜ

Her sanat dalı ve kitle iletişim araçları için "oda"lar kurulmuş, bu tür ideolojik aygıtların üyeleri "Reich konseyleri"ne alınmıştı. Goebbels'in Propaganda Bakanlığı ile Sinema Odası, sinema alanını tepeden tırnağa denetliyor, yönetiyordu. Resmi yorumlarda görevi şöyle açıklanıyordu: "film sanayiini liberal ekonomi düşüncelerinden kurtarmak... ve böylece bu sanayii Nasyonal Sosyalist devletin görevini yapabilecek duruma getirmek." O güne dek varolan sansür uygulamaları daha da genişletildi, yaptırımları ağırlaştırıldı. Filmlerin denetlenmesinde gözetilen temel ilkeler şöyleydi:

I) Devletin yaşamsal çıkarlarına, halkın düzen ve güvenliğine karşı olmak 2) Nasyonal Sosyalizm, din, halkın gelenek ve kültürü yönünden zararlı bulunmak 3) Kargaşalıklar çıkarabilecek özellik taşımak 4) Devlet güvenliğine aykırı bulunmak 5) Başka ülkelerle var olan ilişkilere zarar verebilecek yapıda olmak.

Kuşkusuz bir de işin kaba güçle dönen yanı vardı. Örneğin, Erich Maria Remarque'ın "Batı Cephesinde Yeni Bir Şey Yok" adlı romanından uyarlanan, Lewis Milestone tarafından çekilen film 1930 yılında Berlin'de gösterilmeye başlandığında, Naziler ilk gece tepki göstermezler. Ama ikinci gece, Goeb-

çığlık olan ya da Remarque'ın sözleriyle **"sadece savaşın sillesini yemiş, aralarında mermilerden kurtulanlar olsa bile, yıkıntılardan kurtulamamış bir kuşağı anlatan"** bu yapıtın uyarlamasının gösterimine son verdirtir.

"Dünya Kimin?" sansürden geçmez 1932'de. Ertesi yıl Dudow sürülür. Bertolt Brecht de 1933 şubatında, Reichstag yangınının ertesi günü yurdundan ayrılmak zorunda kalır. Bilindiği gibi aynı günlerde, o güne değin görülmemiş bir yazarlar, bilim adamları, yönetmenler, ressamlar, tiyatrocular göçü de başlar.

Sternberg'in 1930'da yaptığı "Mavi Melek" bile hışımdan kurtulamaz, ancak özel izinle gösterilebilir birkaç sinema salonunda.

"Mavi Melek"in oyuncusu Marlene Dietrich, çevresindeki kültür ve sanat adamlarına, aydınlara yönelen baskıların inanılmaz boyutlara ulaşması nedeniyle, Almanya'dan uzaklaşır. O dönemde büyük ün yapmış Dietrich'i, daha sonra Goebbels'in türlü vaatlerle geri getirme çabası da boşa çıkar.

10 Ağustos 1933'te Goebbels, Stefan Zweig'ın "Amok" adlı romanının uyarlaması olan filmin gösterimini yasaklatır.

Emile Zola'nın "Nana" adlı romanından uyarlanan film de sansüre takılır. Yapıtta, bir asker ve bir sokak kadını arasındaki aşk, şiirsel bir sinema diliyle anlatılmaktadır. Sinema oyuncusu Joachim Gottschalk, Yahudi bir kadınla evli olduğu için, eşi ve çocuğuyla; yönetmen Herbert Selpin, tek başına intihara zorlanır.

PROPAGANDA....PROPAGANDA... PROPAGANDA...

Norveç'i istila etmeden az önce, Norveç devletinin yetkili kişilerine Polonya'nın işgaline ilişkin bir filmin gösterildiği de bilinmektedir. Alman propagandası'nın en azından 1942 yılına kadar kullandığı ve işlediği tema, **"bunlar başkalarının başına gelenler, şimdi de siz aynı şeylerle karşı karşıyasınız!"** olmuştur.

Hitler'in dışişleri görevlileri de aynı türden propaganda filmleriyle, içerden denetlemeyıkma yöntemlerine önem vermişlerdir. Salt bu amaçla Bükreş, Belgrad, Ankara, Sofya gibi başkentlerde 'psikolojik saldırı/korku'

Blut und Boden (Toprak ve Kan).

B) **Militarist görünüm**: İlk örneği olarak **Der Rebll** gösterilebilir. Filmde Napolyon askerlerine karşı Avusturya köylülerinin savaşı anlatılmaktadır.

C) **Faşist gençliğe övgü**: Faşist devlet, her anlamda kendine bağlı gençler istemektedir. Örneğin, Hitlerjunge Quex (Hitlerci genç Quex.)

D) **Yahudi düşmanı ırkçı görünüm: Die Rothschilds** ve **Jud Süss** (Yahudi Süss).

E) **Faşist ideoloji/ faşist devlete tapınır görünüm**: "Nazi Sinemasının führeri ve Hitler'in dostu" tanımlamasıyla ünlü kadın yönetmen Leni Riefenstahl, gerek Der Sieg des Glaubens (**İnancın Zaferi**), gerek Der Triumph des Willens (**İradenin Zaferi**) adını taşıyan filmlerinde Hitler'e, faşist ideoloji/ faşist devlete, "fetişizmin en akıllı biçimiyle" tapınır.

Leni Riefenstahl bu filmlerle olduğu kadar, 1936 Berlin Olimpiyatı üzerine yaptığı filmle de ün kazanır. Bilindiğince bu Olimpiyat, Nazilerin propaganda gösterisine uygun bir alan yapılmaya çalışılmıştır. **Shirer** bu olayı şöyle aktarır: "Juden unerwuenscht' (Yahudiler giremez) yazıları dükkânlardan, otellerden, birahanelerden ve eğlence yerlerinden sessizce kaldırıldı: Yahudilere ve iki Hıristiyan kilisesine karşı yapılmakta olan eziyetler, geçici olarak durduruldu ve ülke mükemmel bir şekle sokuldu." Ve böylece doğal olarak, başka ülkelerden gelen binlerce insan kandı, kuşkusuz kısa bir süre için.. Tüm bunlar bir yana, yine de Shirer'in şu saptamasını unutmamak gerekli: "Seyirciler Nazi filmlerindeki sürü anlayışından kaçıyorlar, Goebbels'in Almanya'da gösterilmesine izin verdiği birkaç yabancı filme (bunların çoğu ikinci derecedeki Hollywood filmleriydi) koşuyorlardı. 1935 yıllarında o kadar çok Alman filmi ıslıklandı ki, İçişleri Bakanı Wilhelm Fricc, 'sinema seyircisinin ihanete benzeyen davranışına karşı' bir uyarı yayımlamak zorunda kaldı."

Gelelim Philip D. Kick'in romanına: bu roman ne de olsa bir "fiction" denemesi. İsteyen okur, isteyen okumaz. Ama insanlık, faşizmin kanlı filmini ikinci bir kez izlemeyecektir.

O filmi daha önce gördük!

MÜZİK

TÜRK MÜZİĞİ VE ÖDÜL

ERSU PEKİN

13 Şubat Pazar günü, Devlet Klasik Türk Müziği Korosu'nun Dr. Nevzad Atlığ yönetiminde verdiği konser, topluluğun olağan konserlerinin dışında bir anlam taşıyordu. Türkiye Millî Kültür Vakfı, ulusal kültürümüzün bir unsuru olan klasik Türk müziğine yaptığı hizmetlerden dolayı Dr. Atlığ'a ve Koro'ya ödül veriyordu ve konser de bu ödül nedeni ile düzenlenmişti.

Dr. Atlığ, gerçekten de her türlü takdire layık bir sabırla, yıllardır yolundan sapmadan çalışmış ve klasik denilen Türk müziğinin bugün hâlâ saygın bir biçimde seslendiriliyor olmasında etkin bir yer almıştır. Koro elemanlarının özverili çalışmaları da bu sonuçta önemli bir rol en olmuştur. Bir ödül verilmesi bizi ancak sevindirebilir.

Klasik Türk Müziği yüzyıllardır verilen özgün eserlerle zengin bir repertuara sahip olmuş dünya üzerindeki önemli müziklerden biridir. Önemi, içinden çıktığı kültür ortamının özelliklerini taşıyor ve niteliklerini yansıtıyor olmasındadır. Ancak Osmanlı Devleti'nin çeşitli etkenler karşısında yapmak zorunda kaldığı değişikliklerdeki yabancı unsurlar, özgün yaratılarının içinde giderek eritilemez hale geldiğinde, bu müzik de İmparatorluk ile birlikte gücünü yitirmiş ve üst düzeyde yeni eserler yaratılamaz olmuştur.

Benim görüşüme göre Dr. Atlığ'ın yaptığı en büyük hizmet, geçmişte yaratılmış eserleri yeniden ve sürekli olarak seslendirerek genç kuşakların kültürel beslenmelerini sağlamak yoluyla, yeni yaratılacak eserlerin dayanacakları temeli gösteriyor olmasıdır. Bu, kanımca, Türkiye'nin bugün en çok ihtiyacı olduğu bir konuda çok önemli bir işlevdir: Geçmiş ile gelecek arasında kurulması gereken köprünün bir ayağını oluşturmak. Bu, ileriye dönük bir görevdir. Bunda hayatiyet vardır.

Geçmişte yaratılmış eserlerin yalnızca büyüklüğünü kanıtlamak ve onlarla övünmek için yapılacak çalışmaların hiçbir yararı olmadığı gibi, Türkiye'de çok yakın bir geçmişte, tutucu bir görüşün politik çıkarları doğrultusunda Türk müziğini kullanmasına fırsat verildiği de unutulmamalıdır.

Dr. Atlığ ve Korosuna verilen ödülün bu tür bir yaklaşımın uzantısı olmadığını kabul etmek istiyorum. Aksi halde, ödülün, verilme amacı Koro'nun yüklenmiş olduğu işlevle çelişmiş olacağından, kabul edilmemesi gerektiği kendiliğinden ortaya çıkıyor.

Artık Türkiye'de yapay ayırıcı davranışların Klasik Türk müziği gibi, çağdaş Türk müziği gibi bazı değerlerimizi kullanmalarına izin verilmemelidir. Bu değerlerin sürekliliği vardır. Türkiye Cumhuriyeti'nin varlığının en önemli unsurlarından biri olan bu değerlerin küçük ve gündelik hesaplarla telef edilmesi tehlikesi, her Türk aydınını tedirgin etmelidir.

Sorunun, klasik Türk müziği - çağdaş Türk müziği, tek sesli müzik- çok sesli müzik, alaturka-alafranga gibi yapay olarak ayrılmış olmaktan çıkartılıp Türkiye'nin kültürel bölünmezliği çevresinde ele alınması, devletin bütünleyici işlevinin, her türüyle Türk müziği üzerine yansıtılmasıyla sağlanabilir.

Konu müzik ödülü iken, Devlet Sanatçılığı Yönetmeliği'nin yeniden gözden geçirilmesinde, bu bütünlüğün sağlanması bakımından yarar olacağını düşündüğümü de eklemeliyim.

somut

HAFTALIK SANAT VE KÜLTÜR DERGİSİ

Mizah serüveninde Turhan Selçuk

BİR ÇİZGİ USTASININ 40. SANAT YILI

HAYATİ ASILYAZICI
HAKAN DERMAN

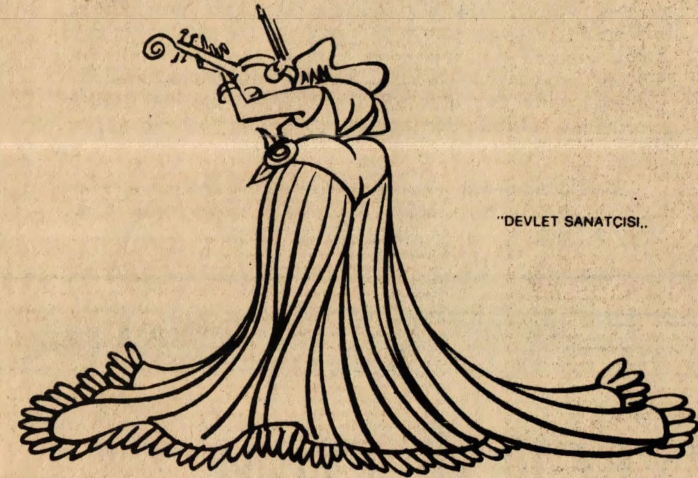

HAVVA!

Turhan Selçuk, karikatüre lise sıralarında, okul sorunlarını konu alan karikatürlerle başladı. Adana'da çıkan "Tür Sözü" gazetesinde ilk yapıtları yayımlandı. Böylece basın yaşamına ilk çizgisini 1941'de veriyordu. İstanbul'da "Kırmızı-Beyaz" ve "Şut" dergileri tarafından, Selçuk'un Anadolu'dan gönderdiği karikatürleri basıldı. Yüksek öğrenimi için İstanbul'a geldiğinde "Akbaba"da çalışmaya başladı.

1950 yılında,"Yeni İstanbul"da günlük karikatürleriyle göründü. Alışılmışın dışında bir çizgi kullanıyordu. Aynı gazetede sık sık yazılar da yazdı, karikatür anlayışını ortaya koydu. Belirleyici özellikleri çizgilerinde yoğunlaşıyor ve yazılarıyla ilkelerini vurguluyordu. "Yeni İstanbul"da okurlar ilk kez Turhan Selçuk'un yazılarında "Grafik Mizah" türü ile de karşılaşıyorlardı. Önce yuvarlak hatlar taşıyan yapıtları, daha sonra köşeli, ardından yuvarlak ve köşeli çizgilerin uyumlu beraberliğine dönüştü.

Karikatürün bütün dünyada yeni bir yörüngeye oturduğunu söyleyen Turhan Selçuk'a göre, iyi bir karikatür, az çizgiyle en fazla anlatımı verebilen karikatürdü. Alışılmışın dışındaki akımların kuşkuyla karşılandığı 1950 yılları Türkiye'sinde, Turhan Selçuk'un çizgilerindeki yeni anlayışın tutulacağına inanmak güçtü. Türkiye basınında Turhan Selçuk'la birlikte Batı'daki karikatür anlayışı da yer aldı. Yıllar sonra Selçuk için, tarafsız bir kişi olan Yusuf Ziya Ortaç: "Cem ekolünden, Cemal Nadir ekolünden sonra, yeni çağın adı şüphesiz, Turhan Selçuk ekolü olacaktır" demiştir.

"DEVLET SANATÇISI,,

DERGİCİLİĞİ VE ULUSLARARASI BAŞARILARI

Turhan Selçuk, kardeşi yazar İlhan Selçuk ile birlikte 1950'li yıllarda mizah dergiciliğine yönelerek "41 Buçuk" (1952) ve "Dolmuş" (1956) dergilerini çıkardı. Özellikle "Dolmuş", Batılı karikatür ustalarının yapıtlarına yer vererek Türkiye'deki mizah dergilerinin içinde önemli bir yer aldı.

Turhan Selçuk, bu dönemde Amerika Birleşik Devletleri, İtalya ve İsviçre'de yayımlanan dergilere karikatür çizmeye ve uluslararası yarışmalara katılmaya başladı. İtalya Bordighera'da "Altın Palmiye" Birincilik Ödülü'nü ve "Aero Club"un Gümüş Kupası'nı kazandı (1956). Yine Bordighera'da 1962 yılında "Gümüş Hurma" İkincilik Ödülü'nü, yapıt göndermemesine karşın 1970'te İtalya "İpo Campa" ve 1975 yılında "Varcelli" Ödülü'nü aldı.

1958 yılında, Amerika Birleşik Devletleri'nin büyük yayınevlerinden "The Viking Press"in yayımladığı uluslararası karikatür albümünde, Turhan Selçuk'un karikatürleri yer aldı. Uluslararası Özgür Gazeteciler Federasyonu'nun siyasal karikatür sergisi için, "The Great Chaillenges"adıyla yayınlanan albümde, sanatcımızın karikatürlerine yer verildi.

Türkiye'de de ıstanbul Gazeteciler Cemiyeti'nin verdiği ilk Gazetecilik Başarı Armağanları'nda karikatür dalında birincilik aldı (1955). 1971'de, Sanatçılar Birliği tarafından "Halkın Sanatçısı" seçildi. 1983'te, Gazeteciler Cemiyeti'nin karikatür dalında bir ödülünü daha kazandı...

10.7.1971 AKŞAM

BANT KARİKATÜR DİZİLERİ VE ABDÜLCANBAZ

doğan Abdülcanbaz'ın öyküsünü Turhan Selçuk'tan dinleyelim: "Abdülcanbaz'ı Aziz Nesin yazıyor, ben de çiziyorum. İlk serüveninden sonra Abdülcanbaz'ın isim babası Aziz Nesin, işlerinin çokluğu nedeniyle serüveni sürdüremeyince tek başıma üstlenmek zorunda kaldım. Başlangıçta yalnız, bir turist rehberi, bir Yeşilçam simsarı, anasının gözü, hatta üçkâğıtçı bir tip olan Abdülcanbaz'ın karakterini yeniden çizdim. Giderek arınıp, sağlam bir kişilik edindi. Çevresinde karşıtları ve yandaşlarıyla değişik karakterlerin belirlediği bir kalabalık oluştu. Dostları, düşmanları oldu. Abdülcanbaz diğer çizgi romanlara benzemez. Kendine özgü bir anlatımı, kendine özgü bir iç dünyası vardır. Olayları, devrimci ve halkçı açıdan bakarak değerlendirir. Bizim insanımızın çatışmaları, savunmalarıdır bunlar. Abdülcanbaz bir simgedir. Doğrunun, güzelin, iyinin yanında, sömürenin karşısında bir simge. Aralık ayında 25. yılını bitiriyor. 25 yıldır aralıksız olarak sürdü. Batı'da bile bu denli uzun ömürlü çizgi romana az rastlanır. Bu elbetteki okurların yakın ilgisiyle bağıntılı bir şey."

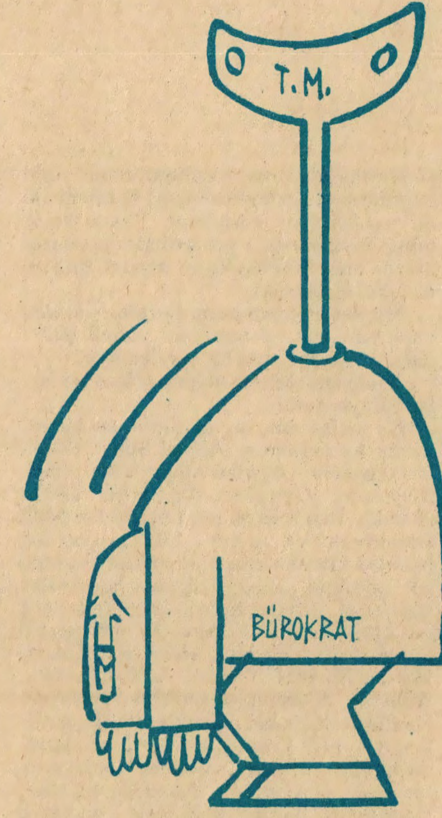
Abdülcanbaz, ciltler halinde yayınlandı. Bir yıl süreyle tiyatrolarda sahnelendi. Turhan Selçuk'un diğer bant çizgileri, Şeytanın Maceraları ve Politikacının Maceraları'dır. Daha sonra Cumhuriyet gazetesinin mizah sayfası "Ciddiyet"in hazırlanmasında görev alarak, "Evliya Çelebi" ve "Başbuğun Serüvenleri" adlı bant karikatürleri hazırladı.

Turhan Selçuk, birçok kez karikatürleri nedeniyle yargıç önüne çıkarıldı, düşünceleri nedeniyle yargılandı.

Turhan Selçuk'un karikatür albümleri şu adlarlayayımlandı: "Turhan Selçuk Karikatür Albümü" (1954), "140 Karikatür" (1959), "Turhan 62" (1962), "Hal ve Gidiş Sıfır" (1969), "Söz Çizginin" (1980).

"40. sanat yılınızdaki duygularınız?" diye sorduğumuzda şunları söylüyor usta sanatçımız:

"40. sanat yılında duygularım... hâlâ bir amatör karikatürcü gibiyim. Aynı heyecanla çalışıyorum. Daha yapılması gereken çok iş olduğunu sanıyorum. Hem çizgi, hem içerik olarak yeni aşamalar araması içindeyim. Bu da başlangıçtaki heyecanımı yitirmediğimin

2.11.1955 MİLLİYET

bir konuya da değinmeden edemeyeceğim.

Bir ara Fransa'da mizah çizerleri o kadar çok aynı konuları işler, hatta olduğu gibi yürütürlermiş ki, eleştirmenler "Fransa'da karikatürcü çok, fakat konu az" diye yazmaya mecbur olmuşlar. Ne yazık ki Türk karikatürü de böyle bir dönemi yaşamaktadır. Bakıyorsunuz üç gün önce günlük basında bir konu, üç gün sonra yine günlük basınımızda yayınlanıyor. Olaylar, zaman zaman sanatçıları aynı konuyu işleme yolunda koşullandırırlar; ya da bilinç altında kalmış bir espriyi kendisinin buluşuymuş gibi çizenlere de rastlamak olasıdır. Ama bunların oranının pek düşük olduğu söylenebilir.

Bir sanatçının Dünya'ya bakış açısı ve kişiliği çok önemlidir. Olaylara o bakış açısı içinden yaklaşır, konuları değerlendirir, esprisini bulur. Kişiliğini bulamamış hala başkasının etkisi altındaki sanatçılar başka birinin bakış açısından baktıkları, gördükleri, değerlendirdikleri için esprilerinin de aynı olması doğaldır.

GÖRECE

MEMET FUAT

BEĞENİ OLUŞUMUNDA MİMARLIĞIN ETKİSİ

İnsanda güzellik duygusu nasıl oluşuyor? Doğada, sanatsal yaratılarda "güzel" olanı arıyor, "güzel" olan karşısında yaşama sevinci duyuyoruz. Ayrıca, kendimiz de güzel olmak, bir güzellik içinde yer almak, güzel şeyler yaratmak istiyoruz.

Ama, hemen söyleyelim, her zaman, her yerde geçerli saltık bir "güzellik" yok. Doğa güzellikleri de, sanatsal güzellikler de ırklara, uluslara, toplumsal katlara, eğitim düzeylerine göre değişiyor. Tarihsel gelişim içinde de değişiyor. Örnekse, aynı toplumsal kattan (ya da benzer toplumsal katlardan) Türklerin geçen yüzyıl beğendikleri, dinlerken yaşama sevinci duydukları müzikle, bugün beğendikleri, dinlerken yaşama sevinci duydukları müzik aynı değil. Dahası var. Irkı, ulusu, toplumsal konumu, eğitim düzeyi eş olsa da, bir ortak algılama alanının yarattığı benzerlikler içinde, kişiden kişiye de değişiyor güzellik duygusu.

Böylesine akışkan, durmadan değişen bir duyguyu nasıl ediniyoruz? Beğenilerimizi nasıl oluşturuyoruz?

Ilk akla gelen eğitim yoludur. Öğrenim yıllarında çocuklar sanat eğitiminden geçirilirse, sanatları algılamayı, eleştirmeyi, değerlendirmeyi öğrenirler, diyebiliriz.

Ama böyle mi oluyor her zaman? İyi öğrenim görmemiş, sanat eğitiminden geçmemiş kişiler arasında sanatları değerlendiren, güzel olanın karşısında yaşama sevinci duyanlar yok mu?

Ya doğa güzellikleri! Güzel bir görünümü, güzel bir insanı seçebilmek için, bir eğitimden geçirilmemiz gerekmiyor. Yaşamın verdiği bilgiler, deneyimlerle - yaşam okulundan edindikleri kültürle- okuma yazması bile olmayan kişiler, bakıyorsunuz, doğa güzellikleri

"HALK SANATÇISI..

Turhan Selçuk'un, Milliyet, Papağan, Akşam, Barış, Özgür İnsan, Cumhuriyet gazete ve dergilerinde çizdiği karikatür ve bant karikatürler içinde en önemlisi Abdülcanbaz'dır. 1957 yılında Milliyet gazetesinin sütunlarında

kanıtıdır sanırım."

Sayın Selçuk, 83 yılında Türk karikatürünün durumunu belirler misiniz?

"1983 Türk karikatürünün bir atılım yılı olmuştur kanımca. Yalnız çok önemli

Bu tür olaylar rastlantıları çoğaltan önemli bir olgudur. Bu konuda daha duyarlı ve onurlu davranılması yine Türk karikatür sanatına yarar getirecektir."

Nevin Çokay'la bir konuşma:

"AKADEMİK KURALLARA TAVİZ VERMEM"

Sayın Nevin Çokay, Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'ni 1953 yılında Bedri Rahmi Eyüboğlu atelyesinde bitirdiğinizi biliyoruz. sonrası?

"Oğrencilik yıllarımda Turan Erol, Orhan Peker, Nedim Günsur vb. ile kurduğumuz "10"lar gurubu yankı uyandırmıştı. İlk kişisel sergimi 1953 yılında açtım. Şimdi yedek 28 kişisel sergim oldu ve birçok grup sergisine katıldım. 1979' da Hollanda'ya çağrılı olarak gidip çeşitli müze ve galerilerde sergiler açtım. Resim ve Heykel Müzesi, Kültür ve Turizm Bakanlığı, İstanbul Belediyesi, İstanbul Üniversitesi, Hollanda, Almanya, Yugoslavya'da resimlerim var. Bu arada onyedi yıl lise resim ve sanat tarihi öğretmenliği yaptım."

- Çalışma yönteminiz, örneğin hep atelyede mi çalışırsınız, ilginizi çeken konular?

"Resimlerim hep izlenimler sonucu doğmuştur. Yalnızca atelyede çalışmam. Bir kahvede otururum, eskizler çizerim falan. 14 saat çalışırım atelyede, Ama heyecanlandığım veya severek başladığım zaman bir konuyu 24 saat ara vermeden bitiririm. Konularım, doğaya ilişkin, somut anlatımı olan konular ve portrelerdir. En ufak bir konu bile bir resmin oluşmasında yeterli olduğu halde, küçük insanların küçük dünyalarının resimlerini yapmak toplumla olan ilişkilerimi tabloda vurgulamaktır."

-Resim anlayışınızı biraz daha açar mısınız? Örneğin şu heykelimsi izlenim veren tablolarınız?

"Heykelimsi bütünlüğü koruyarak formlarıyla beraber, büyük boşluklarda heykel görüntüsü vermek sevdiğim bir çalışma. Toprak rengi hâkim tablolarımda. Fresklere karşı çok ilgim var. Akademik kurallara taviz vermeden kendi kişiliğimi koruyarak (görüşümden de taviz vermeden) toplumsal içeriği olan çalışmalar yapıyorum."

- Sanırım yakında bir de İstanbul'da serginiz olacak?

"Evet, İstanbul'da Parmakkapı İş Galerisi'nde Mart ayı başında bir sergim olacak."

"Yabancı Ülkeye Göç Eden Bir Grup"

Muammer Özer İsveç'te "Toprak Adam" adlı filmiyle birincilik aldı

Muammer Özer altı yıldır Isveç'te yaşıyor. Yaptığı kısa filmler ile uzun süredir ilgi çekmekte. Bu arada, Türkiye'de de yapıtları ile adından söz ettirmiş birisi.

Yaptığı kısa filmlerden en beğenilenleri, 40 dakikalık "Kulu" ile 28 dakikalık "Toprak Adam". Bunlardan ilki geçen yıl İsveç televizyonunda gösterilmiş ve büyük ilgi toplamıştı. Öyle bir ilgi ki bazı gerici güçler, sanatçımızı ölümle tehdit etmeye dek işi ileri götürmüşlerdi. Yine daha önce televizyonda gösterilmiş olan "Toprak Adam" ise, geçenlerde tamamlanan ve İskandinavya'daki göçmenlerin kısa filmlerine yönelik yarışmada birincilik ödülünü aldı.

Toprak Adam, ekmeğini gurbette kazanmak için İsveç'e gelen bir emekçinin sembolik öyküsü. Emekçiyi, topraktan yapılma bir kukla/yontu yansıtıyor. Son umudu İsveç'te arayan ve kendi gibi bir "Toprak Kadın" ile evlenen bu göçmen yine "Toprak Bebeler" yaptıktan sora, değişen ekonomik durumlar gereği ailesi ile birlikte bir çöplüğe atılınca, az gelişmiş ülke vatandaşının yazgısı gözler önüne serilmiş oluyor. İsveçli ilgililer, filmdeki "Şiirsel anlatım ve duygusallığı" özellikle övüyorlar.

"Güreşçi" adlı bir başka kısa filminden de övgüyle söz edilen Muammer Özer'in en yakın yardımcısı Finli eşi Synnöve Özer'dir.

-Gürhan UÇKAN

DİLERİZ İYİLEŞSİN HASAN HÜSEYİN

KEMAL SÜLKER

Dilin arınmasına katılan şairlerden Hasan Hüseyin, "Güzel Olan" başlıklı şiirinde şöyle der:

"Ey sayrılık/ gelme n'olur üstüme/ çalma kapım ey sayrılık"

Ne var ki hastalık kapısını çaldı, 22 Şubat'ta... İri yarı görünümü, güleç yüzü, kartal kanatları gibi görkemli kabarık ak saçları ile şiirimize, sanat anlayışımıza, gülmece türüne, anı yazınına güç katan Hasan Hüseyin'e dair gelen en son haber, beyin kanaması geçirip felç olduğunu, nefes alamadığı için boğazına delik açıldığını bildirenden daha acı idi:

"Dokuz günden beri koma halinde Ankara Tıp Fakültesi beyin cerrahisi bölümünde yatmakta olan ozan Hasan Hüseyin Korkmazgil'in sağlık durumu ciddiliğini koruyor. Uzmanlar, dokuz gün geçmesine karşın komadan çıkamayan ozanın bitkisel yaşama girebileceğini belirtiyorlar. -3.3. 1983"

Oysa "Güzel Olan"a şöyle başlar Hasan Hüseyin:

"Sayrılık da insan için
sağlık da
dilerim ki düşmesin
kimse yatağa."

Biz de dileriz ki iyileşsin Hasan Hüseyin.

Hasan Hüseyin, ilk ciddi rahatsızlığını Haziran, 1975'te geçirmişti. Ankara'da bana "biraz hastayım" dediği ve ölümü anımsadığı gün, ona bir şiirinin adıyla yanıt vermiştim: "Haziran'da ölmek zor"

Bu şiiri "Orhan Kemal'in Güzel Anısına" adamıştı. Şöyle derdi birkaç dizesinde:

"Sokaktayım
gece leylâk
ve tomurcuk kokuyor
yaralı bir şahin olmuş yüreğim.
Uy anam, anam
Haziranda ölmek zor."

İstanbul'a dönmüş, 9 Haziran 1975 günlü mektubunu almıştım. Şunları da yazmıştı:

"... Hastaneye gitmek zorunda kaldım. Çoktanberi akciğerlerimden ve baş ağrısından yakınıp duruyordum. O sabah iyi bulmadım kendimi ve Yenigün gazetesine telefon ettim, vizite kâğıdı doldurmaları için. Kemal Bayram Çukurkavaklı -gazetenin sahibi-, o gün öğleden sonra yurt dışına gidecekmiş, "hemen gel, birlikte gidelim hastaneye" dedi. Vücudum su içindeydi, başım ağrıyordu, soluk almada güçlük çekiyordum. Muayene, film, derken akşam oldu. (Korkulacak bir şey yok: akciğerlerde "teressübat" artmış, astım derecesinde bronşit... Ve gözlükler. İlâçları kullanıyorum. İyiyim şu anda.)"

Kalemiyle geçinmek zorunda olan, evinde dilediği ölçüde rahat bulamayan, gerektiği kadar para kazanamayan Hasan Hüseyin, demek ki tam iyileşmedi de Şubat sonlarında sabaha karşı soğuğa da dayanamayarak beyin kanaması geçirdi ve yatağa düştü.

Kimdi Hasan Hüseyin? Kendisi yaşamını şöyle özetlemişti:

"Soyadım Korkmazgil, bunu şiirlerimi yazacak güçte kalayım diye gülmece öykülerimde, fıkralarımda kullanırım. 1927'de Devlet Demiryolları işçisinin oğlu olarak Gürün'de doğmuşum. 1939'da ilkokulu bu kasabada, Niğde'de ortaokulu 1945'de, Adana Erkek Lisesi'ni 1948'de bitirdim. Gazi Eğitim Enstitüsü'ne girdim ve 1950'de mezun oldum. 7 ay 25 gün öğretmenlik yaptım, Maraş'ın Göğün'ünde. 142'den tutuklanıp hüküm giydim, öğretmenlik hakkı sona erdi. 1955-1960 yıllarında Gürün'de, Sivas'ta dilekçe yazdım halka, portre ressamı, tabelacı, boyacı, tarım işçisi olarak yaşamımı sürdürdüm. Ankara'ya 1960'da yerleştim. Akis Dergisinde gazeteciliğe başladım. Taş, Akbaba, Yön, Forum, daha önce de Dost dergilerinde, değişik gazetelerde şiirlerim, öykü, fıkra, eleştiri ve denemelerim yayınlandı. 1963'te Kavel adlı şiir kitabım, 65'te Temmuz Bildirisi, 66'da Kızılırmak adlı şiir kitaplarım yayınlandı. Kızılırmak'taki şiirlerim nedeniyle tutuklandım. Mahkeme iki yıl ağır hapsime, bir yıl Kayseri'de gözetim altında bulundurulmama karar verdi. Avukat ve dost Halit Çelenk savunmamı yaptı, Ankara 3. Ağır Ceza Mahkemesi'nin kararını Yargıtay I. Ceza Dairesi esastan bozdu, mahkeme bozma kararına uydu, beraat ettim.

Tutuklu iken iki yıllık evliydim.

Bir oğlum var, asıl çocuklarım on iki şiir, üç öykü, I gezi, 3 çocuk yapıtımla iki çalışma, yani inceleme diyeyim, bunlardır. Federal Almanya'yı ve Irak'ı gördüm, o kadar..."

Hasan Hüseyin'in şiir kitapları Yeditepe, TRT, Toprak ve Nevzat Üstün şiir ödüllerini kazanmıştı. Son olarak şiirlerini Kızılkuğu'da toplamış, böylece ozanın şiir kitabı "çocukları" on üçe yükselmişti.

Şiiri nasıl yorumlar H. Hüseyin? Pek çok söyleşide, yazısında bunu açıkladı ama, bu kısa yazımda, özetlediği anlayışını "Haziran'da Ölmek Zor"un "Eşikte Söyleşi"sinden aktarayım:

"Şiiri ben, oluşum süreci içinde severim, yani işçiliğini severim şiirin. Ozanlık, bence, şiirle boğuşmaktır; yıllar önce yazılmış birkaç parça şiiri sürükleyip gezmek değil! Ozanlığı şiir severlikle iyice karıştıranlar, şiirle boğuşacakları, hergün yeni bir şiirle çıkacakları yerde sokağa, eski şiirleri hâfızlığıyla yetinip avunmayı iş sayıyorlar! Şu makina, şu elektronik çağında bir ozanın, kendi şiirlerini ezberden okumak için zorlanması, gömüt başında imamlık gibi gelir bana. Gerçekten de bitmiş şiir, yani kâğıda basılmış şiir, arenada kanlar içinde yatan boğa ve onun başında yapayalnız dikilip duran matador gibidir bende, acı verir bana."

Bir açıdan bazı şairleri eleştirmeyi de içeren bu anlayışı, "Acıyı Bal Eyledik"i okuyunca sonuna kadar anlamak çok kolaylaşıyor.

Basın endüstrisiyle bütünleşmeyen şair, pek çok müşkülü yenmesini bildi. Dileriz iyileşsin Hasan Hüseyin, bu sayrılığı da bu güç durumu da yensin..

karşısında, en iyi öğrenim görmüş olanlarla yarışan duyarlıklara, beğeni inceliklerine ulaşabiliyorlar.

Demek ki beğeni oluşturmanın biricik yolu eğitim değil. "Birlikte yaşamak" belki daha bile önemli.

Resim beğenisi edinmelerini istediğiniz çocukları, resimler arasında büyütmelisiniz. Herhangi bir müzikten tat almalarını istiyorsanız, uzun bir süre o müziği dinletmelisiniz. Şiir okuyarak büyüyenler şiirden; tiyatroya gidenler tiyatrodan anlayacaklardır.

Bu noktada şunu da söylemeliyiz: "Güzel" örneklerle birlikte yaşayanların beğenileri olumlu yönde gelişecek; "yozlaşmış" örneklerle birlikte yaşayanların beğenileri ise olumsuz yönde gelişecektir. İnsanlar iyi şeylere alıştıkları gibi, kötü şeylere de alışırlar.

Böylece, sanat eğitiminin okul içinde başlayıp biten bir iş olmadığı görüşüne geliyoruz. Okulda yöntemler öğretilse de, güzel örneklerle ilk tanışmalar sağlansa da, yaşama taşmak, birlikte yaşanan sanatların seçiminde etkili olabilmek gerekiyor.

Kitle iletişim araçlarının sanat değerleri açısından denetimi, yönlendirilmesi konusuna da geçilebilir buradan. Çok önemli, çok tehlikeli, günümüzün siyasal çekişmeleri arasında kötüye kullanılmaya çok yatkın bir konu. İyice irdelenmesi gerekir. Ama ben bu konuya değil, en az bunun kadar önemli saydığım, beğenilerimizin oluşumunda büyük etkisi olduğuna inandığım başka bir konuya, her insana ulaşabilen, köklü, yaygın bir sanata, mimarlığa yönelmek istiyorum.

Öncelikle bir kullanım sanatı mimarlık. Yapılan ev ise girip oturuyoruz, köprü ise üstünden geçiyoruz, spor alanıysa spor yapıyoruz, hamamsa yıkanıyoruz. Yani kullanıyoruz mimarın sanat yapıtını. Ama bu kullanım sırasında onun çizdiği çizgilerin, yan yana ya da üst üste koyduğu blokların, kullandığı malzemenin, sayısız ayrıntının etki alanına giriyoruz. Buna iç mimarlığı da katabilirsiniz.

Kısacası, okumuş okumamış milyonlarca insanımızın beğenileri, kullanma zorunluluğu yüzünden birlikte yaşamaktan hiçbir zaman kurtulamayacağımız mimarlık yapıtlarımızın ezici etkileri altındadır. Türlü züppeliğe kurban villalardan, ürkünç deniz sitelerinden, usta beğenisine kalmış, malzemeye yenik gecekondulara kadar, bütün mimarlık ürünlerini düşünüyorum bunu söylerken. Yalnız diplomalı mimarlarımızı, yarışmalar açılarak yaptırılan seçkin yapıları değil. Halkımızın beğenisini yaygın mimarlık yapıtları, onlardan çok daha fazla etkiliyor.

Sanırım ülkemizde hiçbir sanat böylesine bir düşüş göstermedi. Öbür sanatlarımızdaki yozlaşmalardan da bir oranda mimarlığımızın sorumlu olduğu söylenebilir.

Yıllarca, nice umutsuzluktan, yorgunluktan, vapuru Üsküdar İskelesi'ne yanaşırken, minicik bir camiye bakarak ulaştığı yaşama sevinciyle arınmış bir insan olarak, kesinlikle inanıyorum ki, mimarlığımız sanat niteliklerini yeniden kazanamazsa, en büyük siyasal, toplumsal başarılar bile, insanımızın mutluluk aranışını sona erdiremeyecektir.